

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

Architekt Alois Pilc a Přerov
Architektonická centra a periferie

Magisterská diplomová práce

Bc. Ivana Láníková

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že magisterskou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 22. dubna 2018

.....

Ivana Láníková

Srdečně děkuji

všem, kteří se podíleli na vzniku a dokončení této magisterské diplomové práce, především panu prof. PhDr. Rostislavu Šváchovi, CSc. za vstřícnost, kritický dohled a cenné rady. Srdečné poděkování rovněž patří všem odborným pracovníkům uvedených muzeí, archívů a stavebních úřadů, kteří mi laskavě a ochotně umožnili přístup k potřebným materiálům. Upřímný dík patří mé rodině, která mě dlouhodobě trpělivě podporovala při vysokoškolském studiu a všem přátelům, kteří mě dokázali motivovat k dokončení práce a vedli se mnou tematicky plodné rozhovory.

OBSAH

Úvod	5
Prameny, literatura a dosavadní přehled bádání	6
Život architekta	8
Pilcova architektonická praxe	14
20. léta	14
30. léta	26
40. léta	42
Geneze tvorby	45
Rozbor Pilcových textů o architektuře	46
Nová sokolovna v Kojetíně	46
Nová sokolovna v Hranicích	47
K vybudování výstaviště	48
Budujeme velký Přerov: O nový regulační plán města Přerova	48
Několik řádků stavitelských	50
Několik poznámek o evangelickém kostele v Přerově	51
Kontextualizace.....	52
Architektonická centra a periferie	54
Závěr	61
Fondy archivů, stavebních úřadů a muzeí	62
Literatura a prameny	63
Internetové zdroje.....	66
Summary.....	67
Obrazová příloha	68

Výsledný počet znaků práce: 136 345 (=75,7 NS)

ÚVOD

„V první polovině dvacátého století vznikl v Přerově poměrně velký počet kvalitních architektonických děl. Je pozoruhodné, že v mnoha případech nešlo pouze o náhodné a nárazové akce, jako tomu bylo u většiny menších a středních měst v českých zemích, ale naopak o systematickou činnost několika tvůrčích individualit.“¹

Předložená magisterská diplomová práce se věnuje architektonickému dílu Aloise Pilce, kterého jistě můžeme prohlásit za jednu z tvůrčích individualit, o nichž psali Vladimír Šlapeta a Pavel Zatloukal ve svém článku o meziválečné architektuře Přerova. Toto kdysi lokálně zvučné jméno dnes zná jen málokdo, i když Pilcova architektura dopsud dotváří místní charakter.

Práce si klade za cíl vytvořit kompletní monografii tohoto poměrně čínorodého architekta, který svými stavbami z dvacátých, třicátých a počátku čtyřicátých let minulého století ovlivnil podobu Přerova a několika dalších moravských měst. Rozebereme i nerealizovanou část Pilcovy tvorby. Obecenstvo maloměsta oslovoval ve svých krátkých textech či úvahách uveřejňovaných v běžném denním tisku, čímž mezi českými architekty získal raritní postavení periferního teoretika architektury. Jejich analýzou se pokusíme nastínit Pilcovu osobní teoretickou základnu z níž při projektování vycházel. Jelikož podtitul práce zní „Architektonická centra a periferie“, poslední kapitolu práce věnujeme právě této problematice se snahou o hodnotovou rehabilitaci a význam periferní architektury, kterou Pilc mnoha projekty velmi dobře reprezentuje.

Hlavním úkolem této práce je oprášit vzpomínku na tohoto neprávem zapomenutého architekta.

¹ Vladimír Šlapeta – Pavel Zatloukal, *Moderní architektura v Přerově, Památky a příroda VI*, 1981, s. 129.

PRAMENY, LITERATURA A DOSAVADNÍ PŘEHLED BĀDÁNÍ

Základní kámen pro vytvoření kompletní monografie Aloise Pilce představuje architektova pozůstalost uložená v Muzeu umění Olomouc, která obsahuje plánovou a spisovou dokumentaci k většině níže uvedených staveb. Další potřebné materiály a výkresy se podařilo dohledat v archivu Odboru místní správy magistrátu města Přerova a archivech stavebních úřadů dalších měst, v nichž Pilc působil. Plánovou dokumentaci lze rovněž nalézt ve spádových Státních okresních archivech. V tomto ohledu nejvíce posloužily fondy přerovské a olomoucké, které rovněž obsahují životopisné informace, díky nimž bylo možné dotvořit obraz o architektovi samotném. Přerovské Muzeum Komenského poskytlo přístup k dobové fotodokumentaci, ale hlavně archivovaný dobový regionální tisk (*Haná, Naše Haná, Obzor, Kojetínské hlasy*), v němž Pilc publikoval své články a který se rovněž stal oporou pro hlubší pochopení dění na maloměstě. Zdroj nepostradatelných informací představuje magisterská diplomová práce Martiny Horáčkové (Mertové) *Architektura střední Moravy, 1918–1945: Přerov, Kroměříž, Bystřice pod Hostýnem, Holešov, Kojetín*, kde autorka rozebírá meziválečný urbanismus měst, přičemž v některých z nich působil i Alois Pilc. Obdobně důležitá je i publikace Tomáše Pospěcha o architektuře Hranic na Moravě, která rovněž uvádí lokální Pilcovy realizace.² Přerovskému urbanismu se věnovala také dvojice autorů Vladimír Šlapeta a Pavel Zatloukal.³ Ke správné orientaci v meziválečném architektonickém dění posloužila odborná specializovaná periodika *Styl, Stavba, Stavitel* a *Architektonický obzor*, rovněž cykly *Česká republika: moderní architektura* a *Slavné vily*.

Kapitola o architektonické teorii vychází převážně ze článků samotného architekta uveřejněných v denním tisku. Poslední rovněž teoretickou kapitolu věnovanou problematice architektonických center a periferií jsme pojali jako úvahu nad daným tématem s odkazy na památkovou péči v rámci periferie a modelových příkladech z Pilcovy tvorby. Bibliografický výčet nalezneme v úvodu této kapitoly.

² Tomáš Pospěch, *Hranická architektura 1815 – 1948*, Hranice 2000.

³ Pavel Zatloukal, K přerovské moderní architektuře, *Kultura Přerova*, 1980, s. 169-170, 182-183.; Vladimír Šlapeta – Pavel Zatloukal, Moderní architektura v Přerově, *Památky a příroda* VI, 1981.

Autorka magisterské diplomové práce tím navazuje na své předchozí bádání, z nějž vzešla bakalářská práce o Pilcových přerovských stavbách⁴ a také kapitola ve sborníku o výtvarné kultuře Přerova.⁵

⁴ Ivana Láníková, *Architekt Alois Pilc a Přerov. Architektura jako scéna*, bakalářská diplomová práce KDU FF UP, Olomouc 2015.

⁵ Ivana Láníková, *Architekt Alois Pilc a Přerov*, in: Klára Jenišťová (ed.), *Kapitoly z výtvarné kultury města Přerova*, Přerov 2016, s. 24 – 37.

ŽIVOT ARCHITEKTA

Alois Pilc [1] se narodil 11. února 1892 v Bílém Újezdě u Nového Města nad Metují do rodiny chalupníka Jana Pilce a jeho manželky Anny. Když přišel na svět, přivítal jej i o pět let starší bratr Jaroslav Jan. Roku 1900 rodinu obohatil nejmladší syn Václav.⁶ Postupně zjistíme, že velká část Pilcovy rodiny působila v Přerově v oboru stavebnictví. Alois navštěvoval v letech 1898 – 1903 obecnou školu v Bílém Újezdě, na níž plynule navázala jeho tříletá docházka v měšťanské škole v Dobrušce. Jeho další, již odborné vzdělávání směřovalo na Moravu. Díky úspěšnému složení maturitní zkoušky absolvoval roku 1914 po čtyřech letech denního studia stavitelství na C. k. státní průmyslové škole v Brně. Během školení získal praxi u stavební firmy v Náchodě. Téhož roku započala i první světová válka, ke které se pojila branná povinnost. Kvůli ní Alois Pilc nedokončil vzdělání na C. k. vysoké škole technické Františka Josefa I. v Brně. I přesto však mohl užívat titul Ing. arch., jelikož Ministerstvo veřejných prací mu díky §5 č. 130 císařského nařízení ze dne 14. března roku 1917 povolovalo používat stavovského titulu „inženýr“.⁷

Po čtyřech letech válka skončila a Alois Pilc se rozhodl na Moravě zůstat. Nikoli však v Brně – přesídlil do Přerova a doživotně tam působil. Nešlo o shodu okolností, do města jej přivedl příslib zaměstnání ve stavební firmě jeho strýce Josefa Pilce,⁸ s nímž se znal z rodného města již od dětství. V Přerově těsně před začátkem dvacátých let Alois odstartoval svou architektonickou kariéru. Ve strýcově firmě pracoval na pozici projektanta a stavebního technika až do roku 1933, kdy Josef zemřel. Alois Pilc v Přerově našel i svou doživotní lásku, mladou učitelku, básnířku a příležitostnou režisérku divadelní her místního ochotnického divadelního spolku Tyl, Zdenku Reinhartovou,⁹ se kterou uzavřel sňatek 4. října roku 1919. Manželé bohužel zůstali bezdětní, bydleli v Přerově na Horním náměstí, kde si architekt později (roku 1932) založil vlastní architektonickou praxi.

Jako mladý projektant získal již od počátku svého působení ve strýcově stavební firmě poměrně svobodnou ruku a mohl tak projevit vlastní invenci. Mnohdy se však na

⁶ Rodné listy celé rodiny Pilcových jsou uloženy v SOkA Přerov. Životní data jsou dohledatelná i ve fondu sčítání lidu tamtéž.

⁷ Karel Rosmus, Odešel ing. arch. Alois Pilc, *Kultura Přerova 1965*, říjen, s. 5.

⁸ Josef Pilc (1882 Bílý Újezd – 1933 Přerov), vlastník architektonické a stavební firmy, rovněž vápenky, cihelny a výroby glazovaných obkladaček a umělých omítek.

⁹ Zdenka Pilcová (1897 – 1984), za svobodna Reinhartová, působila celý život jako učitelka v Přerově. Krom pedagogické činnosti se zabývala i literaturou a divadlem. Čtenářům místního tisku byla známá svými básněmi, ale i prózou. Roku 1933 vydala sbírku *Třicet tři básně*. Jako aktivní členka divadelního ochotnického souboru Tyl vystupovala v mnoha hrách, po druhé světové válce se chopila i role režisérky.

výkresech Aloisových přerovských projektů setkáváme s razítkem a podpisem strýce Josefa.¹⁰ Ve druhé třetině dvacátých let začal Alois Pilc pracovat i na mimopřerovských projektech, na nichž už se signaturou a razítkem Josefovy firmy nesetkáme. Větší množství jeho staveb se realizovalo v Kojetíně, se kterým souvisí i počátek tematické skupiny v Pilcově díle – sokoloven. Roku 1926 vyhrály v soutěžích a následně byly realizovány Pilcovy návrhy na sokolovny v Kojetíně a Lipníku nad Bečvou, téhož roku v Hulíně jeho návrh získal třetí místo, ale zůstal nerealizován. O rok později se Pilc chtěl účastnit i soutěže na přerovskou sokolovnu. Kvůli jiným zakázkám nestihl projekt odevzdat včas, vítěznými se staly plány Karla Caivase.¹¹ V roce 1930 realizoval sokolovny v Hranicích na Moravě, Uherském Brodě a slovenských Topoľčanech, k roku 1934 datujeme sokolovnu ve Vlkoši.

Po desetileté spolupráci Aloise a Josefa Pilcových dostala jejich profesní spolupráce naplnění. Strýc svému synovci důvěřoval a viděl v něm velký potenciál. Dokumentem stvrzeným razítkem okresního soudu v Přerově a podpisy obou architektů ze dne 7. října 1930, udělil Josef Pilc synovci prokuru, ve které píše, „*zmocňuji jej, aby za mne mým jménem a pro můj účet výše uvedený závod vedl a firmu per procurum podpisoval*“.¹² Firma s názvem *Josef Pilc, architekt a stavitel* nepůsobila pouze na poli projektování a výstavby budov, patřila k ní i cihelna, vápenka, výroba umělých omítek a glazovaných obkladaček.¹³ Živnost už ale nějakou dobu nevzkvétala. O tři léta později, 4. prosince 1933, Josef Pilc zemřel a svému synovci v Přerově přenechal lehce zadlužený podnik. Nevelké jmění z pozůstalosti připadlo jeho manželce Marii a jejich třem dětem. V pozdějších dokumentech o vyrovnání dluhu ze 14. ledna 1938 se dočteme, že Josefův syn Bořivoj pracoval ve firmě svého otce jako stavební asistent.¹⁴

Alois Pilc nejspíš věděl, že firma neprosperuje, a nepředpokládal její nový vzestup. Nejspíš proto si začátkem roku 1932 založil vlastní architektonickou živnost,

¹⁰ Například nájemní dům SME v Přerově, Dům s obchody v parteru manželů Grünwaldových tamtéž.

¹¹ Nakonec se Pilc podílel i na této stavbě, když jeho stavební firma o šest let později spolu s F. Volfem a A. Bartoškem realizoval sokolovnu podle přepracovaného Caivasova projektu přerovskými architekty Stanislavem Andrlíkem a Vlastislavem Chroustem. In: Vladimír Šlapeta - Pavel Zatloukal, *Moderní architektura v Přerově, Památky a příroda VI*, 1981, s. 132 – 134, 140; Martina Mertová, *Sokolovna v Přerově*, in: Rostislav Švácha (ed.), *Naprej! Česká sportovní architektura 1567-2012*, Praha 2012, s. 174-177.

¹² Dokumenty uloženy v SOKA Olomouc pod inv. č. AV193, poř. č. 2824, č. karty 155.

¹³ V pozůstalosti Aloise Pilce nalezneme i dva čistě technické projekty z roku 1926. Pro strýcovu firmu navrhl plán na dostavbu kruhové pece pro pálení vápna (uloženo v MUO pod A1496). Druhý projekt se váže na výpravnu bednářské dílny pražské firmy Vacuum oil company a.s. (uloženo v MUO pod A1483)

¹⁴ SOKA Olomouc pod inv. č. AV193, poř. č. 2824, č. karty 155.

kteřou inzeroval v místních novinách.¹⁵ Špatný konec strýcova podnikání jeho vlastní pověst naštěstí nepoznamenal, ba naopak, zakázky se začaly množit.

Čtenář už zajisté postřehl, že rodina Pilcových byla úzce spjata s architekturou. Nejen však Aloisův strýc a bratranec Bořivoj. Rovněž jeho bratři pracovali v tomto odvětví, a navíc také v Přerově. Starší z bratrů, Jaroslav Jan, působil jako stavební zámečník,¹⁶ mladší Václav jako zednický mistr. Hypoteticky i oba Aloisovi bratři nejspíš začali svou kariéru ve firmě strýce Josefa. Spolupráci sourozenců však máme doloženou tiskem, potvrzuje ji novinový článek tehdejšího Aloisova mladšího spolupracovníka Jiřího Obruči.¹⁷

Od poloviny dvacátých let odstartoval i další úsek Pilcových snah – práce pro veřejnost. Začal se angažovat v politice, v sokolstvu, spoluzakládal hranický spolek pro ochranu domoviny, projevil se jako provinční teoretik architektury v lokálním tisku a také působil v přerovském amatérském divadelním spolku Tyl jako scénograf. Velký vliv na něj v tomto období měl starosta Předmostí u Přerova Josef Knejzlík, který jakožto člen strany národně socialistické zatáhl Pilce do politického dění. Knejzlík rovněž předsedal místnímu sokolstvu. Z obou těchto oblastí architekt zajisté získával svou novou klientelu.¹⁸ Architekt se starostou navázali dobrý, nejspíš i přátelský vztah, jelikož si od něj Knejzlík nechal vyprojektovat dva rodinné domy (viz níže).

Sokol zastával pro Pilce významný bod v jeho životě. Jakožto člen tělocvičného spolku se zde mohl angažovat vlastenecky, ale i kulturně – Sokol zastřešoval i divadelní, loutkové a hudební soubory. Sounáležitost, kterou se spolkem projevil, se mu oplatila možnostmi realizovat mnoho sokoloven podle vlastních návrhů.

Aloise Pilce můžeme považovat za osobnost významnou a raritní na poli teorie architektury. Psaní textů o architektuře se povětšinou věnovali architekti vyškolení u zvučných jmen architektonických center – například v Praze Pavel Janák, v Brně Bohuslav Fuchs. Svě články publikovali v odborných periodících: *Stavitel*, *Styl*, *Stavba*, *Architekt SIA* ad. Pilc zveřejňoval své drobné příspěvky v místním denním tisku. Většinou reflektovaly jeho vlastní tvorbu a nevyjadřoval v nich explicitně svůj teoretický

¹⁵ *Haná* 1932, č. 102, s. 5.

¹⁶ Inzerce podniku Jaroslava Pilce se objevuje v místním tisku *Haná* v průběhu dubna a května roku 1932.

¹⁷ Jiří Obruča, Budova Chemoprojektu je ojedinělá stavba, *Nové Přerovsko* 2007, 16. 2., s. 7.

¹⁸ V Památníku přerovského sokola nalezneme soupisku členů sdružení, mezi nimiž nalezneme Aloisova strýce Josefa i mladšího bratra Václava, ale také většinu Pilcových přerovských objednatelů, např. Emanuel Klaus ve stavebním odboru, Anna Lacinová jako garderobiérka a další. In: J. Durdík (ed.), *Památník padesátého výročí tělocvičné jednoty Sokol v Přerově 1871-1921*, Přerov 1921, s. 4-6.

názor. Ten však lze rozborem textů rekonstruovat. Dané problematice autorka níže věnuje celou kapitolu.

„Přál bych všem, kteří chodí do divadla, aby se naučili nepodceňovati ochotnické divadlo, abychom si byli vědomi, že ochotníci nehrají nikdy divadlo pro divadlo, ale pro svůj vlastní, ušlechtilý život a dnes i pro život národa.“¹⁹ Tato Pilcova myšlenka prozrazuje jeho upřímný a hluboký vztah k divadlu. Spolek divadelních ochotníků Tyl má v Přerově poměrně dlouhou tradici, založili jej už roku 1863. Manželé Pilcovi se aktivně podíleli na jeho chodu. O jejich činnosti se s jistotou dozvídáme až k 14. dubnu 1939, kdy byli na poradě oba zvoleni do členského výboru ochotníků. Architekt ve spolku působil jako výtvarník - scénograf, jeho manželka Zdenka jako režisérka.²⁰ Pilc v rámci desátého ročníku ochotnického festivalu Divadelni Hronov sepsal přednášku o scénografii, která následně vyšla i knižně. Tato útlá příručka, s názvem *Práce výtvarníková*,²¹ měla pomoci ochotníkům poznat a pochopit dosavadní poznatky z teorie i praxe jevištního výtvarnictví.²²

Ve třicátých letech Pilcovu tvorbu zajisté ovlivnila i přednáška Josefa Poláška, *O moderním bydlení a stavbě škol*, kterou brněnský architekt v Přerově přednesl roku 1930 a již doprovázela vyobrazení nejmodernějších staveb Německa a Holandska. O rok později takovou stavbu přímo z Poláškových rukou mohli přerovští obdivovat ve svém městě, kde architekt navrhl a postavil vilu pro svého bratra.²³

V tomto období Pilc projektoval jak soukromé, tak veřejné zakázky. Významná je pro něj v tomto ohledu přerovská městská lokalita v okolí nově vzniklého parku Michalov. Na přelomu století vzniklá vilová čtvrť získávala své nejlepší přírůstky právě ve třicátých letech a konala se zde i Středomoravská výstava.

Druhá světová válka zastavila chod běžného života a tím na jistou dobu ustala i Pilcova projekční činnost. Na konci třicátých a začátku čtyřicátých let pouze dokončoval rozpracované projekty vil. Po skončení války se Pilc jako jeden z prvních aktivně zapojil

¹⁹ Alois Pilc, Jiráskův Hronov, *Obzor XXX*, 1939, č. 200, 3. 9., s. 4 - 5.

²⁰ Zdenka Pilcová spolu s Marií Polednovou měla pod režijním vedením komedii A. Breidahla *Vzbouření v ústavu šlechtičen*, jež ochotníci uvedli mezi prvními představeními po skončení druhé světové války.

²¹ Alois Pilc, *Práce výtvarníková*, Přerov 1946; Text je rozdělen do šesti kapitol a závěru. V průběhu celé přednášky se setkáme s příklady pojetí scén profesionálních divadel, které Pilc používá pro dovysvětlení vlastního textu a následnou inspiraci ochotníků.

²² Autorka diplomové práce se touto problematikou podrobně zabývá ve své bakalářské diplomové práci: Ivana Láníková, *Architekt Alois Pilc a Přerov. Architektura jako scéna*, bakalářská diplomová práce KDU FF UP, 2015, s. 37 - 40.

²³ Pavel Zatloukal (ed.), *Slavné vily Olomouckého kraje*, Praha 2007, s. 102.

do veřejné politické činnosti. Jak už jsme zmínili, byl členem Československé strany socialistické, za níž v letech 1946 – 1954 zastával post poslance v přerovském městském národním výboru, kde byl zároveň členem a předsedou komise výstavby.²⁴ Pečoval i o záležitosti z oblasti kultury. Začátkem roku 1946 Pilce zvolili rovněž do výboru okresní osvětové rady, kde získal pozici předsedy sekce pro výstavbu vzorných obcí.²⁵ Karel Rosmus napsal v článku vydanému k události Pilcova úmrtí, že architekt „*patřil do úzkého kruhu těch, kteří v rámci Národní fronty dali výraz spolupráci při naplňování programu vyjádřeného vládou v Košicích a pak při konkretizaci usnesení politických orgánů při obnově a budování města. Jeho velký osobní přínos byl pak v tom, že spolu s úzkým okruhem podložil svou prací programovou linii vyjádřenou v hospodářsko-politické směrnicí, která vedla k vypracování směrného územního plánu Přerova jako podkladu výstavby a budování města.*“²⁶

Období po druhé světové válce je příznačné diskusí o městských regulačních plánech. Přerov tuto problematiku začal aktivně řešit jako jedno z prvních měst v Československu. Ve výstavní síni Žerotínova zámku zahájili dne 2. března 1946 expozici spojenou s posouzením plánů na novou regulaci Přerova. Pilc o průběhu setkání napsal do místních novin článek, který publikoval o týden později. Sám architekt totiž patřil do skupiny posudkové komise, jež důkladně prodiskutovala všech pět vystavených projektů. Ani jeden však nedoporučili beze změn k jeho uskutečnění. Pilc podotkl, že šlo spíše o ideové náčrty základní regulace v malém měřítku, a to pro obtížnou situaci chaoticky vystavěného Přerova, bez vyřešených specifických detailů. Zdůraznil však, že regulační plán Přerova se musí řešit, jelikož ten z roku 1925 už není aktuální.²⁷

Komunistický převrat v únoru 1948 způsobil celostátní ukončení činnosti soukromých podnikatelů, čímž zanikla veškerá soukromá klientela a hlavním objednavatelem zůstal pouze stát. I Pilc tudíž přišel o svou firmu a jelikož chtěl nadále působit ve své profesi, jako většina jemu podobných podnikatelů, přestoupil do nově vzniklého státního projektového ústavu Stavoprojekt. Pod touto institucí v témže roce začal provádět stavebně autorský dozor výstavby přerovských strojíren.²⁸ V roce 1952 Pilc získal novou práci jako zástupce vedoucího projektových středisek v čerstvě

²⁴ SOkA Přerov: Zápisy o schůzích Městského národního výboru Přerov 1946 – 1954.

²⁵ *Naše Haná*, 22.2. 1946, s. 4.

²⁶ Karel Rosmus, Odešel ing. arch. Alois Pilc, *Kultura Přerova* 1965, říjen, s. 5.; Rosmus působil jako vedoucí odboru pro výstavbu Krajského národního výboru.

²⁷ *Naše Haná* II, č. 18, 8. 3. 1946, s. 3.

²⁸ Jiří Obruča, Budova Chemoprojektu je ojedinělá stavba, *Nové Přerovsko*, 2007, 16.2., s. 7.

založeném Chemoprojektu – projektové organizaci pro výstavbu chemického průmyslu. Projekt budovy Chemoprojektu začal vznikat až o čtyři léta později a Pilc aktivně spolupracoval s vedoucími architekty na vzniku stavby od samého počátku.²⁹ Pro tuto organizaci vykonával i průzkum moravských měst, kromě Přerova například Šumperku, Litovle a Štítů.

Politické prověrky prováděné v roce 1958 zapříčinily nejspíš i uspíšený Pilcův odchod do důchodu,³⁰ protože jako bývalý podnikatel musel opustit svou pracovní pozici v Chemoprojektu. Kvůli vážným zdravotním potížím se postupně vzdaloval i svému politickému a veřejnému působení.³¹ Alois Pilc zemřel v Přerově dne 6. září 1965. Jeho manželka Zdenka ho přežila téměř o dvě dekády, zemřela v Pavlovicích u Přerova 11. června 1984.

²⁹ Ibidem; tým vedoucích architektů představovali stavitel Otto Griese, Ing. Dokoupil, Ing. Konvalinka, ing. Skácel, L. Horák, ing. Brada, ing. Pavelka a další.

³⁰ Věra Fišmistrová, K výročí narození Aloise a Zdeňky Pilcových, *Nové Přerovsko* XI, 2002, č. 30, 26. 7., s. 2.; Fišmistrová uvádí datum odchodu do důchodu k 30. dubnu 1958.

³¹ Karel Rosmus, Odešel ing. arch. Alois Pilc, *Kultura Přerova* 1965, říjen, s. 5.

PILCOVA ARCHITEKTONICKÁ PRAXE

Pilcova projekční kancelář sídlila v Přerově, tudíž největší množství staveb realizoval ve svém bydlišti. Neomezil se však pouze na Přerov, jeho stavby se nacházejí v jeho širokém okolí celé (nejen) střední Moravy, jedna stála dokonce na Slovensku. V průběhu dvou dekád vyprojektoval velké množství veřejných i soukromých zakázek. V Pilcově pozůstalosti se dochovala řada nerealizovaných návrhů. Mnohé z nich kvalitativně nezaostávají za stavbami realizovanými. Rovněž jsou v ní zastoupeny architektonické kresby vlastních i cizích realizací. Autor bohužel většinu výkresů nerealizovaných staveb nedatoval, ale i tak je lze časově zařadit do kontextu díla formálně stylovou analýzou.

V této kapitole autorka čtenáři předkládá chronologickou „procházku“ po všech doposud známých Pilcových realizovaných i nerealizovaných projektech a pokusí se vystihnout formálně stylovou linii geneze jeho tvorby.

Dvacátá léta

Situace po skončení první světové války se v čerstvě vzniklém Československu nesla v duchu nově získané samostatnosti a hledání svébytného rázu českého umění. Na poli architektury se tyto snahy projeví už před válkou. Obliba kubistických forem malířství a sochařství se ve druhém desetiletí minulého století odrazila i ve stavební praxi. Vznikl tak specificky český fenomén kubistické architektury. Po skončení války se tyto formy spolu s prvky kotěrovské moderny a folklóru začaly transformovat v pestrobarevný „národní styl“ – rondokubismus -, který přidával ke kubistickým formám zaoblenější motivy půlkruhu, válce, koule.

Přerov už před válkou budovali výhradně architekti a stavitelé české národnosti. Tak tomu zůstalo i po jejím skončení, město mohlo pracovat na novém demokratickém českém vzhledu. Místní stavební praxe se dokázala poměrně rychle adaptovat na novotvary diktované architektonickými centry. Pilcova brněnská vysokoškolská studila ukončila branná povinnost, po válce však našel uplatnění i doživotní domov právě v Přerově. V rámci své činnosti pro stavební firmu svého strýce Josefa architekt reagoval na trendy center. Ve snaze po modernosti chtěl pomocí motivů národního stylu či staršího kubismu naznačit podobu nové éry, jasně oddělené od předválečné historie. Těchto tendencí se architekt držel v první polovině dvacátých let. Ve druhé půli desetiletí se začal od strýcovy firmy osamostatňovat mimopřerovskými projekty. Velkému úspěchu se těšil v soutěžích na výstavby

sokoloven. Postupně purizoval své dekorativní tvarosloví, při projektování se zaměřil na skladebnost objemů stavby a hru vertikálních prvků s horizontálními.

První prokazatelně Pilcův projekt, který však zůstal pouze na papíře, se váže k adaptaci a přestavbě sálu při akciovém pivovaru v Přerově³² (1920; plánováno na adresu Komenského 696/35) [2]. Šlo o úpravu historizující stavby z 19. století. V pozůstalosti se dochoval pouze návrh na přestavbu uličního průčelí.

Do přízemí architekt asymetricky umístil trojdílný hlavní vchod se dvěma okny. Nad nimi se tyčí další dvě poschodí a půdní prostory uzavřené sedlovou střechou. K této vyšší části stavby přiléhá dlouhá přízemní část s vlastním vstupem, kam architekt pravděpodobně situoval sál. Jeho střechu navýšil do úrovně prvního patra, vytvořil tak prostor pro letní terasu. Štíhlá vysoká okna všech pater lemují rastr lizén či příčně členěných bosovaných pilířů a subtilních podokenních a nadokenních říms s trojúhelnými štíty. Ty jsou u suprafenester sálu zdvojeny, čímž zdobí atikovou plochu ohrazení terasy v patře. Projekt spojuje klasicizující postupy s kotěrovskou modernou a decentními náznaky architektonického kubismu, který Pilc ve větší míře rozvinul u realizované stavby přerovské československé obchodní akademie o dva roky později.

Za první realizovaný Pilcův projekt můžeme považovat výstavbu Československé obchodní akademie v Přerově³³ (1922; ul. Bartošova 1940/24) [3-6]. Město sice zamýšlelo školu postavit už o osm let dříve, ale kvůli započetí války proběhla až realizace podle Pilcova návrhu. Projekt představuje jakousi opožděnou reakci na architektonický kubismus. Stavbu jasně definuje rohová parcela, v nároží nakoso seříznutá. Střet dvou bloků dvoupatrové budovy akcentuje ve střeše zabudovaná oktagonální lucerna. Fasádu přízemí rozčleňují horizontální pásy. Zbývá dvě poschodí jsou od prvního oddělena výraznou plastickou římsou obíhající obvod celé školy. Ta pak v úseku hlavního vchodu vystupuje do prostoru, podpořena polygonálními pilíři s kvádrovými hlavicemi, čímž tvoří jeho krytí. V prvním a druhém patře fasádu harmonicky člení průběžné vertikální pilastry pravidelně střídané kratšími horizontálami okenních říms. Při bližším zkoumání jejich rytmu lze odhalit náznaky kubismu, k čemuž přispívají i trojúhelné vikýře vystupující ze sedlové střechy.

³² Láníková (2015), s. 11-12.; MUO A 1482

³³ Láníková (2015), s. 12.; Láníková (2016), s. 26.; MUO A 1514; MMP OMS pod č.330 A/20, Bartošova 24.

Z téhož roku pochází i projekt původně třípatrového nájemního domu SME v Přerově³⁴ na nábřeží Bečvy (1922; nábřeží Dr. Edvarda Beneše 1936/16) [7-9]. Osově souměrný půdorys stavby ve tvaru širokého písmene T má do centrální části směrem k uličnímu průčelí situovanou schodištní šachtu tvořící páteř celé stavby. Zvenčí hlavní vchod mírně ustupuje dovnitř fasády, což umocňují i dva mělké rizality čítající v každém patře po dvou oknech, které vchod v obou směrech lemují. V přízemí se setkáme se střídými rondokubistickými detaily v podobě nadokenní římsy, jež se půlkruhově zdvihá nad každým oknem i vstupními dveřmi. Ostění sdružených oken v rizalitu vytvářejí útlé polopilíře půlválcového profilu s hlavicemi složenými z vodorovně ležících mohutnějších půlválců. Podokenní římsu v rozích vynášejí ve štuku vyvedené koule, ve středu ji přetíná půlkruhový klenák. Po dvou nezdobných patrech se ve třetím patře setkáváme s podobnými motivy, které však vylučují oblouky nadokenních říms. Zdvojená okna lemují volutové konzoly. Místo dnešní půdní přístavby ze střechy původně vystupoval trojúhelný ostrý štít osově souměrný s hlavním vchodem, po jeho bocích stály vždy dva menší půlkruhové štíty. Můžeme zde shledat architektovu znalost pražské Gočárový Legiobanky. V roce 2017 prošla podstoupila fasáda nájemního domu poměrně zdařilou rekonstrukcí v podobě zateplení.

Pilcovi se podařilo realizovat pouze jednu školní budovu dle vlastního návrhu, avšak v pozůstalosti takových projektů nalezneme více. První z nich, návrh na obecnou a měšťanskou školu³⁵ (nedatováno, bez lokace) [10], se vyznačuje podobným, ale o dost úspornějším řešením hmot jako u již zmiňované přerovské obchodní akademie. Z bloku třípodlažního hranolu uprostřed vystupuje vstupní rizalit, v pravých úhlech ústupků s vloženými zaoblenými čtvrtváci přiléhajícími k hlavní hmotě školy. Krytí vyvýšeného vstupu vytváří prostor pro menší terasu v patře. Z vrcholu rizalitu vystupuje vysoký štít s palladiánským oknem. Světlo do budovy vnáší skupiny čtyř oken v pěti osách ve všech patech vstupního průčelí. Z valbové střechy vykukují trojúhelné vikýře. Jednotlivá patra od sebe oddělují plastické římsy obíhající stavbu. Okenní ostění architekt vždy orámoval, v některých případech přidal klenák nebo ouška.

³⁴ Láníková (2015), s.12-13.; MUO A 1508; MMP OMS pod č.330 A/20, Nábř. E. Beneše 16.

³⁵ MUO A 1529.

Zhruba v polovině dvacátých let se Pilc účastnil soutěže na výstavbu obchodní akademie v Mukačevu³⁶ (nedatováno) [11,12]. Dnes město náleží západní Ukrajině, mezi světovými válkami spadalo pod Československo. Pod heslem „Sigma“ architekt navrhl budovu na členitém půdoryse připomínajícím písmeno L, na kterou se v přízemí přímo poji úzkým krčkem dům ředitele školy. Fasádu bohatých objemů Pilc rozčlenil množstvím říms, sloupů či lizén, užil oken klasických i uzavřených segmentovým obloukem, jejichž rámcové ostění často obohatil v různých místech o obloučkový dekor. Bohatému objemovému rozčlenění odpovídá i množství různě velkých střech valbového typu. Přízemí návrhu čítá pět výukových místností, tělocvičnu a skromný byt školníka, v prvním patře pak kabinety učitelů a ředitele, učebnu se psacími stroji, knihovnu a písárnu.

Ze stejného období nejspíš pochází návrh na veřejnou stavbu³⁷ (nedatováno, bez lokace) [13]. Zde Pilc za sebe položil tři hranoly, přičemž jejichž šířka se zužuje od vstupního průčelí po závěrečný blok s terasou. Přízemní vstupní část tvoří podestu prostorné terase v patře. Pouze středovou část architekt uzavřel sedlovou střechou s vikýři a středovou lucernou. Stavba celkově užívá slovníku vycházejícího z projektů sokoloven.

V polovině dvacátých let se otvírá v Pilcově tvorbě nové téma sokoloven, které tvoří významnou součást jeho díla. Svou první sokolovnu postavil v Lipníku nad Bečvou³⁸ (1924 – 1926, ul. Tyršova 733/1) [14-16]. Anonymní soutěž na stavbu sokolského chrámu proběhla již v listopadu roku 1924. Pilcovi neudělili první cenu, jelikož nedodal projekt v předepsaném měřítku. Jeho projekt však odkoupili s podmínkou jeho přepracování za obnos příslušící druhému místu.³⁹ O dva roky později započali se stavbou na nepravidelném členitém obdélném půdoryse s jedním podúrovňovým a dvěma nadzemními podlažními. Průčelí rozrušuje asymetricky položený blok rizalitu, do nějž v přízemí vede schodiště směřující k hlavnímu vchodu krytému balkonem v patře. Stavbu po celém obvodu lemují plastické římsy každého

³⁶ MUO A 1494.

³⁷ MUO A 1530.

³⁸ Daniela Kaňáková, *Architektura a urbanismus Lipníku nad Bečvou v letech 1900 – 1950*, bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc 2011, s. 22 – 28.; SOka Přerov, Fond Sokol – tělocvičná jednotka Lipník nad Bečvou, I. Knihy pamětní - Pamětní kniha Sokolovny, i.č.4. a i.č. 14; *Lipenské listy*, č.12, 19.3.1926, s.3.; MUO A 1491.

³⁹ Archiv MUO, fond architektury - A 1491/8: Potvrzení Tělocvičné jednoty Sokol Lipník nad Bečvou z 1. 11. 1930.

z pater. Severní průčelí ohraničují dva rizality, mezi nimiž je v ústupku umístěna sokolská tělocvična. Sál vymezují nad sebe souměrně postavené čtyři sloupce oken, jež od sebe rozdělují pilastry vysokého řádu. Na fasádě se v různých úrovních protínají horizontály říms a vertikály oken a pilastrů. Na protější straně se situace opakuje v podobném duchu, architekt ji však obohatil vstupy k venkovnímu hřišti a v patře ochozem se zábradlím.

Když vstoupíme do sokolovny, část schodiště pokračuje i v interiéru a vede nás do předsálí s šatnou, bufetem a dvěma vstupy do hlavního sálu, mezi něž Pilc vložil buňku pokladny a kinokabiny. Na prostor tělocvičny plynule navazuje hluboké jeviště s propadlištěm. Ve vyšším podlaží se opakuje podobná dispozice, předsálí nahradila chodba ke schodišti a menším sálem, nad tělocvičnou se tyčí galerie, provaziště odpovídá rozměrům jeviště.

V roce realizace předchozího sokolského stánku Pilc nepřerušene navazuje projektem své druhé sokolovny v Kojetíně⁴⁰ (1926 – 1928; Náměstí republiky 1033) [17-20]. Kojetínští ustavili Družstvo pro stavbu sokolovny už po skončení první světové války, roku 1921 zakoupili pozemek v blízkosti nádraží. Toužíce po reprezentativní stavbě nejprve oslovili pražského architekta Františka Krásného,⁴¹ jehož plán kvůli vysokém rozpočtu nerealizovali. Roku 1926 vypsalí soutěž, které se účastnilo šestnáct architektů.⁴² Tentokrát už Pilcův projekt zvítězil.

Jednopatrovou budovu architekt opět posadil do obdélného asymetrického půdorysu. Hlavní halu zastřešil klasickou sedlovou střechou, přičemž k objemu tělocvičny zvenčí přiléhají různorodé bloky rizalitů, tentokrát již uzavřenými plochostropě, mnohdy ve prospěch ochozů a teras. Souvislé řady náznaků pásových oken prozrazují polohu hlavní tělocvičny. Horizontalitu sokolovny opět podtrhují čtyři plastické římsy objímající stavbu, kterou se snaží vykompenzovat vertikálitou průčelí výrazně členěného menšími římsami. Kontrasty architekt umocnil i barevným pojednáním omítek – v přízemí tmavých, hrubých, v patře světlých a hladkých. Vstup

⁴⁰ Horáčková (Mertová), s. 176-178.; Archiv stavebního úřadu města Kojetín, pod č. 1033.; SOkA Přerov, Pamětní kniha Kojetína, s. 121.; Sokolské slavnosti v Kojetíně, *Kojetínské Hlasy* 1928, 3.8., s.1.; MUO A 1488.

⁴¹ František Krásný je autorem přestavby Michnova paláce na sokolský stánek v Praze na Újezdě. In: Švácha Rostislav, *Od moderny k funkcionalismu. Proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*. Praha 1995, s. 196.;

⁴² M. Kříž, O stavbě sokolovny v Kojetíně, *Kojetínské hlasy* 1928, 3.8, s.3.

do sokolovny však architekt situoval směrem do náměstí. Srdce interiéru tvoří velký tělocvičný sál s jevištěm, který je obklopen obslužnými místnostmi a šatnami. S výstavbou sokolovny se začalo roku 1927, veřejnosti ji otevřeli 5. srpna o rok později. V roce 2004 prošla výraznou rekonstrukcí.

Jak jsme se již dočetli výše, Pilc realizoval velké množství sokoloven. Některé však zůstaly pouze na papíře. Návrh sokolovny pro Slavičín⁴³ můžeme dle stylové analýzy zařadit k jednomu z prvních projektů tohoto typu (nedatováno, cca 1925) [21]. I u tohoto návrhu architekt použil své oblíbené stavební prvky. Bohatě členěnou blokovitou fasádu uzavřel kombinací plochých střech a korunní střechy valbové, okolí oken různých velikostí rámuji horizontální i vertikální pásy. Stylově se nejvíce blíží k sokolovnám v Lipníku nad Bečvou a Kojetíně. V pozůstalosti se dochoval pouze návrh fasády, o vnitřním uspořádání můžeme uvažovat pouze hypoteticky, ale zajisté zde Pilc postupoval podobně jako u svých realizovaných sokoloven.

V rámci Pilcovy činnosti ve Spolku pro okrašlování a ochranu domoviny architekt postavil hudební pavilon v Hranicích na Moravě⁴⁴ (1926-1927; Sady Československých legií) [22-24]. Projekt vznikl ku příležitosti Krajské výstavy Pobečví, která se konala v sadech Československých legií v roce 1927. Východisko pro pavilon Pilc našel v klasickém lázeňském gloriету. Stavba stojí na kruhovém půdoryse vyvýšeného soklu, do samého centra se dostaneme po výstupu pár schodů, přičemž jejich zábradlí plynule přechází a objímá prostor jako zábrana ochozu. Odstupňovanou japonizující střechu vynáší osm kanelovaných pilířů. Pilc se vyhýbá zbytečné zdobnosti, pouze ze střechy vybíhají purizované fiály. Ostatní realizace pro Krajskou výstavu po jejím skončení odstranili, jediný Pilcův gloriет v parku přetrval do dnešních dní. Výstavbu pavilonu realizoval architekt Alois Jambor, který do soutěže rovněž přispěl svým návrhem.⁴⁵ V roce 1997 byly sady prohlášeny za kulturní památku, v témže roce je postihly záplavy. O deset let později se hraničtí pustili do obnovy parku, přičemž renovací prošel i hudební pavilon.⁴⁶

⁴³ MUO A 1518.

⁴⁴ Tomáš Pospěch, *Hranická architektura 1815-1948*, Hranice 2000, s.48.; MUO A 1484.

⁴⁵ Pospěch (2000), s. 48.

⁴⁶ „V roce 2007 ateliér ZAHRAHA Olomouc zahájil projekt obnovy parku nejdříve stavebně historickým průzkumem a pokračoval jednotlivými projektovými fázemi až do roku 2010. Cílem obnovy byla snaha rehabilitovat původní návrh Františka Thomayera návrh v mezích možností vycházejících z dochovaného stavu, z potřeb moderního využití a možností údržby. Byla kompletně obnovena a doplněna komunikační síť (...) zrenovován Hudební pavilón. (...) Rekonstruovaný park byl otevřen v září 2012.“

První rodinný dům Pilc postavil pro svého přítele ze Sokola a amatérského divadelníka Maxe Heinricha v Kojetíně⁴⁷ (nedatováno, nejpozději 1926,⁴⁸ nám. Republiky 1034) [25,26]. Součástí domu tvořila i Heinrichova živnost zubního ateliéru, který navštěvoval sám architekt.⁴⁹

Dvoupodlažní stavba jednoduchého blokovitého charakteru, ve dvorní části uzavřena do písmene L, v sobě odráží aktuální trend funkcionalistických plochých střech. Pojetí fasád však směřuje k provinčnějšímu pojetí, Pilc i zde používá své oblíbené motivy hry horizontálních říms obíhajících dům ve třech úrovních – vymezují patro vyvýšeného přízemí, první patro, nejvýše architekt položil kordonovou římsu. Jejich střety s vertikálami jsou nejpatrnější v uličním průčelí, z nějž ve středové ose vybíhá mělký rizalit v každém patře se dvěma okny. Ta ve vyvýšeném přízemí v rizalitu lemují dva jednoduché hranolové polosloupky. Plochy fasády prvního patra ozvláštňuje široké lizénové rámování vymezené polohou oken. Ke hře horizontál s vertikálami přispívá i příčkování oken. Všechny tyto dekorativní prvky na jinak čisté omítce dávají i plochostropé stavbě purizující klasicistní ráz.

Tento Pilcův projekt se ve své době stal příčinou sporu mezi konzervativním městským stavebním úřadem a progresivním stavebníkem. Úřad totiž považoval rovnou střechu za nevhodnou vzhledem k okolní zástavbě. Jednotnou koncepci urbanistického plánování však Pilc překonal už různými výškami i typy střech na místní sokolovně, proto se podařilo přispět k rozmanitosti lokality i prosazením tohoto sice konzervativního projektu, avšak s novátorskou rovnou střechou.

Druhý rodinný dům Pilc postavil hned v sousedství předchozího pro paní Julii Černou v Kojetíně⁵⁰ (1927; nám. Republiky 1035) [27,28]. Velmi tradičně vyznívajícím dům, odkazující na architekturu anglických zahradních měst, s hlubokou sedlovou střechou, architekt umístil na jednoduchý obdélný půdorys s mělkým bočně umístěným rizalitem hlavního vstupu do domu. Dominantu uličního průčelí tvoří

in: <http://www.parkdesetileti.cz/cs/menu/parky/sady-cs-legii-v-hranicich/#prettyPhoto> ; vyhledáno 10.10.2017

⁴⁷Martina Horáčková (Mertová), s. 169-172.; Archiv stavebního městského úřadu Kojetín, pod č. 1034; MUO A 1505.

⁴⁸Datovat lze při zohlednění plánů domu Julie Černé na sousední parcele. Při jeho projektování už byl Heinrichův dům postaven, tudíž můžeme datovat nejpozději k roku 1926.

⁴⁹Doloženo z korespondence mezi stavebníkem a architektem, uloženo v archivu MUO pod číslem A 1505/2.

⁵⁰Martina Horáčková (Mertová), s. 172; Archiv stavebního městského úřadu Kojetín, pod č. 1035.; MUO A 1504.

vyříznutý prostor lodžie v hmotě střechy v prvním patře, podpíraná třemi mohutnými válcovými kanelovanými pilastry. V přízemí na ni reaguje mírně předsunutá fasáda s okny do jídelny, která je jako jediná ve zvýšeném přízemí potažena světlým cihlovým dekorem ve stejném tónu jako podezdívka a zídka oplocení v uliční frontě. Jak je u Pilce zvykem, v patře dům obíhá plastická římsa. Průčelí patra směrem k sousedu Heinrichovi ozvláštňuje nad oknem lemovaným bohatou sérií sloupků vyvedený estetizující detail trojúhelný štít vymezený pouze linií římsy, v němž je umístěno drobné půlkruhové okno. Jednoduchá dvorní fasáda pouze naznačuje svůj uliční protějšek lodžie mělkým rizalitem vystupujícím mírně ze střechy. Po výstupu schodištěm do zvýšeného přízemí nás v domě uvítá velkorysá hala. Z ní lze projít do prostorné slunné jídelny, vedle níž se nachází obdobně velká ložnice. Ke kuchyni s okny do dvora přiléhá spíž, malý pokoj pro služebnou a koupelna. Podkroví skrývá jeden prostorný pokoj s lodžii a půdní prostory.

Téměř ke konci dvacátých let se Pilec vrátil k tématu sokolovny, když po užší soutěži o ideové náčrtky vyhrál možnost postavit sokolovnu v Hranicích na Moravě⁵¹ (1927 - 1928; Tyršova 880) [29-33]. V původní soutěži figurovala podmínka nutnosti podsklepení sokolovny kvůli záplavové lokalitě, v užší soutěži od ní upustili a vyzvali architekta k vytvoření nových plánů. Pilec původně vytvořil dva návrhy – jeden masivní tradičně pojatý a druhý poměrně progresivní – jejichž spojením vznikla výsledná realizace. Podlouhlý obdélný půdorys zaobluje pouze čtvrtkruhové zakončení vstupního nároží. Centrum stavby, tělocvičný sál s jevištěm, obklopují další místnosti, navenek se tudíž kolem jednoduchého hranolu kupí bloky, jež člení siluetu budovy. Horizontální římsy zde zvítězili nad vertikálami sloupků a pilastrů.

V přízemí krom tělocvičny nalezneme restauraci, přísálí, šatny a toalety. První patro pak čítá pouze výborovnu a galerii, zbytek prostoru pojmuló zvýšení stropu tělocvičného sálu. Přísálí nahradila prostorná terasa obíhající celou jednu polovinu sokolovny.

Výstavbu sokolovny provedli stavitelé Valentin Kopecký a Josef Vostřez.⁵² Základní kámen položili ke čtyřicátému výročí existence hranické sokolské jednoty 12. června 1927.⁵³ Slavnostní otevření sokolovny proběhlo o rok později, v neděli 12. srpna roku 1928. Očekávaná účast dle *Lidových novin* byla „z Ostravska, tak

⁵¹ Pospěch (2000), s. 43; MUO A 1485.

⁵² Tomáš Pospěch (2000), s. 43.

⁵³ K. Kotrekl, Z dějin „Sokola“ v Hranicích, *Československý deník - Olomouc*, 12.8.1928, s.3.

z Hané, zvláště z Přerovska. Krásná, účelná a vkusná novostavba vybudovaná nákladem 1,5 mil. Kč zasluhuje pozornost“.⁵⁴ Roku 1974 sokolovna podlela ničivému požáru, následnou rekonstrukci provedli dle projektu architekta Gajovského z Ostravy.⁵⁵

Z roku 1928 pochází soutěžní návrh na sokolovnu v Hulíně⁵⁶ [34-36]. Pod heslem „Oštěp“ se Pilc umístil na třetím místě. Opět v tomto nerealizovaném projektu kombinuje vertikality a horizontalitu objemů i zdobných prvků, sedlové i rovné střechy, které tvoří bohatou síť teras a ochozů. Hmota stavby je zde však kompaktnější. Multikulturní stanovisko Sokola vyzdvihl Pilc také v tomto projektu. Pro Hulín navrhl samostatný tělocvičný i divadelní sál s jevištěm, k tělocvičně přiléhá i prostor pro loutkoherectví. V galerii prvního patra se měla ukrývat kinokabina.

Návrh na postavení vily pro pana Stanislava Nevřelu v Hranicích⁵⁷ pochází z téhož roku [37]. Tento projekt zůstává v rámci Pilcova díla raritou, jelikož se zde pokouší až o jakési zhodnocení lidového stavitelství v duchu Dušana Jurkoviče. Dvoupatrový dům na jednoduchém obdélném půdoryse s několika mělkými rizality nese robustní kamenná podezdívka a završuje valbová střecha. Některé okna v prvním patře a půdní vikýře mají navrženy okenice s vykrojenými motivy srdce, které se opakují na fasádě i mezi přízemím a prvním patrem.

Pro dům s obchody v parteru pana M. Weisensteina v Kojetíně⁵⁸ Pilc navrhl rekonstrukci uličního průčelí (1928; nejspíš určeno pro Masarykovo náměstí 37) [38]. Stylově navazuje na svou první kojetínskou zakázku domu pro Maxe Heinricha, avšak zde zůstal návrh pouze na papíře. Budově stojící v řadové zástavbě Pilc přidal ve středovém rizalitu balkon v prvním patře, který plynule pokračuje do půdního vikýře zabudovaného v sedlové střeše. Objem opět dekoroval hrou horizontálních a vertikálních prvků. Jednotlivá patra oddělují zmnožené římsy.

⁵⁴ Nová sokolovna v Hranicích, *Lidové noviny*, 11.8.1928, s.6.

⁵⁵ Podrobně in: *Kulturní kalendář města Hranic*, 1977, č.6, s.18.

⁵⁶ MUO A 1489.

⁵⁷ MUO A 1506.

⁵⁸ MUO A 1488.

Po šestileté stavební odmlce ve svém bydlišti Pilc realizoval v centru Přerova dům s obchodní pasáží pro manžele Grünwaldovy⁵⁹ (1928; Žerotínovo náměstí 162/11) [39-42]. Jelikož se jedná o přerovskou realizaci, plány za firmu orazil i podepsal Josef Pilc, avšak styl kresby plánů odpovídá Aloisovu rukopisu. Hlavní průčelí domu souzní s řadovou zástavbou náměstí, jeho objem sahá hluboko směrem do dvora. V parteru se nacházejí dva obchodní prostory, každý o dvou místnostech. Výkladce logicky směřují do ulice, mezi ně architekt vložil vjezd do dvora. Nad výlohami se v prvním a druhém patře tyčí dvoupatrové arkýře obytných prostor obehnané náznaky pásových oken. V ústupku fasády mezi arkýři se nachází v každém patře rovněž po dvou sdružených oknech, jež od sebe v prvním patře dělí hranoly sloupků a zmnožené linie podokenních říms. Sedlová střecha v sobě ukrývá podkroví a přiléhá k výrazně plasticky členěné kordonové římsě druhého patra, nad níž se tyčí mohutný trojúhelný štít vikýře.

Asketicky vyznívající fasáda v geometricky ostře řezaných hmotách dodává domu lehce těžkopádné propojení neoklasicismu a moderny. Souzní však s původní historizující zástavbou náměstí z 19. století.

V témže roce začal vznikat i projekt domu pro Marii Hudouskovou v Přerově⁶⁰ (1928 – realizace 1930; ul. Čechova 2141/22) [43-45]. Pilc zakázku zřejmě získal díky přátelství s jejím manželem Vavřincem Hudouskem, který předsedal přerovskému Klubu přátel umění. Stejně jako u předchozí přerovské realizace se i u těchto plánů setkáme s razítkem firmy Josefa Pilce, tentokrát je však už podepsal sám Alois. Dominantní prvek celého domu vytváří seříznuté nároží, které v prvním patře skrývá lodžii podpíranou dvěma válcovými kanelovanými pilíři. Toto řešení nápadně připomíná lodžii domu paní Julie Černé v Kojetíně. Stavba rovněž působí podobně tradicionalisticky, mohutně až těžkopádně. Hmota stavby stojí na soklu vyvýšeného přízemí, jež akcentuje římsa obíhající obvod domu. Rozmístění oken odpovídá interiérovému naplánování jednotlivých místností. Ze sedlové střechy v nároží vystupuje půlkruhové vikýřové okno.

V původních plánech architekt v přízemí navrhl i čekárnu a dvě kanceláře pro

⁵⁹ Láníková (2015), s. 13.; Láníková (2016), s. 26 – 27.; MUO A 1486; MMP OMS pod č.330 A/20, Žerotínovo nám. 11.

⁶⁰ Láníková (2015), s. 13-14.; Láníková (2016), s.27-28.; MUO A 1487; ; MMP OMS pod č.330 A/20, Čechova 22.

Hudouskovu advokátní praxi, které ve výsledném projektu nakonec nerealizoval. Páteř domu vytváří schodišťová hala, z níž je možné vejít do ostatních místností jednotlivých podlaží – ve zvýšeném přízemí do dvou rozměrných místností, kuchyně se spíží a pokoje služebné; v patře se dispozice opakuje, kuchyni však nahrazuje ložnice s koupelnou, pokoj služebné a terasa.

Dvacátá léta Pilcovy tvorby uzavírá projekt domu s lékárnou pana Norberta Chleboráda v Němčicích nad Hanou⁶¹ (1929; Dolní brána 386) [46-48]. Stavebník si u architekta objednal dům v řadové zástavbě. Počítal s tím, že jeho lékárnická živnost pohltí veškeré prostory přízemí. Uliční průčelí tak v přízemí čítá výkladce, vstupy do obchodu a lékárny, také vjezd do dvora. V prvním patře Pilc umístil na středovou osu orientovaný mělký hranolový arkýř obehnaný náznakem pásového okna stejně jako u domu manželů Grünwaldových v Přerově. Z obou stran arkýř lemují široká okna. Nad výraznou kordonovou římsou vyčnívá ze sedlové střechy atikový štít nesoucí nápis „lékárna“. V prvním návrhu na jeho místě figurovala lodžie zapuštěná do hmoty střechy. Jak už bylo řečeno, přízemí domu ukrývá obchodní místnosti a lékárnu s drogerií. Po výstupu schodištěm do patra se ocitneme v relativně skromné předsíni, která je jakýmsi rozcestníkem do ostatních místností bytu. Do ulice se obrací dva prostorné pokoje a ložnice, do dvora kuchyně a menší pokoj s verandou. Pohodlí majitele domu zabezpečovala samostatná šatna a prostorná koupelna s toaletou.

Plány Pilcovy Městské spořitelny v Kojetíně⁶² (1929-1930; Komenského náměstí 39) [49-51] pocházejí už ze srpna 1929, realizovali ji však až o rok později. Tato náročná stavba pro město na delší dobu představovala poslední větší veřejnou realizaci.⁶³ Horizontalitu příznačnou pro zdejší sokolovnu u tohoto projektu architekt nahradil spíše vertikálními prvky, jež spořitelně přidávají na monumentalitě. Budova stojí na mírně zvýšeném přízemí, celý obvod nároží rytmičují hranolové pilastry, jež vynášejí kordonovou římsu. I u této realizace se setkáme s oblíbeným architektonickým motivem kombinace rovné a sedlové střechy. Fasádu perforují různé typy oken, což společně s rozmanitým členěním objemů přispívá k poměrně nepřehledné kompozici. Pilcův dekorativizující přístup zde zastupuje kamenné obložení soklu, pilastrů a rohového úseku prvního patra. Průčelí do náměstí s hlavním vchodem zvýrazňuje

⁶¹ MUO A 1497.

⁶² Martina Horáčková (Mertová), s. 173.; *Přerov, Přerovsko, Kojetínsko*. Národohospodářská propagace Brno, 1933, s. 21.; MUO A 1495, A 1520.

⁶³ Martina Horáčková (Mertová), s. 173.

hranol světelné lampy zabudovaný do vrcholu štítu se dvěma sochami.

V Pilcově pozůstalosti jsme našli i alternativní verzi⁶⁴ pro projekt místní spořitelny, který počítal s jiným rozložením hmoty stavby v parcele [52]. Oproti výsledné realizaci působí tento návrh progresivnějším dojmem díky čistšímu členění objemů – na fasádě nenalezneme pilíře, zvýšené přízemí pouze obepíná dlaždicové obložení. Uceleněji působí i zvolená velikost a tvar oken. Architekt budovu v nároží zvýšil o jedno poschodí, kam umístil byt s balkonem. Pouze kombinace rovné a sedlové střechy zůstala zachována i u samotné realizace.

Z konce dvacátých let nejspíš pochází Pilcův návrh na průčelí kostela Povýšení sv. Kříže v Dluhonicích u Přerova⁶⁵ (nedatováno, cca 1925 – 1930) [53,54]. Nerealizovaný projekt se váže převážně na úpravu vstupního západního průčelí s věží. Architekt navrhl lehce zapuštěný vchod lemovaný z obou stran kanelovanými pilíři na vysokých soklech a s plochými hlavicemi vynášejícími římsu překladu. Nad dvěma architekt situoval kruhové okno, jehož mřížování vytváří dojem rozety. První podlaží věže se štíhlým vysokým oknem Pilc decentně olemoval vertikálními i horizontálními lištami. Nad okno přidal z fasády vystupující kvádrík se sochou křucifixu.

Ve stejném období rovněž vznikl architektův návrh na budovu školy⁶⁶ (nedatováno, bez lokace) [55]. Třípodlažní blok stavby má přísné vyznění. Objem podélně loženého hranolu Pilc velkoryse prosklil sérií vždy čtyř u sebe situovaných oken, která se v přísném rastru opakují ve všech patrech po sedmi opakováních. V nárožích a středu zvýšeného přízemí umístil kryté vstupy. Všechna patra oddělují výrazně plastické římsy obíhající celou školu, mezi prvním a druhým patrem jsou římsy ztrojené. Budovu uzavírá mělká valbová střecha.

⁶⁴ MUO A 1520.

⁶⁵ MUO A 1534.

⁶⁶ MUO A 1528.

Třicátá léta

Nový stavební trend funkcionalismu ve dvacátých letech mimo jiné přinesla čím dál větší záliba v průmyslové architektuře, která jí po celé desetiletí byla vytýkána. Až ke konci dvacátých let se s funkcionalistickou stavební ideou ztotožnila i idea politická – demokratická. Pokrokářská střední vrstva se tak zasloužila o šíření plochých střech, pásových oken a bílých omítek i na periferii, což se ve větší míře projevilo až ve třicátých letech.

Funkcionalisté nejprve odmítali, aby do jejich projektů pronikaly výtvarnější motivy. To se ve třicátých letech začíná měnit. Obzvláště na periferii se funkcionalistické prvky nikdy úplně nepřestaly prolínat s tradičnějšími formami stavebních metod i článků. Přetrvávalo užívání klasické cihlové konstrukce, sedlové střechy či standardní členění okenních ráků. Pro periferii ve třicátých letech zároveň zůstaly atraktivní spíše plastičtější, dynamičtější polohy architektury příznačné například pro stavby Jiřího Krohy z jeho mladoboleslavského období než čistá vědecká poloha funkcionalismu.

Přerovskou stavební produkci hned na začátku třicátých let ovlivnila přednáška Josefa Poláška *O moderním bydlení a stavbě škol*. Architekt ji doprovodil snímkami nejmodernějších staveb z Holandska a Německa. Město přednášku uspořádalo v souvislosti s potřebou výstavby nových škol. Účastnilo se jí zhruba sedmdesát posluchačů – učitelé místní stavební průmyslové školy, zástupci školních rad, městského zastupitelstva a řada dalších občanů Přerova.⁶⁷ Mezi nimi byl samozřejmě i Alois Pilc. Vzhledem k jeho projekční činnosti můžeme usuzovat, že architektka zaujala skladebnost holandské architektury. Další zásadní moment, rovněž z roku 1930, představuje pro Pilce právní ustanovení o zplnomocnění odpovědnosti za stavební firmu strýce jeho Josefa, od něž se zajisté mnoho naučil. Jejich desetiletá spolupráce tak dostala naplnění. Podnik bohužel moc neprosperoval, proto si Alois o dvě léta později zřídil vlastní projekční kancelář. Na konci roku 1933 Josef Pilc zemřel, Alois se tedy ještě musel vypořádat s ukončením provozu mírně zadluženého podniku. Jeho pověst to však nepoznamenalo, ba naopak, zakázky se začaly množit. V rámci stavební praxe nadále spolupracoval se svým bratrancem a oběma bratry.⁶⁸

Alois Pilc ve třicátých letech stylově navazoval na své předchozí realizace.

⁶⁷ Haná 1930, č. 3, 4.1., s. 2.

⁶⁸ Jiří Obruča, Budova Chemoprojektu je ojedinělá stavba, *Nové Přerovsko* 2007, 16.2., s. 7.

Úspěšně pokračoval na projektech sokoloven, jejichž typické skladebné tvarosloví s kombinací plochých a sedlových střech nikdy neopustil. U soukromých zakázek rodinných domů a vil se vykryštoval Pilcův signifikantní prvek půlkruhového rizalitu potaženého motivem pásových oken. Stylová linie jeho staveb postupně vedla směrem k esteticky přitažlivému funkcionalismu s prvky konstruktivismu. V tomto duchu se nesou Pilcovy nejkvalitnější a zároveň vrcholné přerovské projekty - areál Středomoravské výstavy (1936), vila manželů Henikových (1936), či obchodní dům J&S Kyjovský (1938).

Třicátá léta pro Aloise Pilce představovala velmi plodný úsek života. Zahájil je projektem nájemního domu s krámem, lékárnou a kosmetickým salonem pro paní Inu Nečasovou v centru Přerova⁶⁹ (1930; ul. Bartošova 476/1) [56-60]. Na rohovou parcelu v centru města architekt umístil masivní blokovitou budovu, v nárožích zaoblenou půlválcovými patrovými arkýři. Dva z nich - třípatrové - z fasády vyčnívají do Komenského ulice, přičemž oba kryjí vchody do každého z podniků. Stejně jako u některých předchozích realizací plochu arkýřů prolamují sloučená okna. Horizontalitu tentokrát u stavby podtrhují pouze dvě římsy, jedna oddělující přízemní část od patra a druhá po obvodu sedlové střechy. Dvorní průčelí objektu je bohatě plasticky rozčleněno, díky čemuž vznikla menší terasa v prvním patře a terasa prostornější o poschodí výš se zídkou evokující cimbuří.

Nárožní prostor v přízemí zabírají prostory lékárny, na níž navazuje kancelář s laboratoří. Poměrně úzkou místnost kosmetického salonu architekt kompenzoval jeho dvoupodlažním řešením, salonu pak náleží i dvě místnosti zabírající téměř třetinu suterénu. Lékárenský sklad rovněž přesahuje obě poschodí. Do Bartošovy ulice Pilc umístil výkladec krámu. Dvorní část přízemí uzavírá byt domovníka a vjezd do garáže. Po výstupu schodištěm do patra dorazíme do předsíně vedoucí do úzké haly, z níž je možné vejít do jednotlivých obytných prostor. Arkýře v Komenského ulici daly jídelně tvar šestiúhelníku, rohovému salonu nepravidelného pětiúhelníku. Ostatní tři pokoje, šatna a koupelna mají již standartní rozměry. Do dvora směřují okna kuchyně, pokoje služebné, menší terasa a pokoj se druhou šatnou. Druhé patro architekt vyřešil obdobně jako předchozí, avšak dva pokoje s okny do Bartošovy ulice nahradila ordinace a čekárna. Většinový podíl dvorní části pokrývá rozměrná terasa,

⁶⁹Láníková (2015), s.16.; Láníková (2016), s. 29.; MUO A 1523; MMP OMS pod č.330 A/20, Bartošova 1.

jedna z šaten tak byla potlačena ve prospěch kuchyně a pokoje pro služebnou. V podkroví nalezneme prádelnu a tři komory.

V témže roce jako paní Nečasová si od Pilce nechal navrhnout a postavit vilu poslanec a starosta Předmostí u Přerova Josef Knejzlík⁷⁰ (1930; ul. Tylova 249/20) [61-65]. Jak jsme již v životopisné kapitole architekta poznamenali, Knejzlík zastával post starosty i pro přerovské sokolstvo, odkud se nejspíš s Pilcem znal. Starosta rovněž přivedl architekta k politické činnosti. Nejspíš spolu navázali dobrý vztah, protože o tři roky později Knejzlík nechal Pilce realizovat další vilu v Předmostí, nedaleko této (viz níže). Roku 1936 architekta oslovil znovu s úkolem adaptace interiéru svého původního, rovněž nedaleko postaveného domu pro svou dceru s rodinou – vilu manželů Valenčíkových⁷¹ (ul. Prostějovská 184/4).

Knejzlíkovou zálibou byla i péče o zahradu. Krom své veřejné činnosti vydával oblíbený časopis pro zahrádkáře – *Rádce*. Obyvatelé Předmostí vzdali starostovi hold roku 1939, kdy po něm pojmenovali ovocný sad. K události se pojilo i vztyčení památníku. Za autora architektury nevybrali nikoho jiného než Aloise Pilce.⁷²

Zpět k prvnímu projektu pro starostu. U předchozí stavby nájemního domu paní Nečasové si Pilc nejspíš oblíbil motiv půlkruhové hmoty vystupující z fasády objektu. Tentokrát ji z pouhého arkýře zvětšil přímo na půlkruhový rizalit, který zde tvoří dominantu zahradního průčelí. S tímto prvkem se budeme setkávat v jeho tvorbě po celá třicátá léta. Severní uliční průčelí působí velmi mohutně, asymetricky umístěná okna reflektují vnitřní uspořádání místností v domě. V objemu východní fasády se ukrývá menší balkon, jež částečně kryje hlavní vstup. Rizalit západní fasády obsahuje boční schodiště osvětlené svisle vymezeným pásem s okny. Nejprogresivnější a zároveň nejhezčí část fasády architekt skryl očím veřejnosti a nechal z něj těšit pouze majitele domu – již zmiňovaný půlkruhový rizalit prolomený sdruženými okny, precedenty oken pásových, směřoval svůj výhled do rozlehlé zahrady. V prvním patře jeho strop vytváří podlahu terasy. Svažitost terénu si vyžádala vyrovnání pomocí pergoly s terasou, která tak vytvořila plynulý přechod po několika schodech ze zvýšeného přízemí do zahrady. Půdu architekt ukryl do valbové střechy.

⁷⁰Horáčková (Mertová), s.53.; Láníková (2015), s.16.; Láníková (2016), s. 29-30.; MUO A 1536; MMP OMS pod č.330 A/20, Tylova 20.

⁷¹ MMP OMS pod č.330 A/20, Prostějovská 4.

⁷² Krásný hold ovocnému stromu v Předmostí, *Obzor*, 1939, 22. 8., s. 2.; Autorem sochařské složky památníku je akademický sochař Josef Mádle.

Obě patra interiéru propojuje u vstupu situovaná prostorná schodišťová hala. Do ulice směřují okna kuchyně se spíží, na západ okno pokoje služebné. Pohled do zahrady architekt rezervoval pro pokoj a v oblině rizalitu velkorysě jídelně. Dispozice se v patře opakuje, avšak některé místnosti získaly jiný účel. Kuchyni nahradila prostorná koupelna, jídelnu ložnice a terasa.

V roce 1930 Pilc opět navazuje na sérii svých sokoloven, tentokrát v Uherském Brodě⁷³ (1930 - 1931; ul. Svatopluka Čecha 1137) [66-71]. Projekt vizuálně shrnuje všechny architektony doposud použité principy na tomto typu architektury. Navrací se k předchozí oblibě nepravidelného půdorysu, tudíž složitějšímu členění hmoty stavby. Hlavní vchod umístil asymetricky, tvoří tak součást rizalitu, vertikálu celého průčelí. Celá budova jinak vyniká spíše horizontálním řešením. Architekt celou stavbu protkal velkým množstvím oken různých typů, velikostí i tvarů, které spolu s různými hloubkami objemů fasády dodávají sokolovně na dynamičnosti, částečně odkazující k nautickým vzorům. Trojdílný vchod k venkovnímu cvičišti Pilc umístil do centra dvorní fasády. V patře vynáší balkon ve střeše ukončený obdélným štítem. V patře pravého křídla se nacházejí menší kruhová okna dodávající pouze nezbytné množství světla do většího sálu využívaného i ke kinoprojekcím. Sokolovnu z větší části zastřešuje sedlová střecha, některé pasáže architekt uzavřel plochostropě ve prospěch teras a ochozů.

Jelikož interiér stavby krom tělocvičny obsahuje i dva sály, architekt umístil zázemí šaten pro cvičence či herce do suterénu, kde rovněž najdeme skladovací prostory pro náčiní sportovců, herců, hudebníků, také ledovnu a místnost na uskladnění paliva. Plochu přízemí hned při vstupu dělí předsálí. Vpravo můžeme vejít do bufetu, restaurace s výčepem a do klubovny. V levé části se dostaneme do šaten obecnstva, velkého sálu s jevištěm a propadlištěm pro hudebníky, z něž lze projít do menšího sálu. Tělocvična stěnou přiléhá k většímu jevišti, avšak má i svůj vlastní poměrně nenápadný vchod z uliční fronty. Prostor prvního patra z velké části zabírají zvýšené stropy jeviště a většího ze sálů, obohaceného o galerii. Nalezneme tady také sokolskou výborovnu, knihovnu a byt správce sokolovny.

Základní kámen sokolovny uherskobrodští položili 7. března roku 1930 při

⁷³ Láníková (2015), s. 52.; MUO A 1490.

příležitosti oslav osmdesátých narozenin T. G. Masaryka. Slavnostní otevření proběhlo 14. června následujícího roku.

Projekt sokolovny ve slovenských Topolčanech⁷⁴ pochází z roku 1931 (ul. Obchodná 34) [72,73]. Ze tří vyhotovených variant místní vybrali poslední, nejskromnější, stojící na půdoryse písmene L. Oproti uherskobrodské tělocvičně zde Pilc užil jednoduchého blokového tvarování bez zbytečného členění objemu stavby. Omezil se i v rámci své oblíbené hry horizontálních a vertikálních prvků. Stavba však nevyznívá těžkopádně jako jeho poslední projekt sokolovny ve Vlkoši u Přerova (viz níže). Zachována zůstala kombinace ploché a sedlové střechy. Svým delším uličním průčelím s hlavním vstupem navazuje na řadovou zástavbu, venkovní cvičiště se tak nachází na vnitřním dvoře. V nároží se dá vystoupat venkovním schodištěm do patra na krytou terasu. V Pilcových návrzích figurovala velkorysá podoba vnitřního uspořádání, čítajícího tělocvičný, malý a velký sál, kavárnu, restauraci a samostatné kino. Realizována byla nakonec skromnější varianta s jedním prostorným univerzálním sálem s jevištěm a menším bufetem v přízemí, v patře s galerií a promítací technikou.

V roce 2013 sokolovnu prodali soukromému podnikateli. Zanikla tak i funkce stavby jako tělovýchovného a kulturního stánku.⁷⁵

O rok později Pilc začal vytvářet projekt rodinného domu paní Františky Vaškové v Šišmě⁷⁶ (1931 – 1932; Šišma 66) [74-77]. Původní architektův plán byl výrazně novátorský, jelikož se rozhodl celou stavbu uzavřít rovnou střechou. Bohužel výsledná realizace se nevyhnula změnám, architektův smělý záměr o progresivní moderní stavbu podlehl tradičnějšímu vkusu objednatelky, která si prosadila střechu valbovou. Na fasádě však nechybí oblíbený motiv půlkruhu – zde v podobě patrového arkýře kryjícího hlavní vstup do domu a venkovní tarasy kryté plochou balkonu. Tyto prvky jsou jediné, které ozvláštňují jinak jednoduchý obdélný půdorys. Dům stojí na soklu zvýšeného přízemí, kvůli svažitému terénu a potřebě vyzdvihnout obytných prostor pro pohodlný vjezd auta do garáže v suterénu. Architekt použil na fasádě dvou barev, tmavší pro sokl a přízemí, světlejší pro první patro a půdní vikýř ve střeše. Stavbu perforují většinou trojdílná okna s výrazným příčkováním.

⁷⁴ MUO A 1492.

⁷⁵ <http://topolcany.dnes24.sk/topolcianska-sokolovna-zanikne-bola-odpredana-154709> ; vyhledáno 21.2. 2018.

⁷⁶ MUO A 1498.

Po vstupu do domu se dostaneme do velkorysé schodišťové haly s výklenkem pro pěstování kaktusů, klavírem a posezením na gauči, jež svými rozměry předčí kuchyni i jídelnu. Ke kuchyni náleží i spíž a pokoj služebné. Z jídelny se dá pohodlně projít na venkovní půlkruhovou terasu, jejíž krytí vynášejí čtyři kruhové pilíře. V patře architekt prostor haly redukoval ve prospěch loveckého pokoje s půlkruhovým arkýřem směrem na jih a částečně i poměrně rozměrné koupelny. V patře nalezneme i dvě ložnice, jedna z nich má vstup na půlkruhový balkon. Podkroví skrývá už jen menší pokoj s vikýřem.

Tvarosloví užitá při výstavbě první Knežzlíkovy vily bylo precedentem pro rodinný dům paní Anny a slečny Kamily Kryštofových v Přerově⁷⁷ (1932; ul. Bezručova 2196/13) [78-80]. Touto stavbou začíná poměrně dlouhý Pilcův seznam staveb, které realizoval v městské části Michalov. Hlavní podmínkou této zakázky bylo vytvoření domu o dvou samostatných bytových jednotkách, každé z nich náleží jedno poschodí. Zbytečně členitá dispozice interiérů se opakuje v obou patrech. Dům působí mohutně a nesjednoceně. K masivnosti domu přispívá i kamenná podezdívka. Dominantní prvek fasády tvoří půlkruhový rizalit s náznaky pásových oken, který vystupuje zpod valbové střechy. V hranolovém boku po jeho levé straně nalezneme hlavní vstup do domu se skromnou schodišťovou halou vedoucí k oběma bytům. Další z místností představují další takové hranoly, které na sebe architekt nesourodě přilepil. Reprezentativní pokoje směřují okny do uliční fronty, kuchyně s koupelnami do dvora. Rozdílná velikost oken narušuje jedinou relativně symetrickou fasádu směřovanou do zahrady.

Roku 2013 prošla stavba rekonstrukcí – výměnou oken za plastová a zateplením fasády.

Navzdory předchozí zakázce začal už ke konci dvacátých let Pilcův architektonický cit podléhat tendencím purismu, který je příznačný pro fasádu třípatrového domu Marie Křupkové a Hermíny Smékalové v Přerově⁷⁸ (1932; Náměstí svobody 2214/9) [81-84]. Budova stojí v řadové zástavbě. V parteru dům skrýval obchod a krejčovství, v každém dalším patře dvě totožné pouze zrcadlově obrácené bytové jednotky. Přísně symetrické uliční průčelí narušuje nepravidelný

⁷⁷ Láníková (2015), s. 19; MUO A 1526; MMP OMS pod č.330 A/20, Bezručova 13.

⁷⁸ Láníková (2015), s. 20; MUO A 1527; MMP OMS pod č.330 A/20, Nám. Svobody 9.

rytmus výkladců a portálů v parteru. Vstup do obytné části architekt umístil souměrně se středovou osou fasády. Každý z bytů čítá do ulice po dvou širokých sloučených oknech. Velmi mělký centralizovaný rizalit v prvním patře (s okny do pokojů) lemuje tenký pásek. Fasádu po jeho bocích (s okny do ložnic) původně zdobila režná cihla. Ve dvorním traktu nalezneme na osu umístěnou předsazenou schodišťovou šachtu, kterou v jednotlivých patrech z obou stran lemují skromné prostory lodžii. Celé průčelí perforují série tří typů oken. Stavbu uzavírá klasická sedlová střecha.

Návrh domu pro pana Emanuela Klause v Přerově⁷⁹ pochází z roku 1932 (ul. Máchova 2216/3) [85-87]. Stavebník však upřednostnil jednodušší návrh jiného přerovského architekta Josefa Jandáska. Pilc navrhl monumentální čtyřpatrovou stavbu bohatě členěných objemů s oblíbeným motivem půlkruhového vícepatrového rizalitu s náznakem pásového okna. Ve výklencích nalezneme množství teras a typickou kombinaci valbových a plochých střech. Na fasádách Pilc kombinuje trojici materiálů – kamennou podezdívku obíhající vyvýšené přízemí, klasickou omítku a také detaily z cihlových pásků.

Nyní se vrátíme zpět už k dříve zmiňovanému druhému rodinnému domu Josefa Knejzlíka v Předmostí u Přerova⁸⁰ (1933, ul. U pošty 226/9) [88-91]. Tímto projektem architekt navazuje na sousední realizaci pro stejného stavebníka a celkově tak rozvíjí vlastní pojetí rodinného domu se všemi jeho oblíbenými prvky. Pokud první Knejzlíkova vila vznikla ještě částečně na základě tektonických postupů dvacátých let, touto stavbou Pilc potvrdil své progresivní cítění. Konečně se mu podařilo realizovat dům uzavřený čistě rovnými střechami, o což se neúspěšně pokoušel už v Šišmě. Silueta domu si pohrává s funkcionalisty oblíbenou inspirací nautickými vzory. Kvůli svažitému terénu stavba opět stojí na soklu zvýšeného přízemí, v zahradní části obehnaného kamennou podezdívkou. Několik fasádních detailů architekt vytáhnul režnou cihlou. Do ulice se stavba vytáčí méně zajímavou fasádou, nižší hranol ukrývá bočně situovaný hlavní vstup a zároveň tvoří podlahu terasy v patře, vyšší blok s vysokým oknem přesahujícím patro v interiéru osvětluje schodišťovou halu. Nepřekvapí nás, že v zahradním průčelí nalezneme motiv dvoupatrového půlkruhového rizalitu s precedenty pásových oken, kterými do

⁷⁹ MMP OMS pod č.330 A/20, Máchova 3.

⁸⁰ Horáčková (Mertová), s. 53.; Láníková (2015), s.18-19.; Láníková (2016), s. 30-31.; MUO A 1524; MMP OMS pod č.330 A/20, U pošty 9.

interiéru vpadá velkorysé množství světla z jihu. Na východní fasádě okna plynule procházejí nárožím. Z vyššího bloku pak lze vstoupit na střešní terasu, jejíž podlahou je plocha stropu rizalitu. Samotná střecha bloku slouží rovněž jako terasa, jakýsi kapitánský můstek.

Dominantou přízemí je zde stejně jako v Šišmě prostorná schodišťová hala, tentokrát prosvětlená i okny z jižního pokoje s rizalitem. Vedle něj najdeme další menší dva navazující pokoje s výhledem do zahrady. Okna kuchyně směřují na západ, spíže a toalety do ulice. V patře prostor haly zmenšuje severovýchodní plocha terasy. Výhled do zahrady architekt přiřkl dvěma velkým pokojům. Toaleta, koupelna i komora mají oddělené vstupy z haly. Bočním schodištěm lze vyjít na půdu a z ní na střešní terasu. Nedávno stavba prošla stavebními zásahy od necitlivého zateplení po rozdělení domu do dvou bytových jednotek.

Svou poslední sokolovnu Pilc postavil ve Vlkoši u Přerova⁸¹ (1934 – 1935; ul. Kyselovská 184/24) [92-94]. V porovnání s ostatními projekty tělocvičen je tato stavba nejméně architektonicky kvalitní. Tuto sokolovnu můžeme považovat za naprosto paradoxní vůči ostatním stavbám, jež architekt v polovině třicátých let navrhoval – ve snaze stavbu sjednotit a minimalizovat estetizované prvky stavba působí zbytečně masivně a těžkopádně. Tři výškově odstupňované bloky sokolovny Pilc zastřešil – jak měl v oblibě – kombinací ploché a sedlové střechy. Celý obvod stavby obíhá kamenná podezdívka. „Hlavní loď“ s tělocvičným sálem divák odhadne už z vnějšího pohledu, kde ve středním bloku pod sedlovou střechou architekt situoval sdružená okna ve čtyřech osách oddělených lizénovým rámcem. V nejnižším objemu se skrývá krytý hlavní vstup, z jeho ploché střechy Pilc vytvořil prostornou terasu. Nejvyšší z bloků, jenž téměř není proděravěn okny, ukrývá velkorysé jeviště.

Byt správce sokolovny tentokrát nalezneme ve zvýšeném suterénu, jelikož sál i jeviště převyšují obě nadzemí poschodí. Dispozice přízemí se odvíjí od využití sokolovny zároveň jako kulturního domu. Pilc jakožto ochotnický scénograf s radostí navrhl prostorné jeviště zabírající téměř čtvrtinu stavby.⁸² Na něj z boku navazují šatny pro cvičence/účinkující. Hlavní sál bohatě osvětlují čtyři okna po obou stranách. Zbylé prostory přízemí zabírá předsálí, šatny pro obecnstvo a toalety.

⁸¹ MUO A 1493

⁸² V MUO jsou ve složce č. A 1493 kromě plánové dokumentace stavby uloženy i plány a účty k vyprojektování moderního jeviště od firmy *Pepa Máca, dílny moderních jevišť, Újezd u Sokolnic*.

Poslední, avšak nejprogresivnější návrh na měšťanskou školu⁸³ (nedatováno, bez lokace) začíná pracovat s čistšími funkcionalistickými prvky [95]. Pochází nejspíš z první poloviny třicátých let. Objem stavby tentokrát architekt více hmotově rozčlenil, díky čemuž vzniklo i několik plochých střech. Hlavní střecha však zůstala valbová. Jelikož tentokrát již použil precedentů pásových oken, zmenšil se jejich počet, ale i tak stavba zůstala dostatečně prosvětlena.

Za největší, nejprogresivnější a zároveň jediný urbanistický Pilcův počin můžeme považovat projekt Středomoravské výstavy,⁸⁴ která se konala v Přerově v rozmezí téměř celého měsíce od 20. června do 16. srpna roku 1936 [96-104]. Pilc, jakožto duše celého projektu, zastával pozici hlavního projektanta a administrativně technického organizátora výstavy. K realizaci do stavebního a instalačního odboru přizval většinu představitelů přerovského městského stavebního úřadu - Stanislava Andrlíka, Bedřicha Bernáta a Josefa Polame; rovněž přizval další lokálně významné architekty, jmenovitě Karla Doležela, Josefa Jandáska, a Vlastislava Chrousta.

Díky rozvoji kultu výstavnictví se Pilc mohl při tvorbě areálu nechat inspirovat několika vzory – ještě poměrně tradičně pojatou průmyslovo-hospodářskou výstavou konanou roku 1925 v Kroměříži, fenomenální výroční brněnskou Výstavou soudobé kultury o tři léta později, nebo v roce 1931 konanou pardubickou Výstavou tělesné výchovy a sportu. Pilc, jakožto hrdý Sokol, inklinoval ke kultuře těla a možná i proto nejvíce vycházel z posledního z projektů od architektů Pavla Janáka a Karla Řepy. *„Přerovská výstava chtěla demonstrovat pokrok regionu a implicitně celého státu, odkud vyplývá volba racionální architektury nesené funkcionalistickým názorem.“*⁸⁵

Nepříznivé lokační podmínky Pilcovi nedovolily uspořádat areál výstavy do jednotného komplexu. Musel rozdělit areál do dvou celků - do stávající městské

⁸³ MUO A 1532.

⁸⁴ Horáčková (Mertová), s. 15-16, 38, 61-63.; Láníková (2015), 44-49.; Láníková (2016), s. 31-33.; MUO A 1500 – 1503.; Muzeum Komenského v Přerově poskytlo dobovou fotodokumentaci výstavy.; SOKA Přerov, fond Středomoravská výstava.

⁸⁵ Martina Horáčková (Mertová), s. 38.

zástavby⁸⁶ a nedalekého parku Michalov, kde vzrostly dočasně postavené pavilony.⁸⁷ Toto řešení nakonec vyznělo ve prospěch projektu, jelikož se tak návštěvníci museli projít Přerovem, „*aby se uplatnily ukázky moderního stavebnictví*“,⁸⁸ a pak dorazili k místu nově vybudovaných pavilonů v parku nedaleké nově vznikající vilové čtvrti Michalov,⁸⁹ kam svými rodinnými domy přispěli Vlastislav Chroust,⁹⁰ Lubomír Šlapeta,⁹¹ Josef Jandásek, Karel Doležel, Josef Bláha a samozřejmě i Pilc sám.⁹²

Jak jsme již zmínili výše, Pilc napsal několik článků o architektuře a s jedním takovým se setkáme i v katalogu výstavy, kde hlavní projektant vysvětluje, jakým způsobem komponoval dočasně vzniklé výstaviště, přičemž až na čtyři stavby architekt navrhl všech čtyřicet pavilonů: „*Pro hlavní vstup k výstavišti nedala se opominout břízová alej výstaviště tvořící vstup i osu sadu. Kolmo k této ose jest položena hlavní třída výstaviště, ústící do výstavního náměstí. Hlavním náměstím výstaviště prochází komunikace příčného směru od vedlejšího vstupu, směrem k botanické zahradě, s ukončujícím pohledem na zeleň sadu a topolovou alej v pozadí. Paralelně s hlavní třídou výstaviště, po pravé straně, jest vybudována tržní třída se vchodem od hlavního vstupu pod zastřešením obloukovitého půdorysu. Podél břehu Bečvy směrem k městu jest třída vyhrazena ponejvíce průmyslu. Existence této třídy vynutila si nouze o místo.*“⁹³ Hlavní náměstí výstaviště obklopovalo třináct větších pavilonů.⁹⁴ K těm největším patřil i Pilcův pavilon měst. Z jeho vestibulu

⁸⁶ Lokace stávajících budov města a v nich umístěné expozice: Vlakové nádraží a Průmyslová škola na Komenského třídě – Dopravnictví; Gymnasium na Komenského třídě – pošty, vodohospodářství, silnice, architektura, diluvium; Slaměnickova škola na Palackého ulici – školství a kultura; Havlíčkova škola na Palackého ulici - Tělovýchova, sport, turistika, zdravotnictví, ornitologie, družstevnictví; Obchodní akademie (Pilcova stavba) na Bartošově ulici – Obchod, živnosti a průmysl, obchodní školy a instituce; Bývalé pedagogikum na Bartošově ulici – Umění světový plakát, fotografie, kniha SSSR; Žerotínův zámek na Horním náměstí – T. G. Masaryk, Ed. Beneš, M. R. Štefánek, J. A. Komenský, Karel st. z Žerotína, museum; Stará sokolovna na Gayerově nábřeží – Lesnictví a lovectví, včelařská výstavka; Zemědělské školy Osmek – Zemědělská výstava, expozice průmyslu hospodářských strojů.

⁸⁷ Alois Pilc, K vybudování výstaviště, in: B. J. Jelínek – V. Roštlapil, *Středomoravská výstava v Přerově. Katalog výstavy 20. 6.-16. 8. 1936*, Přerov 1936, s. 42.

⁸⁸ *Haná* 1936, č. 166, 21.7., s. 3.

⁸⁹ Lokalita ulic Bezručova, Máchova, Sadová.

⁹⁰ Vila B. Tichánka z roku 1940, ul. Máchova 2388/14.

⁹¹ Vila Marie Andráškové z let 1940-1942, ul. Sadová 2393/8.

⁹² Rodinný dům Anny a Kamily Kryštofových 1932, ul. Bezručova 2196/13; vila Huberta a Hedviky Henikových 1936 (realizace 1939–1943), ul. Máchova 320/10; vila manželů Feitových 1940, ul. Sadová 2374/2.

⁹³ Alois Pilc, K vybudování výstaviště, in: B. J. Jelínek – V. Roštlapil, *Středomoravská výstava v Přerově. Katalog výstavy 20. 6.-16. 8. 1936*, Přerov 1936, s. 42.

⁹⁴ Jednalo se o pavilony spořitelén, záložen, obchodu, živnosti a průmyslu, města Přerova, hanáckých měst, zvláštní pavilon měla města Brno, Zlín, Mor. Ostrava, také pavilony strojírenský, restaurační a vinárenský. Mezi ně byly vloženy stavby, které neprojektoval Pilc - pavilon Středomoravských elektráren (Oskar a Elly Oehlerovi) a firmy Baťa.

vybíhala dvě křídla určená k výstavám plánů historického vývoje moravských měst: v pravém křídle Kojetín, Hulín, Kroměříž, Prostějov a Olomouc, v protějším křídle bychom našli expozici Brna, Zlína a Moravské Ostravy. Svě místo zde našel i soudobý urbanismus v podobě aktuálních regulačních plánů Prostějova (Jindřich Kumpošt, 1922) a Hulína (Bohumil Babánek, 1936). Zlínská expozice dokonce pomocí modelů a plastických map představila „regionální plán zlínského kraje“ z rukou architektů Bohuslava Fuchse a Jindřicha Kumpošta. Pávilon měst nebyl jediný, který se věnoval architektuře – v rámci expozice ministerstva veřejných prací návštěvníci mohli shlédnout 30 snímků našich významných historických staveb a 107 fotografií moderní architektury z celého Československa.⁹⁵ Ústředí architektů ČSR společně s Mezinárodním kongresem pro bytovou péči a Umělecko-průmyslovým muzeem představily příklady soudobé moderní bytové architektury.⁹⁶

Pavilony dočasně zbudovaného výstaviště v současnosti můžeme najít pouze na černobílých fotografiích. Představu o barevnosti si můžeme vykreslit přímo slovy hlavního projektanta „*Po stránce stavební a výtvarné hleděno především k jasné dislokaci a využití malého místa...Finanční možnosti a účel budov vynutil si stavby strážlivé linie, výšky i barev.*“⁹⁷ Pilc pavilony vyprojektoval z jednoduché dřevěné konstrukce, kterou obložil heraklitovými deskami natřenými na bílo. Některé z menších pavilonů, symetricky lemujících hlavní třídu parku Michalov, nesly odstíny živých barev.⁹⁸ Všichni návštěvníci tak mohli obdivovat „*ladné linie bílého a modře prolamovaného pavilonu spořitelén, jemuž vlídný protějšek tvoří žlutý pavilon záložen (...)* zrak je přiváben líbivými barvičkami pavilonu města Přerova.“⁹⁹ Tento popis jasně evokuje architektovo východisko v konstruktivismu (a lehce též neoplasticismu), což můžeme doložit o deset let později vyřčenými Pilcovými slovy z jeho scénografické příručky *Práce výtvarníková*, kde se k jevištnímu konstruktivismu vyjadřuje obdobně, jako když o dekádu dřív komponoval areál Středomoravské výstavy: „*Konstruktivismus na jevišti (...), viz ony žebříky, stupně, platformy atd. (...). Je to holá konstrukce (...), zbavená vší dekorativnosti*

⁹⁵ Alois Pilc, K vybudování výstaviště, in: B. J. Jelínek – V. Roštlapil, *Středomoravská výstava v Přerově. Katalog výstavy 20. 6.-16. 8. 1936*, Přerov 1936, s. 42.

⁹⁶ *Haná* 1936, č. 134, 11.6., s. 2.

⁹⁷ Alois Pilc, K vybudování výstaviště, in: B. J. Jelínek – V. Roštlapil, *Středomoravská výstava v Přerově. Katalog výstavy 20. 6.-16. 8. 1936*, Přerov 1936, s. 42.

⁹⁸ B. J. Jelínek, Středomoravská výstava v Přerově 1936, in: *Přerov, Kojetín, Lipník nad Bečvou. Reklamní regionální středomoravský průvodce*, Přerov 1938, s. 4-7.

⁹⁹ Ladislav Suchodolský, Reportáž – tentokrát výstavní, *Haná*, 1936, č. 142, 21.6., s.14.

a popisného realismu. Konstruktivismus vypovídá zjeviště malíře i dekorátéra a architekt s inženýrem tvoří z trámů a latí, prken a železa prostředí dramatického dění.¹⁰⁰ Už několik dní po skončení výstavy v místním tisku nalezneme smutné reflexe o demontáži dočasných pavilonů v michalovském sadu. Některé z rozebraných pavilonů se povedlo prodat do Uherského Hradiště, které podobnou akci uspořádalo o rok později.¹⁰¹ Ještě o deset let později se v přerovském tisku dočteme, jak důležitou událostí byla pro místní Středomoravská výstava: „*A poslední den výstavy, 16. srpen, ač plný národních krojů a úsměvů, byl přece jen dnem smutku. Bylo to jako mávání šátečkem na rozloučenou s někým drahým, kdo se již tak brzy nevrátí. Mnoho jsme vzpomínali, někteří se i těšili připomínajíce si výrok, že za pět let se bude tato fata morgana opakovati. Dnes, starší o deset let, vzpomínáme (...), bylo to krásné. Hospodářská výstava v Přerově 1893 (...), Středomoravská výstava v Přerově 1936. Příští výstava? Kdy bude...?*“¹⁰²

Projektem dvou domů s výkladem v parteru v centru Přerova¹⁰³ Pilc doložil své uvažování o urbanistickém kontextu (1936; ul. Kratochvílova 145/9 a 144/11) [105-109]. Budovy stojí naproti kostelu v dlouhé uliční frontě poměrně úzké ulice, v níž většina domů vyrostla až po první světové válce. Ač si zde architekt hraje s progresivním motivem čistých fasád a sdružených oken, nenarušuje uměřené dekorum svého okolí. Oba domy v parteru ukrývají dvě samostatné obchodní prostory, mezi něž architekt umístil symetricky se středovou osou hlavní vstupy do obytných částí v patrech. První dům má z fasády prvního a druhého patra vystupující arkýř, jež objímá dokonce okno pásové. Hladkou fasádu druhého domu kompenzují dva vikýře vystupující ze sedlové střechy. Už na první pohled je jasné, že oba domy

¹⁰⁰ Alois Pilc, *Práce výtvarníková*, Přerov 1946, s. 25.

¹⁰¹ Martina Horáčková (Mertová), s. 62 a 195; Dražba pavilonů Středomoravské výstavy, *Haná 1936*, č. 208, 9.9. (a následující čísla); Do Uherského Hradiště prodali restaurační pavilon a „pavilon živnosti, obchodu a průmyslu“, který publikovala Kateřina Lopatová jako projekt tamních tvůrců výstaviště, Adolfa nebo Václava Roštlapilových (Kateřina Lopatová, *Meziválečná architektura na Moravském Slovácku, Hodonín, Břeclav, Uherské Hradiště, Kyjov*, magisterská diplomová práce, KDU FF UP, Olomouc, 1999, s. 101-103). Totožným stylem postupovala i firma Baťa, jež (podle shodných dobových popisů) pouze přesunula přerovský výstavní pavilon do areálu uherskohradištského výstaviště (Lopatová 1999, s. 103; *Haná 1936*, č. 133, 10.6.).

¹⁰² *Naše Haná 1946*, č. 35, 21. 6., s. 1.

¹⁰³ Horáčková (Mertová), s. 47.; Láníková (2015), s. 20.; MUO A 1515; MMP OMS pod č.330 A/20, Kratochvílova 9.

navrhl jeden architekt, jelikož jejich uliční fasády spolu komunikují a jako by se vzájemně doplňovaly.

Vrchol Pilcova díla představuje přerovská vila manželů Henikových,¹⁰⁴ postavená v těsné blízkosti sadu Michalov (projekt 1936, realizace 1939-1943; ul. Máchova 320/10) [110-116]. Rodina si nechala navrhnout plány domu už roku 1932 u olomouckého architekta Karla Štajgra. Nevíme, proč nakonec Štajgrův projekt nerealizovali, avšak jeho základní dispoziční řešení ovlivnilo i Pilcovu navrhovanou stavbu. V publikaci *Slavné vily Olomouckého kraje* najdeme stavbu uvedenou pod názvem vila Jindřicha Lančíka.¹⁰⁵ Jindřich byl povoláním právník zaměstnaný rodinnými záležitostmi Henikových, jejichž dceru Emmu později pojal za manželku. Roku 1940 jej tchán jmenoval svým dědicem a správcem majetku.¹⁰⁶ Kromě práva Jindřich studoval i psychologii, sociologii a estetiku, proto ho i jeho manželku (studovanou klavírní virtuosku z Janáčkovy akademie) přivedly jejich kulturní zájmy do ochotnického divadelního spolku Tyl. Tam se seznámili s Aloisem Pilcem, který se tak nejspíš dostal k této zakázce.

Dva nestejně vysoké kvádry decentně se stýkající v jednom z rohů do svahu podlouhlé parcely umístil už Štajgrův návrh [115].¹⁰⁷ Toto dispoziční řešení zvolil kvůli hlavnímu zadání vytvořit dvougenerační vilu s dostatečně oddělenými samostatným bytovými jednotkami. Větší byt patřil Lančíkovým, menší Henikovým, přičemž každý z bytů měl svůj vlastní vstup, společně sdíleli jen terasu a schodiště vedoucí do zahrady. Pilc uznal toto Štajgrovo řešení za vhodné a dostatečně funkční, proto se volného půdorysného schématu držel i ve svém návrhu. Výrazně zvýšený suterén byl na dvou místech vybrán a nahrazen postavením obytného patra na válcové piloty. Nivelací terénu tak architekt zajistil plynulý průchod od vstupní branky až do prostorné zahrady. Okny bohatě prosvětlená jižní fasáda zaujme zimní zahradou v jednopodlažním bytě Henikových, přičemž jeho střecha tvoří podestu prostorné terase. K jihu rovněž směřuje v přízemí druhého z bytů vyčnívající široký arkýř se zalomeným pásovým oknem předstupujícím před nosnou konstrukci, který od země

¹⁰⁴ Martina Horáčková (Mertová), s. 53, 66-67.; Láníková (2015), 20-22.; Láníková (2016), s. 33-35.; MUO A 1521; MMP OMS pod č.330 A/20, Máchova 10.; SOKA Přerov, spisová dokumentace ve fondu vila manželů Henikových.

¹⁰⁵ Pavel Zatloukal (ed.), *Slavné vily Olomouckého kraje*, Brno 2011, s. 114 – 115.

¹⁰⁶ Právní dokument s plnou mocí k předání majetku uložen v archivním fondu SOKA Přerov v kartonu vila manželů Henikových.

¹⁰⁷ Plánová dokumentace uložena v archivu MMP OMS pod č.330 A/20, Máchova 10.

podpírají piloty a tvoří tak decentní zastřešení zahradní terase. Kaskádovitou zahradu spojuje s obytnými prostory schodiště vedoucí do místa setkání dvou bytových bloků.

Zvýšený suterén kromě garáže obsahoval i zázemí pro služebnou, spolu s prádelnou, sušárnou a menší domácí dílnou. Výchozí prostor obou bytů tvořila předsíň se vstupní halou, z níž měly oba byty přístup ke schodišti a terase. Na halu se nabalují další jednotlivé místnosti – v obou bytech vlastní kuchyně a koupelny s toaletami, přičemž v případě většího bytu se nacházel i pokoj členitelný posuvnou příčkou zasazenou v železobetonové konstrukci. V patře pak nalezneme šatnu, čtyři ložnice a přístup ke střešní terase.

Z rozboru použitých stavebních prvků zjistíme Pílcovo přitakání Le Corbusierovým pěti bodům moderní architektury. Pochopením tohoto ideálu rovných střech a bílých zdí jako by Pílc tímto projektem překonal sám sebe a kvalitativně se vyrovnal architektům center. Bohužel tato stavba v minulosti prodělala několik velmi necitlivých stavebních zákroků, přičemž přístavbami přišla o piloty vynášenou hmotu patra a střešní terasu.

Dům manželů Marie a MUDr. Jana Lacinových¹⁰⁸ svou parcelou zapadá do řadové zástavby nově vznikající přerovské ulice Čapka-Drahlovského naproti stojícímu evangelickému kostelu, ke kterému Pílc koncem dvacátých let navrhl nakonec nerealizovanou přístavbu (1937; ul. Čapka-Drahlovského 471/8) [117,118]. Čtyři osy oken člení jinak hladkou uliční fasádu dvoupatrového domu. Na druhou z okenních os ve zvýšeném přízemí architekt umístil vstup do domu kombinovaný s vjezdem do dvora s garáží. Polovinu vrcholové římsy architekt částečně snížil a doložil zábradlím ve prospěch střešní terasy, výškovou hladinu s ostatními domy dorovnal náznaky pergoly. Dvorní fasáda je oproti uliční komplikovanější, převážně ji definuje vnitřní dispozice stavby – osově z fasády částečně vystupuje blok rizalitu ukrývající schodiště a z haly prvního patra přístupná prostorná terasa. V levé části od vjezdu ve zvýšeném přízemí se nachází stavebníkova ordinace, která tak určuje polovinu bytové dispozice manželů patře nad ní. Čtyři osy oken vytočené do ulice v bytě osvětlují čtyři stejně velké pokoje. Druhé patro Pílc rozčlenil středovou chodbou na tři trakty.

¹⁰⁸ Horáčková (Mertová), s. 49.; Láníková (2015), s. 22.; MMP OMS pod č.330 A/20, Čapka-Drahlovského 8.

Na lukrativní parcele nároží Masarykova náměstí a Mostní ulice v Přerově vzrostla Pilcova novostavba obchodního domu J&S Kyjovský¹⁰⁹ (1936; náměstí T. G. Masaryka 66/15) [119-124]. Tento módní velkozávod se zde nacházel již dříve, avšak původní stavba musela roku 1938 ustoupit plánovanému rozšíření okolní silnice na dvouproudovou. Pilc si u místních vybuřoval jisté renomé již dva roky zpět díky projektu Středomoravské výstavy. Proto byl také osloven vytvořením nových plánů, přičemž se v místním tisku dočteme, že novostavba „povede k pravému zkrášení této ulice a zvláště dosud nikterak příliš výstavného Masarykova náměstí (...) Důmyslným řešením vyrostě (...) jeden z nejkrásnějších obchodních domů v našem městě.“¹¹⁰

O renovování obchodních prostor Kyjovský uvažoval už dříve. Již roku 1914 předložil projekt na rozzáření portálu Josef Pilc, k roku 1932 datujeme plány úprav výkladní skříně od Karla Doležela. Závodu se však dostalo až kompletní přestavby až o šest let později nejspíš i kvůli nátlaku města na lepší zprůchodnění lokality. Jak jsme již zhruba od poloviny třicátých let v Pilcově tvorbě postřehli, i tato třípatrová nárožní stavba má holé fasády a v obou uličních frontách po třech osách širokých oken. Dominantním prvkem celé stavby poutající pozornost je nárožní arkýř prvního a druhého patra, který se v tupém úhlu stáčí do Mostní ulice, kde jej podpírá válcový pilíř kvůli ústupku výkladců parteru. Hladkou zaoblenou fasádou třetího patra a atikou podkroví architekt vykompenzoval ostrost arkýře. Komplikovanou situaci nárožního vchodu do prodejních prostor Pilc vyřešil organicky zaoblenou pasáží lemovanou výlohami obchodů. Ve vyšších poschodích pak nalezneme dispozičně stejné bytové jednotky – jednu třípokojovou a jednu dvoupokojovou. Ve dvorním traktu architekt nešetřil okny, aby se do bytů dostával dostatek denního světla. Do dvora má každý z bytů situovanou drobnou lodžii.

Projekt obchodního a obytného domu sklidil u místních úspěch ještě před jeho dokončením. V novinách se ocitla nadšená reakce, „že konečně přerovské Masarykovo náměstí obdrží další kus moderního architektonického hávu, který bude i jiným občanům pobídkou k napodobení.“¹¹¹

¹⁰⁹ Horáčková (Mertová), s. 47.; Láníková (2015), s. 22-23.; Láníková (2016), s. 35-36.; MUO A 1516; MMP OMS pod č.330 A/20, nám. T. G. M. 15; SOKA Přerov, spisová dokumentace č.p. 66.

¹¹⁰ –lský., Masarykovo náměstí bude krásně přioděno, *Haná*, 1938, č. 108, 8. 5., s. 4.

¹¹¹ Ibidem.

Nedaleko své první přerovské realizace obchodní akademie Pilc postavil nájemní dům s obchody v parteru manželům Florianovi a Marii Vylíčlovým¹¹² (1939; ul. Boženy Němcové 2322/27) [125-127]. Náročná třípatrová stavba svým vyzněním zapadá do Pilcovy tvorby druhé poloviny třicátých let. Do ulice Čapka Drahlavského se dům vytáčí čistou fasádou se čtyřmi okenními osami, přičemž v přízemí dvě osy zabírá výkladec a vstup do prvního z krámů. Druhou uliční fasádu do ulice Boženy Němcové komponoval architekt již složitěji. Blok ve dvou třetinách o patro snížil a ve dvou osách perforoval menšími lodžiemi. V parteru se nacházejí dva obchody, mezi něž architekt situoval hlavní vstup do domu, na kraji po levé straně vjezd do garáže.

V přízemí se nacházejí tři obchodní prostory a do ulice Čapka Drahlavského jeden dvoupokojový byt, nad vjezdem do garáže byt jednopokojový. Jedinečným se tento nájemní dům v Pilcově tvorbě stává umístěním jedné svobodárny s vlastním hygienicko-sociálním zázemím na každém patře. Ve dvou vyšších patrech pak nalezneme vždy tři dvoupokojové bytové jednotky a jednu svobodárnu. Nejvyšší poschodí čítá po dvou dvoupokojových bytech.

¹¹² MMP OMS pod č.330 A/20, Boženy Němcové 27.

Čtyřicátá léta

Nový hospodářský rozmach v druhé polovině třicátých let zapříčinil rozkvět stavební aktivity, „v níž se až do počátku války uplatnilo široké spektrum funkcionalistického architektonického názoru, od ryze racionalistických konceptů až po dynamickou a organickou architekturu“.¹¹³ Jak jsme mohli vidět, tyto trendy částečně reflektovala i Pilcova periferní praxe. V průběhu druhé světové války však stavební činnost všeobecně příliš nevzkvétala, proto se setkáme už pouze se třemi Pilcovými soukromými zakázkami ze začátku čtyřicátých let.

Pilcova stavba vily pro potomky ředitele cukrovaru v Prosenicích¹¹⁴ Stanislava Feita¹¹⁵ uzavírá architektovu práci v přerovské lokalitě parku Michalov (1940; ul. Sadová 2374/2) [128-132]. Disproporční rozmístění šířkově i výškově odlišných hmot stavby má za výsledek poměrně neharmonicky vyznívající kompozici všech čtyř fasád na jinak téměř čtvercovém půdoryse. Nejméně kompaktní je hlavní průčelí směřující na západ. Hlavní vchod do domu architekt situoval nalevo do vyššího z hranolů pod vysoké okno osvětlující schodiště až do druhého patra. Vpravo z fasády vystupují kryté balkony prvního a druhého patra, pod nimiž se v přízemí skrývá garáž. Ve středovém pásmu se nacházejí sdružená okna, umístěním odpovídající rozmístění interiéru. Za nejucelenější fasádu vily můžeme považovat průčelí okny směřující k řece Bečvě. Pokoje s balkony ze stran osvětlují v obou patrech pásová okna. Nevyrovnaná kompozice východního průčelí je příznačná umístěním malých vyhřezlých balkonů v levém dolním rohu. V polovině fasády se částečně snižuje kordonová římsa. S podobným řešením se setkáme i u severního průčelí, které perforuje v hladině prvního a druhého patra prostor lodžii. Okna architekt rozmístil poněkud zmateně téměř bez citu pro logiku kompozice. Kamenná podezdívka potlačuje progresivnost navržené ploché střechy a bílých fasád. Realizaci můžeme přirovnat k nepříliš podařené reflexi luhačovických penzionů v Bílé čtvrti od Bohuslava Fuchse.

Když vystoupáme schodištěm do prvního z bytů, dorazíme do předsíně

¹¹³ Pavel Zatloukal (ved.), *Česká republika – architektura XX. století. Díl I. Morava a Slezsko*, Praha 2005, s. 11.

¹¹⁴ Nejednalo se o první setkání Pilce a Feita. Ten s architektem spolupracoval už v průběhu třicátých let na renovaci továrního areálu cukrovaru v Prosenicích u Přerova. MUO A 1511.

¹¹⁵ Horáčková (Mertová), s. 53.; Láníková (2015) 23-24.; MUO A 1517.; MMP OMS pod č.330 A/20, Sadová 2.; SOKA Přerov, plánová a spisová dokumentace pod č. 2374.

táhnoucí se po celé délce patra. Slouží zároveň jako rozcestník pro vstup do tří pokojů, koupelny a kuchyně, na níž navazuje spíž a pokoj služebné. Ze zákoutí předsíně se dostaneme na malou lodžii směřovanou k severu. V druhém patře se opakuje stejná bytová dispozice. V podkroví nalezneme půdní prostory, prádelnu se žehlírnou a vstup na střešní terasu s výhledem na jihozápad.

Ze stejného roku představíme Pilcovu zakázku domu pro pana Jana Smutného a Marii Čurdovou v Přerově¹¹⁶ (1940; ul. Kosmákova 2367/31) [133-136]. Dvoupodlažní budova vyrostla na jednoduchém obdélném půdoryse na nároží ulic Kosmákovy a Příční. Architekt zde používá své oblíbené motivy hladkých fasád, sloučených oken a kombinace sedlové a ploché střechy. Nároží přízemí a prvního patra objímá okno pásové. Nekomplikované uliční fasády kompenzuje dvorní trakt výrazně perforovaný okny a drobnými lodžiiemi v obou patrech. Do prostorného sklepa majitelé později přistavěli garáž. K hlavnímu vstupu do domu architekt umístil schodiště vedoucí po celé výšce stavby. V obou patrech se nachází dispozičně totožná čtyřpokojová bytová jednotka pro každou z rodin stavebníků.

Ve stejné přerovské ulici se nachází poslední Pilcova soukromá zakázka nájemního domu s obchodem v parteru¹¹⁷ (1940; Kosmákova 2386/17) [137-140]. Dům stojí v rohu řadové zástavby na jednoduchém obdélném půdoryse, mírně vykousnutém přímo v nároží, kam na jednu stranu architekt umístil hlavní vstup do domu, na druhou vstup do obchodu v parteru. Celý parter architekt obehnal cihlovou podezdívkou, která se kolem dvou výkladců v Kosmákově ulici zvyšuje až k hranici prvního patra. I u této zakázky Pilc kombinuje rovné a sedlové zastřešení stavby. Na blok zastřešující hlavní vchod architekt umístil menší terasu. V tomto bloku se směrem do ulice Malá trávnícká vytáčí jedno kruhové nautické okno koupelny v patře.

V přízemí se kromě dvou prodejních prostor nacházel jednopokojový byt s okny do dvora. Dvě jednopokojové bytové jednotky pak nalezneme v prvním

¹¹⁶ MMP OMS pod č.330 A/20, Kosmákova 31.

¹¹⁷ MMP OMS pod č.330 A/20, Kosmákova 17.

patře. Přízemí domu je v současnosti upraveno pro prostory jazykové školy, k níž ve dvoře vznikla přízemní přístavba učeben.¹¹⁸

Po skončení druhé světové války už Pilc nerealizoval žádné projekty pro soukromníky. V roce 1946 se stal členem posudkové komise v soutěži o nový regulační plán města Přerova a následně se podílel i na vypracování jeho směrného územního plánu. Po komunistickém převratu v únoru roku 1948 Pilc přišel o svou živnost a jako většina architektů, kteří chtěli zůstat aktivní ve svém oboru, nastoupil do nově vzniklého státem řízeného projektového střediska Stavoprojektu, pro který už v témže roce dozoroval při stavbě přerovských strojíren.¹¹⁹ O čtyři léta později získal pozici zástupce vedoucího projektových středisek v přerovském Chemoprojektu.

¹¹⁸ Střechu domu poničil 10.12. 2017 silný vítr. In: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/hasici-vyjizdi-kvuli-silnemu-vetru-resi-popadane-stromy-i-uvolnene-plechy-20171210.html. Vyhledáno 11.12.2017.

¹¹⁹ Jiří Obruča, Budova Chemoprojektu je ojedinělá stavba, Nové Přerovsko, 2007, 16.2., s. 7.

Geneze tvorby

Pilcovo dílo se po dobu dvou desetiletí plynule vyvíjelo v přímé reakci na podněty architektonických center. Ve dvacátých letech architekt reflektoval ozvuky kotěrovské moderny, kterou u některých projektů kombinoval s prvky kubismu a následně i národního slohu. Od druhé třetiny dvacátých let se v jeho návrzích začínají objevovat purizující tendence ovlivněné tektonikou a skladebností holandské architektury, s níž se zprostředkovaně seznámil i díky Poláškové přerovské přednášce. Její tvarosloví neopustil ani v pozdějších třicátých letech, ve fázi, kdy jeho tvorba podléhala myšlenkám funkcionalismu.

Větší část svého díla Pilc projektoval pro soukromou klientelu. Vytvářel dva typy staveb – dům s obchody v parteru a obytnou částí ve vyšších podlažích v centru měst, nebo většinou dvoupatrové rodinné domy či vily v okrajovějších městských lokalitách. Výjimku, co se týče počtu pater, tvoří nájemní dům SME v Přerově. Ve třicátých letech se u staveb rodinných domů setkáme s opakujícími se motivy půlkruhového rizalitu s náznakem pásového okna a oblibou v terasách a balkonech. Když mu to pozemek dovolil, situoval architekt okenní průhledy do okolní zeleně a propojil tak dům se zahradou.

V oblasti veřejných staveb se Pilc věnoval rozmanitým druhům architektury. V rané fázi díla se zaměřil na budovy škol, od poloviny dvacátých let pro něj nastalo plodné desetiletí pro projekty sokoloven. Za vrcholné dílo pak musíme považovat areál Středomoravské výstavy. V tomto projektu se proluly všechny Pilcovy dovednosti architekta, scénografa a organizátora realizace dočasně vzniklých pavilonů. Naplno upustil uzdu své fantazie a vytvořil skupinu téměř čtyřiceti budov lehké konstrukce v duchu funkcionalismu s holandskými prvky a živou barevností.

Sokolovny musíme vyzdvihnout jako samostatnou skupinu v rámci Pilcova díla. Vzhled fasád všech představených realizovaných i nerealizovaných tělocvičných chrámů nese společné prvky – výraznou plasticitu, asymetričnost, blokovitost, hru s vertikálními a horizontálními prvky, které se střetávají v pravých úhlech, kombinaci rovných a sedlových či valbových střech. Skulptivní kubické hmoty do různých hloubek vytahovaných rizalitů mnohdy vytvářejí prostor pro terasy, balkony a ochozy. Zde můžeme vycítit i inspiraci nautickými vzory.

ROZBOR PILCOVÝCH TEXTŮ O ARCHITEKTUŘE

Architekturu již po dlouhá staletí doprovází potřeba ji teoreticky uchopit, stanovit zásady, které by adekvátně definovaly správnou podobu staveb v daném stylovém období. Ve dvacátém století se teorií architektury zabývalo krom historiků umění i velké množství architektů samotných. K těm nejzvučnějším jménům počátku a první poloviny století patří Adolf Loos, který ještě před začátkem první světové války přednesl radikální názor, že architektura nespadá do oblasti umění a tudíž nemusí splňovat žádné ideály estetična. S nutností tvarové čistoty s ním souhlasil i Le Corbusier, který však odmítl vyřadit architekturu ze sféry umění. V rámci své teoretické praxe ustanovil *pět bodů moderní architektury*, které definovaly dosavadně nejmodernější technické vymoženosti. Myšlenky těchto dvou světově proslulých architektů se promítly i na poli české architektonické praxe i teorie. Naši významní architekti 20. století nežili na periférii, ale v městských centrech, kde rovněž prošli odborným školením. Tyto osobnosti – například v Praze Pavel Janák, v Brně Bohuslav Fuchs, ve Zlíně František Lydie Gahura – rovněž publikovaly své teoretické stati v odborných časopisech zaměřených na architekturu (*Stavba, Stavitel, Styl, Architekt SIA* ad.).

Alois Pilc neprošel odborným školením u žádného z velikánů české architektury v některém z center, ani se v takovém městě neusadil. Ač Přerov v první polovině dvacátého století vzkvétal a rozrůstal se, stále jej musíme považovat za periférii. Proto můžeme Pilcovo postavení na poli teorie architektury považovat za ojedinelé. Své příspěvky architekt nezveřejňoval v odborných periodících, avšak v běžném denním novinovém tisku. Jeho články nemůžeme považovat za explicitně teoretické, ale jejich analýzou lze rekonstruovat autorův postoj k architektuře. Pilcovy texty se převážně orientují na reflexy vlastní tvorby, jeho postřehy a drobné úvahy.

Nová sokolovna v Kojetíně

Ve svém prvním uveřejněném článku ze 3. září 1928 v *Kojetínských hlasech* Pilc reflektuje výstavbu vlastního projektu místní sokolovny.¹²⁰ Šlo již o druhou realizaci tělovýchovného stánku, jež architekt začal projektovat souběžně s výstavbou sokolovny pro Lipník nad Bečvou. Čtenářům předkládá vývoj projektu od „*ideových*

¹²⁰ Všechny citace tohoto článku pochází z: Alois Pilc, Nová sokolovna v Kojetíně, *Kojetínské hlasy* II, 3. 9. 1928, s. 6.

náčrtků“, jejich vítězství v architektonické soutěži, až po samotnou realizaci. Význam textu spočívá v objasnění způsobu, jednotlivých postupů a priorit Pilcova projekčního záměru u jeho oblíbeného stavebního typu sokoloven. Architekt nejprve rýsoval perspektivní a vnitřní pohledy, průběh výstavby přijížděl osobně kontrolovat *„jsa zvědav, jak budova dopadne ve vnitřních poměrech i ve hmotách pohledu“*. Důležitý aspekt pro něj představovalo, aby projekt *„vyhovoval všem možným účelům, aby byl praktický a laciný“*., což zároveň tvořilo i jednu z podmínek zadané soutěže. Jakožto člen Sokola zajisté pociťoval se spolkem ideovou sounáležitost, jelikož sám napsal, že vytvářel *„naše společní dílo“*. Pilc se rovněž snažil o prosazení nejmodernějších architektonických trendů na maloměstě. Kojetínské se mu podařilo přesvědčit, což dokládají jeho slova: *„Jestliže se některým z počátku nezamlouvalo řešení několika plochých střech – snad pro nezvyklost v místě, přesvědčil jsem se, že jejich možná nepatrné obavy zmizely již, když stavba byla v reálném zdivu hotova.“* Vědom si polyfunkčnosti objektu nechává sokolovnu po dokončení *„sloužit veřejnosti“* ve víře, že *„bude jistě kulturním středem města i okolí“*.

Nová sokolovna v Hranicích

Na problematiku sokoloven Pilc navazuje ve svém dalším o dva roky mladším článku Nová sokolovna v Hranicích publikovaném v *Obzoru* 12. srpna 1930.¹²¹ Text je o poznání kratší a podává o stavbě poměrně strohé informace. Architekt už měl bohaté zkušenosti s projektováním sokoloven díky předchozím realizacím v Lipníku nad Bečvou a Kojetíně, tudíž se dal předpokládat jeho úspěch i zde – jak uvádí - *„po užší soutěži (...) byl jsem vyzván, abych vypracoval nové náčrtky“*. Během výstavby v Hranicích na Moravě vyhlásili soutěž na novou sokolovnu v Přerově. Článek popisuje tuto pro architekta *„těžkou situaci“*, kdy se chtěl přerovské soutěže účastnit, ale kvůli povinnosti dokončit plánovou dokumentaci pro Hranice nestihl odevzdat svůj návrh včas. Útěchou mu však zůstala radost hranických z nové sokolovny, která (stejně jako dvě předchozí) mohla sloužit *„mnohostrannému účelu“*.

¹²¹ Všechny citace tohoto článku pochází z: Alois Pilc, Nová sokolovna v Hranicích, *Obzor* XIX, 1928, č. 183, 12. 8., s. 2.

K vybudování výstaviště

Katalog vydaný k příležitosti přerovské Středomoravské výstavy z léta roku 1936 obsahuje i Pilcovo vysvětlení podoby a rozmístění dočasného výstavního areálu z pozice hlavního projektanta celé výstavy a její urbanistické koncepce.¹²² Jako u předchozích projektů architekt vycházel z priorit účelovosti a praktičnosti: „*Stavebně se vycházelo z předpokladu, aby výstava svým řešením podávala obraz všech zastoupených odvětví, obchodu, živností, průmyslu, zemědělství, kultury atd.*“ Nedostatek místa a „*nepříznivý terén pozemků s více majiteli*“ lokality u městského parku Michalov si pro obsahově náročnou akci vynutily rozptýlení výstavy i do stávajících budov v centru Přerova. U dočasně vzniklého areálu při michalovském parku si byl Pilc jasně vědom možnosti propojení pavilonů s okolní zelení – „*Pro hlavní vstup k výstavišti nedala se opominout břízová alej, tvořící vstup i osu sadu, [která je v závěru ukončena] pohledem na zeleň sadu a topolovou alej v pozadí.*“ Pavilony umístěné v této lokalitě patří k Pilcovým nejprogresivnějším projektům vůbec, což nejspíš umožnila a priori daná podmínka jejich dočasnosti, tudíž tak na maloměstě vyrostly funkcionalismem a konstruktivismem ovlivněné stavby. Pro stavební a výtvarnou koncepci se staly důležité „*jasná dislokace a využití malého místa*“. Rovněž v textu Pilc přiznává vliv omezeného finančního rozpočtu, proto vznikly „*stavby střízlivé linie, výšky i barev*“. Zajisté se zde projevila i jeho scénografická zkušenost, co se týče funkčnosti a komplexnosti celého areálu. Pilcovi byl projekt nejspíš přidělen i díky jeho předchozím zkušenostem zvládnout všechny nepříznivé podmínky a limitující skutečnosti vázané k realizaci. To dokládá i jeho závěrečné shrnutí: „*Při vybudování výstaviště bylo snahou provést dobrý výstavní celek, ukázkou výstavního stavitelství, se všemi spolupracujícími technickými složkami.*“

Budujeme velký Přerov: O nový regulační plán města Přerova

Středomoravskou výstavu lze v kontextu Pilcova díla chápat jako předzvěst jeho vnímání větších urbanistických celků. O desetiletí později v Přerově vyvstala potřeba řešit problematiku regulace nové městské výstavby. Přerovští vypsalí

¹²² Všechny citace tohoto článku pochází z: Alois Pilc, K vybudování výstaviště, in: B. J. Jelínek – V. Roštlapil, *Středomoravská výstava v Přerově 1936. Katalog výstavy 20.6.-16.8.1936*, Přerov 1936, s. 42.

architektonickou soutěž na nový regulační plán, 2. března roku 1946 proběhlo závěrečné posouzení pěti odevzdaných návrhů. O šest dní později Pilc – jakožto člen přerovského Městského národního výboru a referent stavebního úřadu, který se akce účastnil - publikoval v místním tisku článek Budujeme velký Přerov: O nový regulační plán města Přerova, v němž město seznamuje o výsledcích soutěže.¹²³ Pro posouzení pěti anonymních návrhů¹²⁴ se v jeden den ve výstavním sále Žerotínova zámku setkali porotci a odborníci, kteří vedli „rozpravu vysoké úrovně, která i ve sférách akademismu byla věcná, objektivní a účelná“.¹²⁵ Všichni kvitovali prioritu řešení sítí komunikace od silnic, železnice, až po lodní dopravu. Bohuslav Fuchs poukázal na nevyřešené otázky dopravní a hospodářské v trojúhelníku měst Přerov, Olomouc a Prostějov. Zdůraznil nutnost zlepšit spojení Přerova s Prostějovem. I sám Pilc si uvědomoval naléhavost řešení otázky regulace, jelikož více než dvacet let starý plán od Vladimíra Zákrejse a Josefa Šejny se začal jevit jako zastaralý: „Pro nás je prozatím nejdůležitější určení stanovišť ve městě vlastním i v okrajových pásmech. Chybná distribuce by se mohla do budoucna vymstit.“

Musíme tedy patřičně docenit Pilcovu svědomitost, protože si plně uvědomoval váhu rozhodnutí pro další rozvoj města. Spolu s dalšími kolegy z městského národního výboru, kteří se debaty účastnili, trval na vybrání jednoho z projektů k realizaci. Nové změny však musí být pro město funkční i v situaci, kdy je nutno otázku regulace vyřešit co nejrychleji. Pilc rozhodně nepopírá komplikovanost daného úkolu: „Přerov byl stavěn chaoticky“, proto je důležitá „jasná dispozice města. Neuspořádáváme naše město jen pro nás ve městě. My se zde vyznáme, ale město slouží okresu, kraji, zemi, státu a svým dopravním uzlem i cizině“. Z těchto vět vyplývá Pilcovo vnímání města jakožto utilitární součástky, která spolu s dalšími

¹²³ Všechny citace tohoto článku pochází z: Alois Pilc, Budujeme velký Přerov: O nový regulační plán města Přerova, *Naše Haná* II, 1946, č. 18, 8. 3., s. 3.

¹²⁴ Projekt pod heslem „016“: arch. Tenzer a arch. Podzemný z Prahy; projekt pod heslem „Dopravní uzel“: ing. Jan Peterka z Přerova; projekt pod heslem „1764“: arch. F. L. Gahura Zlín – Kavan Přerov; projekt pod heslem „Mír“: arch. Adolf Liebscher ml. z Brna; projekt pod heslem „307“: ing. Vlastislav Chroust za spolupráce ing. Hasíka z Přerova.

¹²⁵ Složení poroty: předseda arch. Kumpošt – přednosta plánovacího oddělení ZNV z Brna, ing. Zikan přednosta stavebního oddělení ZNV z Brna, prof. arch. Bohuslav Fuchs z Brna, prof. arch. Benš z Prahy, arch. Škarda z Brna, prof. ing. Smrček z Brna, ing. Rosík z ministerstva dopravy z Prahy, ing. Veselý ze silničního oddělení ZNV z Brna, ing. Kutáček za ředitelství drah v Olomouci, ing. Patočka za státní plánovací úřad z Prahy; za MNV v Přerově – předseda dr. Mojžíš, ředitel p. A. Čáp, pánové Bdinka, Ječmínek, dr. Hudousek, za stavební úřad referent ing. Pilc a náměstek přednosty K. Rosmus.

městy vytváří strukturu státu propojenou sítí dopravy. Vyřešení otázky dopravy však pro kvalitní městskou regulaci nestačí: „*Dalšími důležitými devizami jest uspořádání vzhledem k otázkám hospodářským, kulturním, tělovýchovným, rekreačním.*“ Město musí zůstat funkční především pro své obyvatele. Pilc tak reflektuje moderní teorie urbanismu, jež deklaroval CIAM Athénskou chartou v roce 1933. V ní jsou definovány devizy určující funkce města – bydlení, práce a rekreace vzájemně provázané složkou dopravy. Stejně jako u projektování Středomoravské výstavy při výběru vhodného urbanistického plánu pro Přerov zhodnocuje u předložených návrhů jejich účelnost, efektivitu a lacinost. Pomocí tohoto článku tak architekt komunikuje s obyvateli města, s nimiž udržuje sounáležitost, když podotýká, „*že jsou to řešení regulace v malém měřítku, bez podrobností. Není prozatím příčiny k zneklidnění pro ty, kterým snad některé řešení ruší, nebo se dotýká jejich objektů*“. Stavební odbor se hodlal k situaci postavit velkoryse, aby se vlastníci daných budov či pozemků necítili poškozeni, „*protože jedině tak, společnou prací, porozuměním i obětí můžeme si vybudovati náš lepší Přerov*“.

Několik řádků stavitelských

Tento Pilcův článek, jenž vyšel tiskem 12. března 1939, se zabývá problematikou různorodosti kategorií a profesí ve stavebnictví. „*Zaviňuje to dezorientace ve školení odborníků.*“¹²⁶ Všechny školy architektury průmyslového, technického i uměleckého charakteru mají společný cíl, jímž je stavitelství samotné. Architekt pociťoval jakousi rozpolcenost tohoto typu odborného školství, jelikož „*stavitelství a architektura v dobách ještě dávno minulých byla více věcí umělců než konstruktérů*“. Pilcova doba se nesla již v duchu vývoje nových stavebních technik a materiálů. Prioritní architektonické stanovisko pro něj bylo vytvořit „*stavitelské dílo – dům – jak dílo vyhovující svému účelu*“, avšak „*projektant musí z této účelné konstrukce a řešení vytvořit i celek vyhovující po stránce umělecké*“. Danou problematiku řešili architekti už v 19. století. Se sledováním architektury ze dvou úhlů – konstrukčního a uměleckého – se setkáváme již u neoklasicistních architektů v důsledku technického progresu spojovaného s průmyslovou revolucí. Vypořádání se s dichotomií

¹²⁶ Pilcovy citace tohoto článku pochází z: Alois Pilc, Několik řádků stavitelských, *Haná*, 1939, č. 60, 12. 3., s. 4.

inženýrské konstrukce a uměleckého vyznění architektury se tak stává výzvou i pro architektu 20. století působící v městských centrech i periferiích. Pilc v textu uvádí, že v dané situaci „*bude nutno odstranit roztržitost školení ve stavitelství i v oprávněných jednotlivých kategoriích odborníků*“. Otázku odborného školství architekt řešil i v praxi. Nezaháel a problematiku přednesl i na schůzi přerovských stavitelů z praxe i úřadů, profesorů průmyslové školy i učitelů škol učňovských, protože „*moderní stavitel musí ovládati dokonale konstrukci – řekl bych řemeslo, aby na podkladě účelného řešení a konstrukce došel k celkovému, dokonalému dílu*“.

Několik poznámek o evangelickém kostele v Přerově

V posledním doposud známém Pilcově textu publikovaném v denním tisku se architekt věnuje problematice české moderní sakrální architektury. Přerovským čtenářům *Obzoru* ze dne 28. září 1929 představil z větší části citovanou reflexi názorů historika architektury Emila Edgara o místním svatostánku pod názvem Několik poznámek o evangelickém kostele v Přerově.¹²⁷ Článek doprovází Pilcova precizní kresba chrámu, přičemž v textu vyzdvihuje jeho architektonické kvality: „*Jsem zamilován do nejkrásnější přerovské architektury novější doby a znám velmi dobře kostelík i průčelí všech stran. Je tak ryze český a každého překvapí, že projekt vypracoval cizinec.*“ Projekt architekta německého původu Otto Kuhlmana představuje vůbec první moderní evangelický kostel ze 20. století u nás. Nezůstalo u jednoho, Kuhlmann postavil evangelické kostely také v Olomouci a Roudnici nad Labem. Právě přerovskou novostavbou započal zájem Emila Edgara o českou moderní evangelickou a následně také československou sakrální architekturu. Jeho snahy vrcholí roku 1909, kdy vydal publikaci *Zwei Kirchen und die Architektur* s podtitulem *Katholischer und protestantischer Kirchenbau in Böhmen und Mähren*.

„*Uvedl jsem výňatky článku z pera povoláního proto, abychom dovedli ocenit a vážít si vzácného díla, na které bylo sáhnuto. Natřením jeho průčelí barvou setřena tak vzácná patina přírodní barvy vápenné omítky. Přikročil jsem s jistými obavami k vypracování náčrtků na přístavbu kostela.*“ Kromě architektonického zájmu vedl Pilce ke stavbě i zájem osobní – město ho oslovilo s žádostí na navržení přístavby sborového domu. Když architekt tento článek psal, netušil, že se o rok později podaří

¹²⁷ Všechny citace tohoto článku pocházejí z: Alois Pilc, Několik poznámek o evangelickém kostele v Přerově, *Obzor XX*, 1929, 28. 9., s. 2.

pro plán přestavby získat návrh od samotného Kuhlmana. Podle jeho plánů přístavbu realizovala Pilcova stavební firma v roce 1932.

Jako z jediného z článků odsud explicitně vyplývá, že architekt věnoval svou pozornost teorii architektury. Další důležitý moment tvoří autorova snaha vnímat specifika národního českého stavitelství, ač na projektu německého architekta, což sám aplikoval v praxi u některých vlastních realizací z dvacátých let.

Kontextualizace

Pomocí rozborů Pilcových článků se pokusíme nalézt a vyzdvihnout stanoviska jeho teoretického postoje k architektuře.

Jak jsme již psali v úvodu této kapitoly, čeští teoretici architektury, pouze s drobnými výjimkami,¹²⁸ působili v městských centrech (Praha, Brno), přičemž většinou absolvovali vysokoškolské vzdělání. Pohybovali se tedy v centrech architektonického dění přímo u zdroje nejmodernějších trendů. Vyznění názorové platformy i samotného Pilcova postavení se tak jeví poněkud odlišně. Jelikož jeho vysokoškolská studia přerušila první světová válka, zůstal pouze absolventem střední stavební školy. I přesto se mu podařilo ve svém díle reflektovat aktuální architektonické trendy takovým způsobem, že jej stavebníci i celé město dokázali nejen přijmout, ale též ocenit. Možná právě ona absence školení u velikánů architektury městských center jej učinila pro maloměstskou klientelu přístupnějším. Dokázal proto i snáze ovlivňovat periferní stavební kulturu jak vlastními projekty, tak svými články v novinách. Komplexnost Pilcova architektonického vidění zajisté poznamenala i jeho zkušenost se scénografií.¹²⁹

Z uvedených článků vyplývá, že architekt chtěl vytvářet esteticky kvalitní, funkční a účelnou architekturu pomocí nejmodernějších konstrukčních metod; architekturu, která by adekvátně zapadala do svého kontextu. Obdobné ambice měl i vzhledem k otázkám urbanistických celků. Důležitou roli pro něj hrála komunikace

¹²⁸ Například architekt František Barták, sice absolvent ateliéru Pavla Janáka pražské Uměleckoprůmyslové školy, ale obdobně jako Pilc publikoval v denním tisku. Působil v Mladé Boleslavi; (František Barták, *Architektura dneška, Mladoboleslavské listy*, 1933, 13. 12., s. 5.; František Barták, *Jak vypadá Mladá Boleslav, Mladoboleslavské listy*, 1933, 2. 9., s. 3.)

¹²⁹ Rozboru této problematiky se autorka podrobněji věnuje ve své bakalářské diplomové práci – Ivana Láníková, *Architekt Alois Pilc a Přerov. Architektura jako scéna*, bakalářská diplomová práce, KDU FF UP, Olomouc 2015, s. 37–44.

se zadavatelem i městem a sdílený pocit sounáležitosti (patrný hlavně u projektů sokoloven). Prvky moderní architektury vycházející z realizací a teorií mezinárodně uznávaných osobností mu zprostředkovali lokální architekti center. Pilc bohužel na rozdíl od nich nedokázal/nechtěl explicitně vyjádřit své teoretické myšlenky, avšak z jeho textů vyčteme architektovy postupy při práci. Až jejich analýzou se dají druhotně zrekonstruovat jeho teoretické postoje. Nejspíš šlo přímo o jeho záměr nevytvářet erudované stati, které by pro čtenáře denního tisku na maloměstě byly zbytečně nesrozumitelné. Do určité míry z textů pramení i Pilcova snaha o osvětu veřejnosti, což dokládají i jeho myšlenky o nutné reorganizaci architektonického školství.

Vlastní iniciativa vzdělávat se, vnímat aktuální trendy a nadšení pro svůj obor zajisté stojí za Pilcovými úspěchy a četnými zakázkami. Právě proto můžeme kvalitu jeho realizací srovnávat s tvorbou mnoha architektů působících na maloměstě, kteří ovšem absolvovali vysokoškolské studium v jednom z městských center.¹³⁰

¹³⁰ Pilcova tvorba je srovnatelná například s projekty již zmiňovaného Františka Bartáka, také Karla Řepy (Pavel Panoch, *Karel Řepa – pardubický architekt ve věku nejistot*, Pardubice 2006.), Bohuslava Šmída (Rostislav Švácha – David Junek, *Polička. Moderní architektura 1900–1950*, Polička 2007, s. 20-42.), Čeňka Musila (Gabriela Petrová, *Architekt Čeňk Musil*, Jičín 2017.) či Vojtěcha Vanického (Anna Svobodová, *Vojtěch Vanický, Bohuslav Šmíd, Čeňk Mužík – Srovnání tvorby tří regionálních architektů, 1920-1940*, bakalářská práce KDU FF UP, Olomouc 2017.).

ARCHITEKTONICKÁ CENTRA A PERIFERIE

Předložená monografie Aloise Pilce se v mnoha ohledech a přímých narážkách dotkla problematiky architektonických center a periferií. To s sebou přináší termíny jako regionalismus, provincialita, nacionalismus a internacionalita, kterým se historici a teoretici umění a architektury podrobněji věnují zhruba od sedmdesátých let minulého století až do současnosti.¹³¹

K dané problematice proběhlo i několik uměleckohistorických setkání. V roce 1969 se konal dvacátý druhý kongres historiků umění v Budapešti, jehož hlavním tématem se stal „Všeobecný vývoj a regionální vývoj v dějinách umění“.¹³² Na tuto problematiku později v roce 1986 navázal dvacátý šestý kongres ve Washingtonu s tématem vztahu „centra a periferie“.¹³³ První ze setkání sledovalo téma z hlediska proměn a vývoje, druhý z kongresů na jevy začal nahlížet jako na paralelní. Ve středoevropském prostoru se problematiky dotkly některé příspěvky z konference konané ve Zlíně roku 1998 s názvem „Středoevropská architektura 1890-1998“, nebo dvě bukurešťská sympozia z přelomu tisíciletí: „Nacionální a regionální zkušenost v evropské architektuře“ z roku 1999; tématem roku 2000 se stalo „Genius loci: mezi tradicí a modernitou“. Dále pak v Mnichově a Krakově konané kolokvium „Nation, style and Modernism“ v roce 2003.

Ve své zásadní komplexní studii *Tvar času* se George Kubler věnuje problematice rychlosti a pomalosti dění center a periferií. Přiznává, že „malá města plodila zásadní historické události častěji než megalopole“, avšak „městské uspořádání je nutná, ne-li až nepřiměřená podmínka pro výskyt rychlého dění“.¹³⁴ Dění provincie považuje Kuber za nudné a připodobňuje jej k „orgánu, který obvykle nepřijímá a nepřenáší zprávy z vyšších

¹³¹ George Kubler, *The Shape of Time*, New Haven – Londýn, 1962, s. 93.; Jacques Gubler, *Nationalisme et internationalisme dans l'architecture moderne de la Suisse*, Paříž 1975.; Kenneth Frampton, Kritický regionalismus: moderní architektura a kulturní identita, in: Kenneth Frampton, *Moderní architektura – kritické dějiny*, New York 1985, v českém překladu - Praha 2004, s. 365-381.; Anděla Horová, K pojetí vývoje v českém dějepisu umění 30 .let, *Estetika XXII*, 1985, č.3, s. 158-169.; Rostislav Švácha (ed.), *Regionalismus a internacionalismus v soudobé architektuře*, Praha 1999.; Friedrich Achleitner, Europe centrale: le régionalisme à la périphérie des empires, in: Francois Loyer – Bernard Toulrier, *Le régionalisme, architecture et identité*, Paris 2001, s. 170-176.; Liane Lefaivre – Alexander Tzonis, *Critical Regionalism, Architecture and Identity in the Globalized World*, New York 2003.; Thomas DaCosta Kaufmann, *Toward a Geography of Art*, Chicago 2004.

¹³² Actes du XXIIe Congrès international d'histoire de l'arte Budapest 1969: Évolution générale et développements régionaux en histoire de l'art, I. – III., Budapest 1972.

¹³³ XXVIth International Congress of the History of Art, World Art: Themes of Unity in Diversity, Washington, 10.-15.8. 1986.

¹³⁴ George Kubler, *The Shape of Time*, New Haven – Londýn, 1962, s. 93; Český překlad anglického originálu laskavě poskytl prof. Rostislav Švácha.

*nervových center: nemůže vydávat mnoho zpráv o sobě samém, kromě smutku nebo nepohodlí; a jeho aktivní prvky neustále emigrují do opravdových center dění, kde vznikají centrální rozhodnutí o celé skupině a kde koncentrace moci stahuje dohromady třídu patronů pro vynálezy a návrhy umělců. Takové jsou skutečné podmínky pro zjev rychlého historického tempa, jakým se vždy vyznačuje život ve vedoucích městech člověka.*¹³⁵

Kublerova definice centra je akceptovatelná, avšak k významu pojmu periférie se pak nenávratně vážou hodnotové konotace vyznívající pejorativně ve smyslu druhořadosti, netvořivosti a nekulturnosti, jakoby méněcenného protipólu pro centra. Ale i necentra mají právoplatné specifické místo v uměleckohistorickém vývoji, přičemž jejich funkce byla/bývá často bagatelizována. Domníváme se, že musíme narušit tento ve své podstatě neoprávněně udržovaný stereotyp. Jelikož periférie vytvářejí většinu uměleckohistorického terénu (což uznává i Kubler), jsou bez nich dějiny umění nemyslitelné, jejich pozice musí být s centry rovnocenná a právoplatná, i přes pomalejší tempo maloměsta. „*Síla provinční kultury spočívá v tom, že v sobě kondenzuje umělecký a kritický potenciál daného regionu a zároveň si osvojuje a reinterpretuje vnější vlivy.*“¹³⁶

Dle Jana Białoostockého centru musíme přiznat jeho stýlotvornost a rychlejší absorpci aktuálních trendů.¹³⁷ Periferie jsou však rovněž tvořivé, a to většinou ve smyslu asimilace, procesy zůstávají oproti centru pomalejší a více fixované na tradici. Obě jsou rovnocenně schopny navazovat a rozvíjet předchozí problémy. S rozvíjením tradice se setkáme i v architektonických centrech, kde však kvůli vysoké konkurenci existuje jakési její soužití s modernismem, tudíž nedochází ke stylové promiskuitě. Oproti tomu na periferii se setkáme s kombinací myšlenek různého původu, z čehož může vzejít stavba bizarní, u níž architekt patřičně nepochopil použité tvarosloví modelu, ze kterého vycházel, nebo naopak naprosto originální výsledek. Onu originalitu Białoostocki chápe jako podstatu umělecké tvořivosti, kterou může obsahovat právě i periferní „eklektický“ výsledek.

Problematika konkurence má dvě strany mince. V centrech usazení architekti sice oplývají vysokou profesionální a technickou zručností, informovaností o dění ve světě,

¹³⁵ Ibidem, s. 94.

¹³⁶ Kenneth Frampton cituje toto prohlášení Tita Carloniho ve svém článku: Kenneth Frampton, Kritický regionalismus: moderní architektura a kulturní identita, in: Rostislav Švácha (ed.), *Regionalismus a internacionalismus v soudové architektuře*. Praha 1999, s. 29.

¹³⁷ Jan Białoostocki, Some Values of Artistic Peripheries, in: Abstracts of the XXVth International Congress, Washington 1986. Celý text vyhledán online dne 15.2.2018 <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/roczmuzwarsz1991/0134/image>, s. 129 – 136.

podléhají větší kritice, tudíž inklinují k vývojovým změnám a novotám. Periferie tyto modely spíše konzervuje, udržuje a zachovává, proto architekti a stavitelé z menších měst nemají v architektonických centrech moc velkou šanci se případně realizovat. Avšak architekt z centra to na periferii rovněž nemá jednoduché, jelikož musí soutěžit s lokálně usazenými architekty, kteří důvěrně znají místní prostředí, klientelu i samosprávu.¹³⁸

Důležité postavení v této problematice tudíž nese i povaha, vzdělání, vkus objednavatele. Stavebníci žijící na periferii i obyvatelé maloměsta všeobecně považovali lokálně vznikající architekturu za moderní a progresivní. Nemůžeme apriorně označit centra za moderní a periferii za pseudomoderní. Jak píše Ján Bakoš: „*Jakmile se objevily tradice, komunikace a funkční synkretismus jako konstruktivní složky samotného umění a jeho dějinnosti, ztratila se možnost členit centra a periférie substanciálně. Rozdíly mezi centry a perifériemi se začaly jevit jako relativní, přechody mezi nimi jako kontinuální a jejich vztahy a identita jako historicky proměnlivé.*“¹³⁹ Centrum a periférie vytvářejí komplementární dvojici, vývoj se tudíž neváže pouze na centra.

Nesmíme však propadnout přehnanému pozitivismu. Dobová situace na periferii se většinou nesla ve velmi konzervativním duchu a preferovala tradici. Mnohdy však nejde o návaznost na tradici v pravém slova smyslu. V důsledku neschopnosti periferie produkovat vlastní architektonické vzory lokální stavební aktivita často ustrnula ve stereotypním opakování předchozích osvědčených modelů přejatých z center. Aktuální centrální trendy se proto dostávají na maloměstech ke slovu s různě dlouhým zpožděním.

Alois Pilc se například v rámci své architektonické praxe také nevyhnul konfliktu s vesnickým konzervatismem. Dokládá to kojetínská kauza o rovných střeších u rodinného domu Maxe Heinricha. Díky nim vznikl spor mezi pokrokovým stavebníkem a místním konzervativním stavebním úřadem. Stejně tak jako v centrech se tak na periferii rozbouřila debata o adekvátnosti užití ploché střechy.

Tehdejší kojetínský městský stavitel Otto Zvěřina okomentoval Pilcův návrh slovy: „*Přiložený obrázek perspektivního pohledu je sám o sobě velmi pěkným, vybarvičkováným a snad i libivým, avšak pouze obrázkem, a byla by i budova dle něho provedená zcela vzhledná, stála-li by někde sama o sobě uprostřed pěkně zařízené zahrady, jako vila a případně i na poněkud vyvýšeném místě a tak, že by na celé okolí*

¹³⁸ Rostislav Švácha, Moderní architektura na českém venkově, in: Michal Kouhout - Rostislav Švácha (ed.), *Česká republika, moderní architektura – Čechy*, Praha 2014, s. 9.

¹³⁹ Ján Bakoš, *Región, periféria a umeleckohistorický vývoj*, in: Ján Bakoš, *Periféria a symbolický skok*, Bratislava 2000, s. 148.

nemusela rušivě působiti. Rozhodně však nehodí se vzhledem na okolí a projektované náměstí mezi domy již postavené, které vesměs mají vysoko vyvedené střechy a kde ve skutečnosti vypadala by budova jako tovární objekt.”¹⁴⁰

Stavebník se spolu s architektem hájili jinak: „*Provádění střech z dřevitého cementu je pokrok, který se již všeobecně i pro rodinné domky odbornými znalci odporučuje a kterému se nemůže dnes ani město Kojetín vzpíratí. (...) Ani z ohledu estetického (...) nelze proti střеше takové ničeho namítati. Vždyť monumentální budovy, jako ku příkladu Muzeum království českého na Václavském náměstí v Praze, má střechu rovněž z dřevitého cementu. Střecha taková činiti bude dojem klidný, ušlechtilý a pouze nezvyklost snad by se jí mohla vytýkati.*“¹⁴¹ Heinrichovi jako představitelé „venkovské inteligence“ měli zkušenosti s architekturou městských center, dodali proto ke své argumentaci i výstřižky staveb s rovnými střechami z časopisů o architektuře, aby dokázali, že takové stavby své okolí nehyzdí. Naopak Zvěřina se z pozice městského architekta projevil jako sentimentální xenofob, což u periferních stavitelů nebylo na druhou stranu nic neobvyklého.

I přes prosazovanou homogenní koncepci města rozhodl Zemský výbor v Brně ve prospěch stavebníka. Musíme podotknout, že Pilc byl v tomto ohledu v Kojetíně průkopníkem, jelikož ve stejné době projektoval i místní sokolovnu čítající rovněž několik rovných střech. Na tomto příkladu můžeme vidět, že hlavní roli v přijímání moderní architektury nehraje městská velikost, ale místní osvícené obyvatelstvo, které se snažilo o oživení lokálních tradic a stereotypů.

To vše nás vede k zamyšlení, do jaké míry je pro danou problematiku architektonických center a periferií podstatné rozpoznávání kvality. Čím vyvinutější tuto schopnost mají architekti, stavebníci, obyvatelé měst všeobecně, tím víc se přibližují pojmu architektonická kultura. Z tohoto hlediska lze jednoznačně podotknout, že právě výše kvality určuje názorovou vzdálenost periferií od center. Na druhou stranu tak mohou periferie transformovat, snáze elementarizovat a eklektizovat modely nastolené centry.

Musíme se držet nastíněného pluralismu vývoje. I když zhodnotíme kontext, ve kterém stavby vznikaly, vždy se dopracujeme pouze k určitým kvalitativním vztahům a poměrům, které se chovají naprosto organicky a nelze v nich nalézt systém či pravidla,

¹⁴⁰ Citované pasáže pocházejí z aktového materiálu pod č. 1034, Archiv stavebního úřadu města Kojetín.

¹⁴¹ Ibidem.

kteřá by bylo možné nadčasově aplikovat.¹⁴² Vztahy mezi jednotlivými centry a periferiemi se mohou projevat od naprostého konfliktu po čirou symbiózu. Relativizovat se dají pak i samotné pojmy center a periferií právě dle daných vztahů a poměrů na určitém územním celku. Můžeme nalézt primární, sekundární, terciální centra a na druhou stranu poloperiferie.¹⁴³ Jemné nuance mezi pojmy zajisté podléhají subjektivnímu nazírání na skutečnost a pohledu, z nějž na problematiku nahlížíme. Důležitou roli hraje také velikost zkoumaného území a šíře jeho dopadu (vnitrostátní, mezistátní, středoevropský atd.). Badatel Ljubo Karaman například ve své práci rozlišuje i mezi provinciemi a periferiemi na území Chorvatska. Provincii definuje jako lokačně blíže umístěnou k jednomu centru, jehož vlivu podléhá a jehož podněty redukuje a zjednodušuje. Periferie jsou od center situovány dále, tudíž mohou přejímat vlivy z vícera center. Dostává se jim možnosti výběru a mnohdy tak vznikají originální výsledky (jak podotýká i Białostocki).¹⁴⁴

Když aplikujeme danou terminologii přímo na Pilcovu stavební praxi, která má čistě lokální význam bez přesahů za hranice republiky, nejprve zhodnotíme jeho zkušenosti. Architektova středoškolská studia probíhala v Brně, které jednoznačně musíme označit za centrum primární. I když se zde mísily tendence historismů a eklekticismů přežívajících ještě z konce 19. století, mohl zde také spatřit prvky vídeňské moderny například u staveb Leopolda Bauera či vlivy folklóru z díla Dušana Jurkoviče. Protikladem k nim stály internacionální tendence modernisticky smýšlejících moravských umělců.¹⁴⁵ Pilcovo brněnské vysokoškolské vzdělání přerušila první světová válka, po jejím skončení se usadil v Přerově. Z výše uvedených rozborů architektony tvorby a dobově lokačního kontextu lze dle našeho názoru meziválečné prostředí Přerova také označit nálepkou centra, avšak sekundárního. Pokud bychom chtěli zůstat spíše skeptičtí, můžeme jej označit za poloperiferii. Ostatní Pilcova působiště (Kojetín, Lipník nad Bečvou, Hranice na Moravě ad.) pak jednoznačně zastávají pozici periferie.

¹⁴² Ján Bakoš, *Región, periféria a umeleckohistorický vývoj*, in: Ján Bakoš, *Periféria a symbolický skok*, Bratislava 2000, s. 132 a 148.

¹⁴³ *Ibidem*, s. 150.

¹⁴⁴ Karamanovu teorii z jeho knihy *On the Impact of the Local Milieu on the Art of Coratian Region*, Záhřeb 1963, uvádí ve své studii Jan Białostocki. In: Jan Białostocki, *Some Values of Artistic Peripheries*, in: *Abstracts of the XXVIth International Congress*, Washington 1986. Celý text vyhledán online dne 15.2.2018 <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/roczmuzwarsz1991/0134/image>, s. 130 – 131.

¹⁴⁵ Jan Sedlák (ed.), *Slavné vily Jihomoravského kraje*, Brno 2007, s. 25 – 28.

Většina českých i zahraničních badatelů se na danou problematiku dívá z širšího střeoevropského pohledu. Meziválečnou československou architekturu definují jako projev centrální, jelikož inklinovala spíše ke kosmopolitě a internacionalismům, nacionální tendence (kubismus, rondokubismus) zůstávaly v jejich stínu. Až na některé výjimky z Maďarska či Polska pak označují tyto země spíše za periferní, jelikož nedosahují architektonických kvalit našich center Prahy, Brna nebo Zlína. Jeden z průkopníků v dané problematice, Jacques Gubler, označuje architekturu periferních oblastí za kompromisní či přímo za architekturu „z druhé ruky.“¹⁴⁶

Čím se tedy vizuálně liší „pseudomoderní“ architektura periferií od moderní architektury center? Nejspíš nelze najít univerzální odpověď, avšak pro meziválečnou českou periferní produkci můžeme považovat za příznačnou rustikalizaci a transformaci čistých forem do výrazovějších poloh. Jindřich Vybíral v tomto ohledu užil slov „do dekorativního výrazu rozmělněný expresionismus.“¹⁴⁷ Architekti periferie rádi užívali dynamické křivky, objem jejich staveb se vyznačuje výraznou plasticitou a stupňovitou siluetou. Dané motivy často přejímali bez jejich hlubšího pochopení a návaznosti na modernistické budování prostoru. Tímto ve své podstatě pouze dekorativizujícím přístupem se snažili dosáhnout přesvědčivého, celistvého výsledku. Na druhou stranu se na maloměstě setkáme i s prostou nenápadnou moderní architekturou, která si však neklade za cíl radikálně manifestovat centralistické trendy, a to nejspíš kvůli hlubší vazbě na tradici. V obou uvedených příkladech použité východisko záleží hlavně na stavebníkovi, který s realizací musí souhlasit a chce obvykle projektem vyjvit své postavení.

Pilcova tvorba (až na některé progresivní stavby z třicátých let, jako vila manželů Henikových či dočasná část areálu Středomoravské výstavy) spadá spíše do první stylové skupiny – plastické objemy, komplikovaná silueta a dekorativní hra horizontál a vertikál je nejvíce patrná na skupině sokoloven. Osobnost Aloise Pilce je pro problematiku center a periferií zajímavá i z pohledu teorie architektury, což jsme již nastínili v samostatné kapitole výše.

Z uvedeného stručného výčtu informací jasně vyplývá, že bychom měli pečovat nejen o centrální architekturu vysoké kvality, ale také o odkazy zachovávané periferií.

¹⁴⁶ Jacques Gubler, *Nationalisme et internationalisme dans l'architecture moderne de la Suisse*, Paříž 1975, s. 163.

¹⁴⁷ Vybíral, Jindřich, *Jiný dům. Německá a rakouská architektura na Moravě a ve Slezsku v letech 1890-1938* (katalog výstavy). Klášter sv. Anežky české, Praha 1993, s. 41.

Samozřejmě se na maloměstě setkáme s památkově chráněnými stavbami z první poloviny dvacátého století. Většinou však jde o projekty z rukou centrálně uznávaných architektů, které na periferii přivedla objednávka mnohdy odvážného stavebníka. Pro uchování charakteru menších měst je do budoucna nutné zabývat se i konzervativnější architekturou od lokálně významných autorů, jelikož právě oni mají ve větší míře na svědomí dobovou tvář svých měst. V současnosti k těmto stavbám jejich majitelé, ve snaze rekonstruovat či modernizovat, přistupují často necitlivě. Nebojíme se tvrdit, že v Pilcově díle nalezneme několik staveb, které si zaslouží větší pozornost. Bohužel se najdou i takové, které v minulosti utrpěly přestavbami natolik, že jejich původní podobu téměř nepoznáme.

K těm smutnějším případům patří Pilcova přerovská vila manželů Henikových, která přístavbami z minulého režimu přišla o piloty vynášené patro a střešní terasu. Poměrně čisté funkcionalistické zahradní průčelí tak ztratilo svou lehkost. Hranickou sokolovnu v sedmdesátých letech zachvátil požár, následnými úpravami získala nevhodnou přístavbu patra. Jako další musíme uvést jednu z Knejzlíkových vil v Předmostí u Přerova (ul. U pošty 226/9). Majitelé stavbu rozdělili na dvě bytové jednotky, čímž pozměnili objemovou skladbu domu i umístění okenních otvorů a zateplili fasádu. Nejnovější nezdařenou úpravu získala přerovská Československá obchodní akademie v podobě očištění od plastických dekorativizujících prvků a následné zateplení s novými fasádami v odstínech růžové.

S téměř původní zachovalou podobou Pilcových staveb se setkáme v Kojetíně u rodinného domu Julie Černé a městské spořitelny, v Přerově s obchodním domem firmy Kyjovský a vilou pro potomky Stanislava Feita. Lze sem zařadit i sokolovnu v Lipníku nad Bečvou, která by však zasloužila alespoň trochu víc péče. Za zdařilé úpravy pak můžeme prohlásit rekonstrukci kojetínské sokolovny a hranického hudebního pavilonu.

ZÁVĚR

Ač maloměstské prostředí i mentalita většinou nepřály modernistickým trendům, Aloisovi Pilcovi se povedlo mnoho takových staveb na periferii realizovat. Všechny z nich až na výjimky dodnes dotvářejí charakter Přerova, ale i menších moravských měst. Tato diplomová práce čtenářům představila kompletní realizované i nerealizované dílo tohoto poměrně činného architekta. Jeho tvorba během dvou desetiletí prošla plynulým vývojem reagujícím na centrální podněty od ozvuků kotěrovské moderny, kubismu a rondokubismu, které Pilc postupně purizoval a kombinoval s prvky holandské architektury s náznaky konstruktivismu. Své oblíbené skladebné tvarosloví nedokázal úplně opustit ani u vrcholné tvorby orientované na funkcionalismus. Navázali jsme tak na předchozí bádání o tomto architektovi, z nějž vzešla již zmiňovaná bakalářská práce věnovaná pouze Pilcovým přerovským realizacím. V práci magisterské se podařilo dohledat další architektovy stavby v tomto městě.

Alois Pilc oslovoval obyvatele maloměst svými novinovými články, jež reflektovaly jeho vlastní praxi či okolní architektonické dění. Ačkoli tyto texty neuvádějí explicitně formulovanou teorii, lze ji druhotně vyabstrahovat. Analýzou těchto článků jsme se pokusili vystihnout Pilcův osobní názorový postoj a můžeme jej tak považovat za periferního teoretika architektury.

Poslední kapitolu jsme věnovali problematice architektonických center a periferií. Současné uvažování historiků architektury se snaží o hodnotovou rehabilitaci a zrovnoprávnění důležitosti periferní produkce s centry. Za tímto účelem vznikla i tato magisterská diplomová práce. Pilcovy projekty podle ní reprezentují moravskou meziválečnou periferní architektonickou kulturu.

FONDY ARCHIVŮ, STAVEBNÍCH ÚŘADŮ A MUZEÍ

Státní okresní archiv Přerov – SOKA P

- Fond Kulturní místopis – složka Alois a Zdenka Pilcovi
- Fond Spolek divadelních ochotníků Tyl
- Sbíрка přihlášek obyvatel v okrese Přerov
- Fond Berní správa Přerov: plány k domu č. p. 2374 (Přerov, vila manželů Feitových), č. p. 320 (Máchova 10, vila manželů Henikových); Předmostí u Přerova č. p. 249 (vila Josefa Knejzlíka)
- Fond ONV Přerov, i. č. 1154/656
- Fond OKRESNÍ NÁRODNÍ VÝBOR PŘEROV, č. p. 959, inventární čísla 1221,1273, 295, 296, 970, 374
- Fond Sokol – tělocvičná jednota Lipník nad Bečvou, I. Knihy pamětní - Pamětní kniha Sokolovny

Státní okresní archiv Olomouc – SOKA O

- Fond Krajský soud Olomouc, inv. č. A5 193, poř. č. 2824, č. kart. 155

Magistrát města Přerova – Odbor místní správy – MMP OMS

- Fondy všech uveřejněných přerovských staveb

Muzeum Komenského Přerov - MKP

- Fotodokumentace – Středomoravská výstava; Členové MNV
- Dobový tisk – *Obzor*, *Haná*, *Naše Haná*, *Kojetínské hlasy*

Muzeum umění Olomouc - MUO

- Pozůstalost A. Pilce, fondy A 1481-1536

Archiv stavebního úřadu města Kojetín

- Aktový materiál č. 1034 a 1035

LITERATURA A PRAMENY

- Ján Bakoš, *Periféria a symbolický skok*. Bratislava 2000.
- Lukáš Beran (ed.), *Industriální topografie: průmyslová architektura a technické stavby. Olomoucký kraj*, Praha 2013.
- Jan Bialostocki, Some Values of Artistic Peripheries, in: *Abstracts of the XXVIth International Congress*, Washington 1986.
- J. Durdík (ed.), *Památník padesátého výročí tělocvičné jednoty Sokol v Přerově 1871-1921*, Přerov 1921, s. 4-6.
- Věra Fišmistrová, K výročí narození Aloise a Zdeňky Pilcových, *Nové Přerovsko XI*, 2002, č. 30, 26.7., s. 2.
- Věra Fišmistrová, *Počátky činnosti přerovských ochotníků od roku 1863*, Přerov 2003, s. 10.
- Kenneth Frampton, *Moderní architektura: Kritické dějiny*, Praha 2004.
- Jacques Gubler, *Nationalisme et internationalisme dans l'architecture moderne de la Suisse*, Paříž 1975.
- Martin Horáček, *Za krásnější svět: Tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století*, Brno 2014.
- Martina Horáčková (Mertová), *Architektura střední Moravy, 1918 - 1945: Přerov, Kroměříž, Bystřice pod Hostýnem, Holešov, Kojetín* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UPOL, Olomouc 2004.
- Anděla Horová, K pojetí vývoje v českém dějepisu umění 30.let, *Estetika XXII*, 1985, č.3, s. 158-169.
- B. J. Jelínek – V. Roštlapil, *Středomoravská výstava v Přerově. Katalog výstavy 20. 6. - 16. 8. 1936*, Přerov 1936.
- B. J. Jelínek, Středomoravská výstava v Přerově 1936, in: *Přerov, Kojetín, Lipník nad Bečvou. Reklamní regionální středomoravský průvodce*, Přerov 1938.
- Daniela Kaňáková, *Architektura a urbanismus Lipníku nad Bečvou v letech 1900–1950* (bakalářská diplomová práce), FF UPOL, Olomouc 2011.
- Michal Kouhout - Rostislav Švácha (ed.), *Česká republika – moderní architektura. Čechy*, Praha 2014.
- K. Kotrekl, Z dějin „Sokola“ v Hranicích, *Československý deník - Olomouc*, 12.8.1928, s.3.
- Krásný hold ovocnému stromu v Předmostí, *Obzor*, 1939, 22. 8., s. 2.
- George Kubler, *The Shape of Time*, New Haven – Londýn, 1962.
- M. Kříž, O stavbě sokolovny v Kojetíně, *Kojetínské hlasy* 1928, 3.8, s.3.

- *Kulturní kalendář města Hranic*, 1977, č.6, s.18.
- Ivana Láníková, *Architekt Alois Pilc a Přerov. Architektura jako scéna*, bakalářská diplomová práce FF UP, Olomouc 2015.
- Ivana Láníková, *Architekt Alois Pilc a Přerov*, in: Klára Jenišťová (ed.), *Kapitoly z výtvarné kultury města Přerova*, Přerov 2016, s. 24 – 37.
- Jiří Lapáček (ed.), *Přerov. Povídání o městě*. Přerov 2000.
- Jiří Lapáček– Jiří Hloušek, *Přerov v proměnách času. Přehled názvů přerovských ulic a náměstí a pohlednicová tvorba s přerovskou tematikou v letech 1897-1938*. Přerov 2002.
- Liane Lefavre – Alexander Tzonis, *Critical Regionalism, Architecture and Identity in the Globalized World*, New York 2003.
- Adolf Loos, *Ornament a zločin, Řeči do prázdna*, Praha 1929, s. 139–151.
- Kateřina Lopatová, *Meziválečná architektura na Moravském Slovácku, Hodonín, Břeclav, Uherské Hradiště, Kyjov*. Dipl. pr. FF UP Olomouc, 1999.
- Nová sokolovna v Hranicích, *Lidové noviny*, 11.8.1928, s. 6.
- Jiří Obruča, Budova Chemoprojektu je ojedinělá stavba, *Nové Přerovsko*, 2007, 16. 2., s. 7.
- Alois Pilc, Jiráskův Hronov, *Obzor XXX*, 1939, č. 200, 3. 9., s. 4 - 5.
- Alois Pilc, Nová sokolovna v Hranicích, *Obzor XIX*, 1928, č. 183, 12. 8., s. 2.
- Alois Pilc, Nová sokolovna v Kojetíně, *Kojetínské hlasy II*, 1928, 3. 9., s. 6.
- Alois Pilc, Několik poznámek o evangelickém kostele v Přerově, *Obzor XX*, 1929, 28. 9., s. 2.
- Alois Pilc, K vybudování výstaviště, in: B. J. Jelínek – V. Roštlapil, *Středomoravská výstava v Přerově. Katalog výstavy 20. 6. -16. 8. 1936*, Přerov 1936, s. 42.
- Alois Pilc, Jiráskův Hronov, *Obzor XXX*, 1939, č. 200, 3. 9., s. 4-5.
- Alois Pilc, Budujeme velký Přerov: O nový regulační plán města Přerova, *Naše Haná II*, 1946, č. 18, 8. 3., s. 3.
- Alois Pilc, *Práce výtvarníka*, Přerov 1946.
- Tomáš Pospěch, *Hranická architektura 1815 – 1948*, Hranice 2000.
- *Reklamní regionální průvodce. Přerov, Kojetín, Lipník*. Hanácký národohospodářský sbor 1938, nestr.
- *Reklamní regionální Středomoravský Průvodce. Olomouc, Prostějov, Přerov, Kroměříž, Vyškov, Hranice, Holešov. Propagace okresních i dalších měst, kraje střední Moravy*. 1939., nestr.

- Karel Rosmus, Odešel ing. arch. Alois Pilc, *Kultura Přerova* 1965, říjen, s. 5.
- František Řezáč, *Kojetín v minulosti a současnosti*. Přerov 1966.
- Jan Sedlák (ed.), *Slavné vily Jihomoravského kraje*, Brno 2007.
- Ladislav Suchdolský, Reportáž – tentokrát výstavní, *Haná* 1936, č. 142, 21. 6., s. 14.
- Vladimír Šlapeta – Pavel Zatloukal, Moderní architektura v Přerově, *Památky a příroda* VI, 1981.
- Vladimír Šlapeta (ed.), *Slavné vily Zlínského kraje*, Praha 2008.
- Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu. Proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*. Praha 1994.
- Rostislav Švácha, *Česká architektura a její přísnost: padesát staveb 1989–2004*, Praha 2004.
- Rostislav Švácha (ed.), *Regionalismus a internacionalismus v soudové architektuře*. Praha 1999.
- Rostislav Švácha (ed.), *Slavné vily Středočeského kraje*, Praha 2010.
- Rostislav Švácha (ed.), *Naprej! : česká sportovní architektura 1567-2012*, Praha 2012.
- Dalibor Veselý, *Architektura ve věku rozdělené reprezentace*, Praha 2008.
- Jindřich Vybíral, Lidové et/versus moderní v české architektuře po roce 1900. *Dějiny a současnost XX*, 1998, č. 2, s. 27-31.
- Jindřich Vybíral, *Jiný dům. Německá a rakouská architektura na Moravě a ve Slezsku v letech 1890-1938* (katalog výstavy). Klášter sv. Anežky české, Praha 1993.
- Pavel Zatloukal, K přerovské moderní architektuře, *Kultura Přerova* 1980, s. 169-170, 182-183.
- Pavel Zatloukal (ed.), *Česká republika – architektura XX. století. Morava a Slezsko*, Praha 2005.
- Pavel Zatloukal (ed.), *Slavné vily Olomouckého kraje*, Praha 2007.
- –lský., Masarykovo náměstí bude krásně přioděno, *Haná* 1938, č. 108, 8. 5., s. 4.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- <http://topolcany.dnes24.sk/topolcianska-sokolovna-zanikne-bola-odpredana-154709>; vyhledáno 21. 2. 2018.
- <http://www.parkdesetileti.cz/cs/menu/parky/sady-cs-legii-v-hranicich/#prettyPhoto> vyhledáno 10.10.2017
- https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/hasici-vyjizdi-kvuli-silnemu-vetru-resi-popadane-stromy-i-uvolnene-plechy-20171210.html. Vyhledáno 11.12.2017.
- <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/roczmuzwarsz1991/0134/image>. Vyhledáno 27.2. 2018

SUMMARY

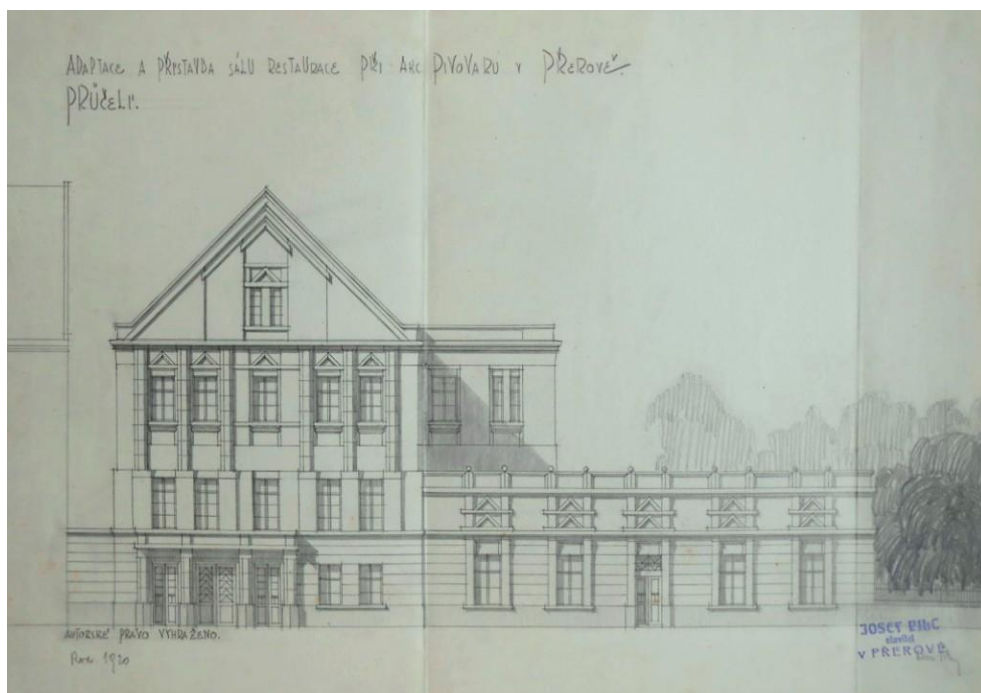
Architect Alois Pilc was an extraordinary person. Although he never finished university and later worked in the provincial town of Přeřov and other small cities in central Moravia, his buildings significantly influenced the appearance and growth of these small-towns in the interwar period. Furthermore, Pilc affected the cultural life in Přeřov with his newspaper articles in which he expressed his opinion on contemporary urbanism. He also worked as a scenographer in Přeřov in the amateur theatre association Tyl. This wide range of interests is reflected in the design of his buildings.

This master's thesis discusses realized and unrealized work of Pilc. Because the subtitle of the thesis is called „architectural center a periphery“, the last chapter is dedicated to these issues, aiming to rehabilitate the values and meaning of peripheral architecture, which Pilc's many projects represents accordingly.

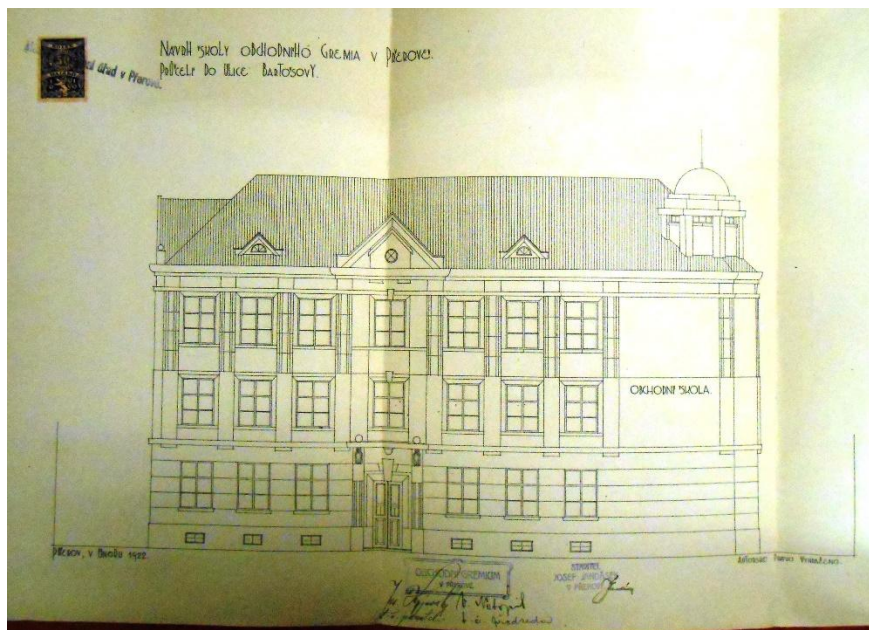
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1. Alois Pilc, fotografie z přerovského Městského národního výboru, po 1945;
Foto: archiv Muzea Komenského v Přerově

2. Přerov, adaptace a přestavba sálu při akciovém pivovaru, 1920; Foto: archiv MUO

3. Přerov, Československá obchodní akademie, návrh fasády, 1922; Foto: archiv MMP OMS

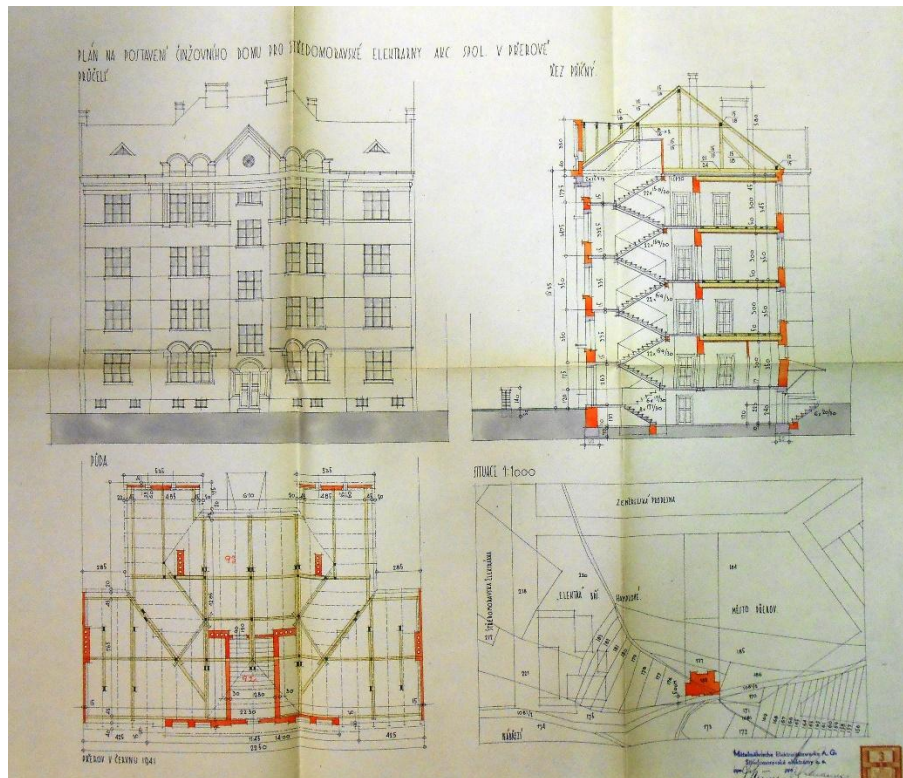
4. Přerov, Československá obchodní akademie, pohled na uliční průčelí, 1922; Foto: archiv MUO

5. Přerov, Československá obchodní akademie, stav z roku 2013; fotografie autorky

6. Přerov, Československá obchodní akademie, stav z roku 2018; fotografie autorky

7. Přerov, nájemní dům SME, situace, půdorys, řez, pohled, 1922; Foto: archiv MMP OMS

8. Přerov, nájemní dům SME, dobová fotografie, po 1922; Foto: archiv MUO

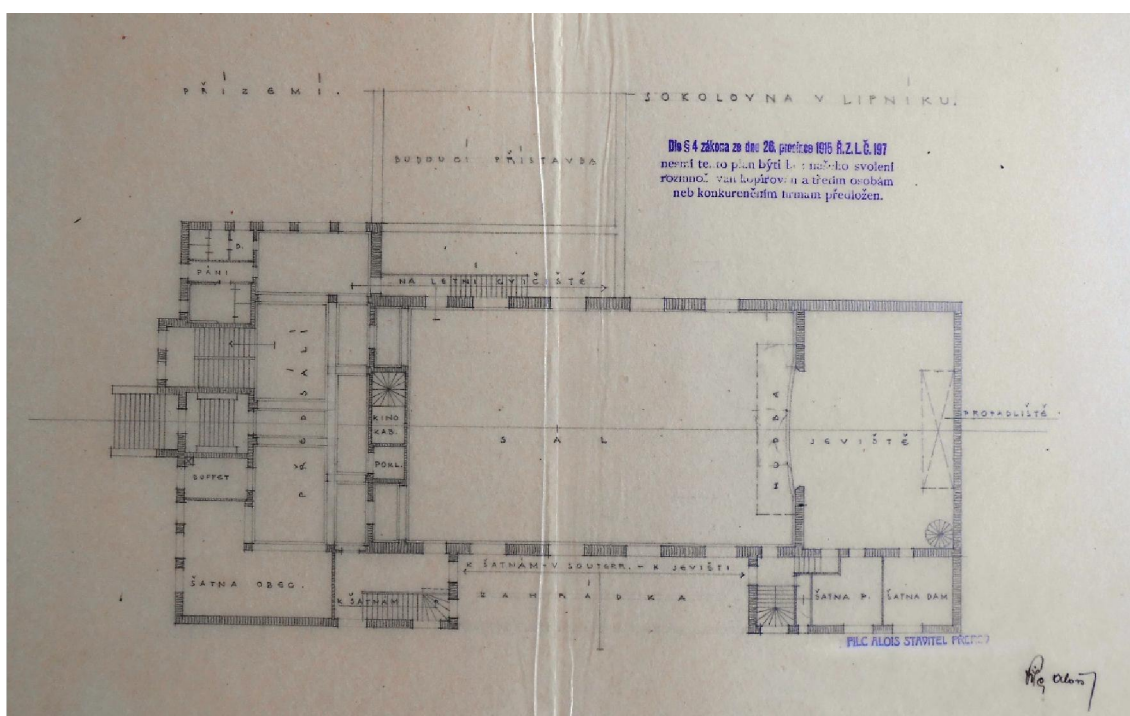
9. Přerov, nájemní dům SME, stav z roku 2013; fotografie autorky

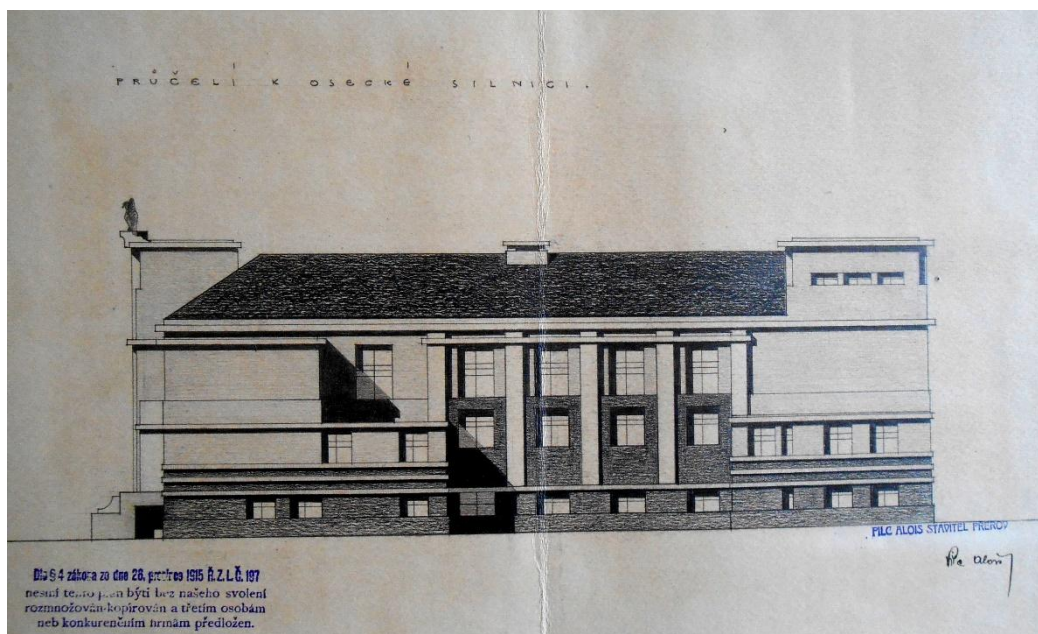
10. Návrh na obecnou a měšťanskou školu, 1/2 20.let; Foto: archiv MUO

13. Návrh na veřejnou stavbu, pohled, 1/2. 20.let; Foto: archiv MUO

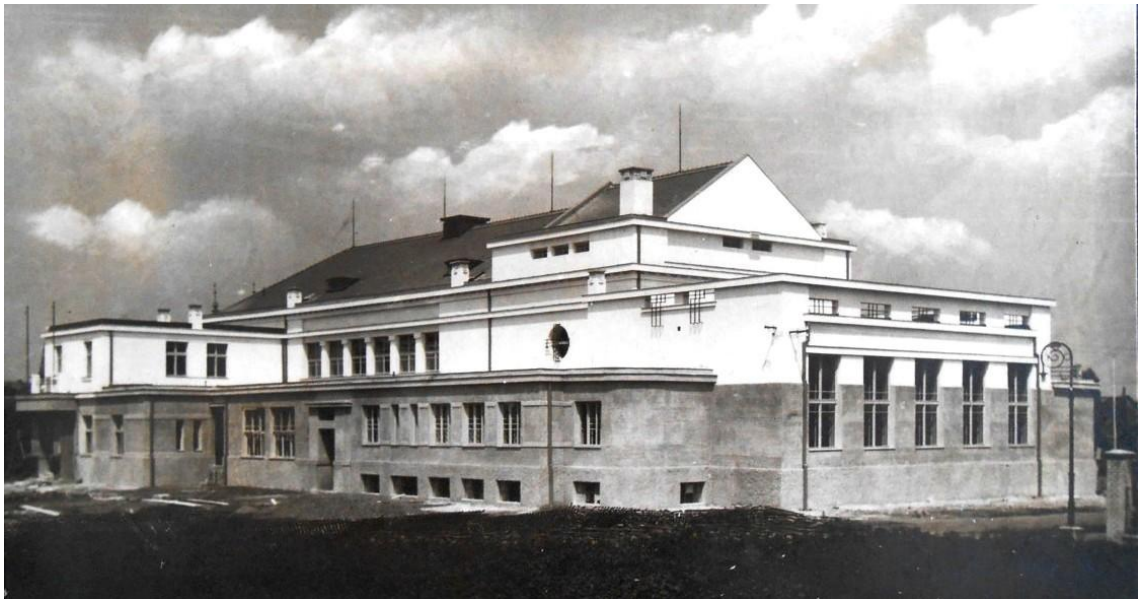
14. Lipník nad Bečvou, sokolovna, půdorys přízemí, 1924; Foto: archiv MUO

15. Lipník nad Bečvou, sokolovna, návrh průčelí k silnici, 1924; Foto: archiv MUO

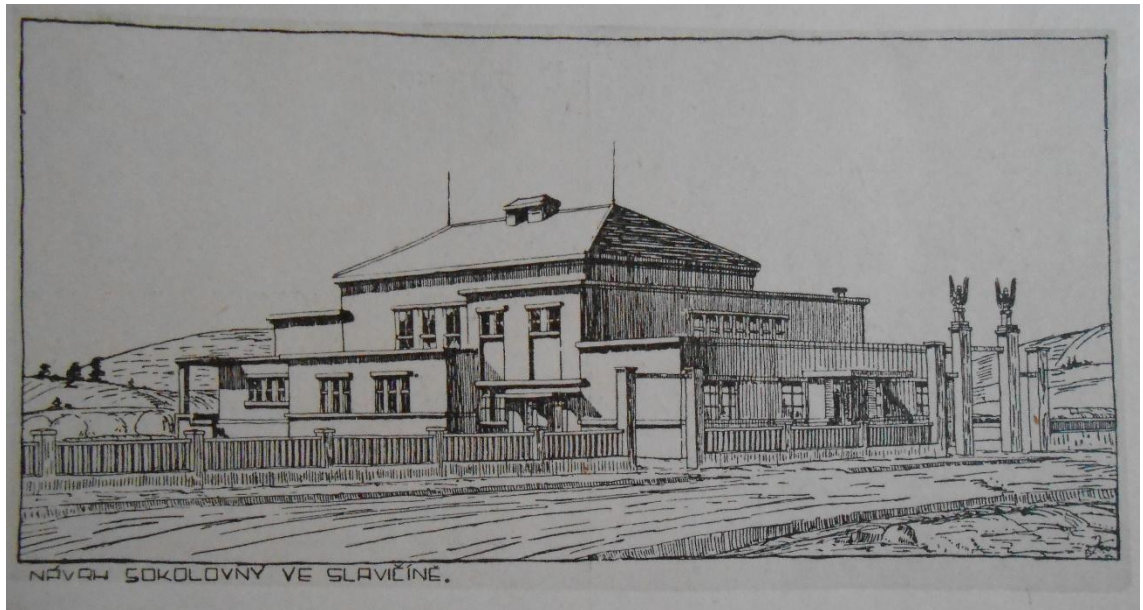
16. Lipník nad Bečvou, sokolovna, dobová fotografie, po 1926; Foto: archiv MUO

19. Kojetín, sokolovna, dobová fotografie, po 1928; Foto: archiv MUO

20. Kojetín, sokolovna, současný stav, 2018; fotografie autorky

21. Slavičín, návrh na sokolovnu, cca 1925; Foto: archiv MUO

22. Hranice, hudební pavilon, dobová fotografie, po 1927; Foto: archiv MUO

24. Hranice, hudební pavilon, stav po rekonstrukci z roku 2013; Foto: vyhledáno 11.3.2018 <http://www.parkdesetileti.cz/cs/menu/parky/sady-cs-legii-v-hranicich/>

25. Kojetín, rodinný dům Maxe Heinricha, architektova dobová kresba, po 1926; Foto: archiv MUO

26. Kojetín, rodinný dům Maxe Heinricha, současný stav, 2018; fotografie autorky

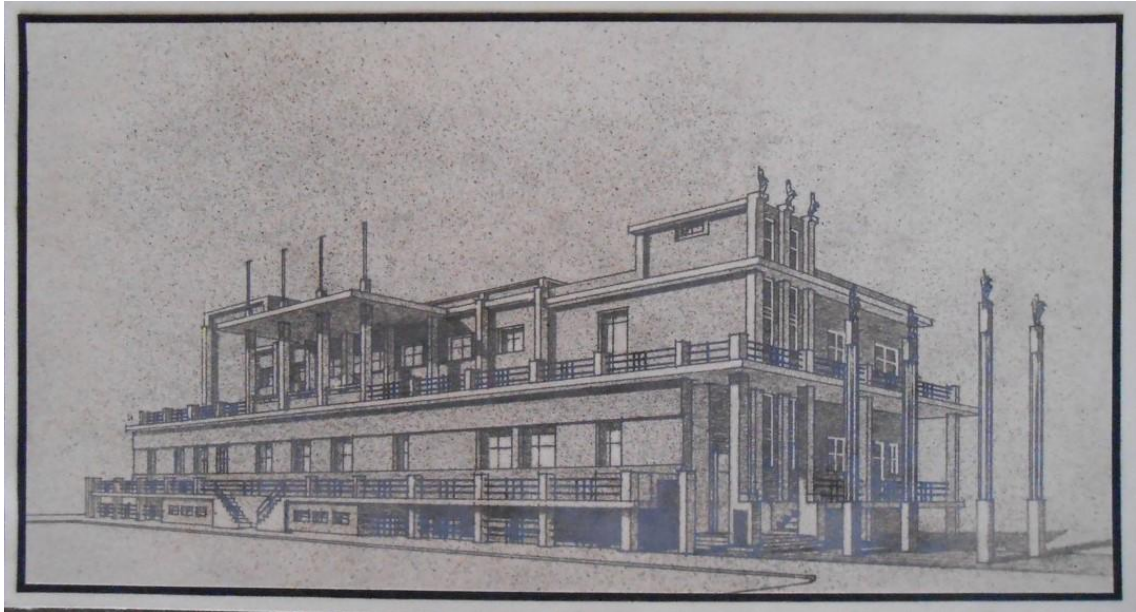
27. Kojetín, rodinný dům Julie Černé, dobová fotografie, po 1927; Foto: archiv MUO

28. Kojetín, rodinný dům Julie Černé, současný stav, 2018; fotografie autorky

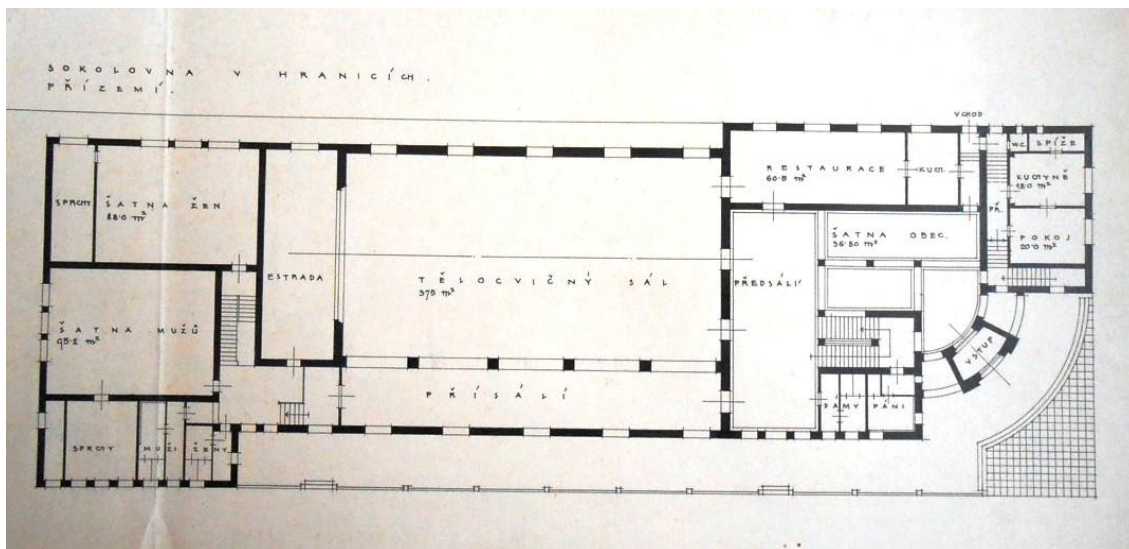
29. Hranice, první návrh na sokolovnu, 1927; Foto: archiv MUO

30. Hranice, druhý návrh na sokolovnu, 1927; Foto: archiv MUO

31. Hranice, finální podoba realizace sokolovny, 1927; Foto: archiv MUO

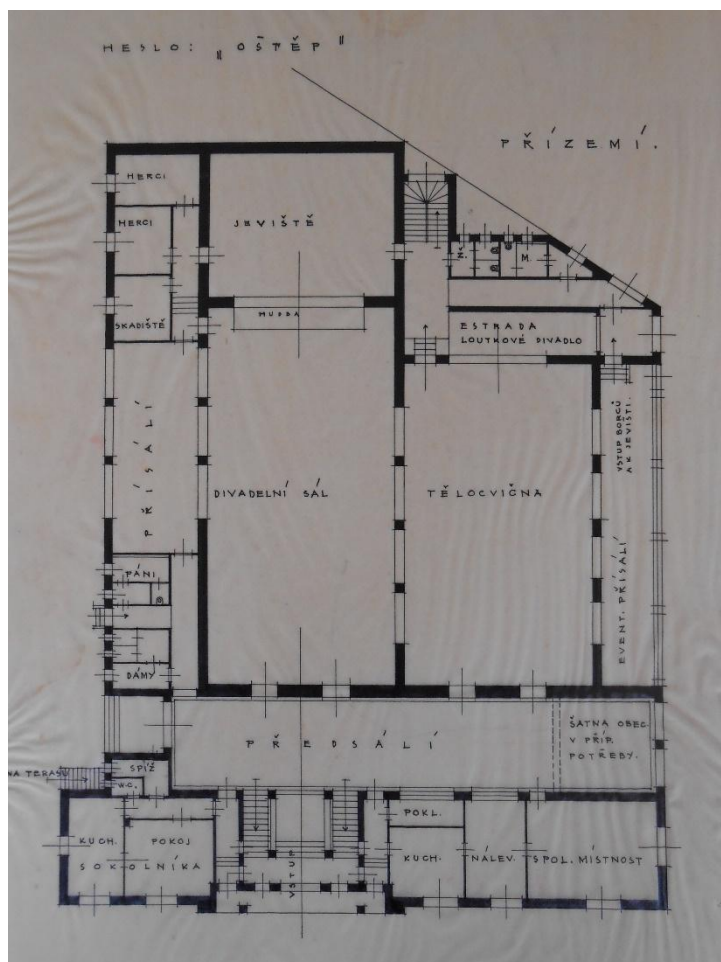

32. Hranice, sokolovna, půdorys přízemí, 1927; Foto: archiv MUO

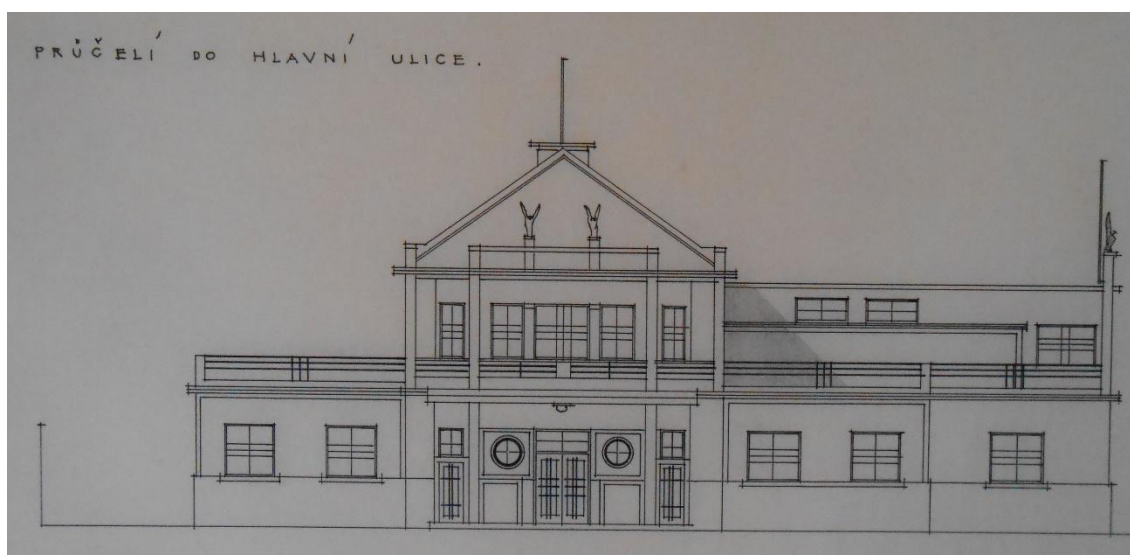

33. Hranice, sokolovna, současný stav, 2015; Foto: vyhledáno 10.3. 2018

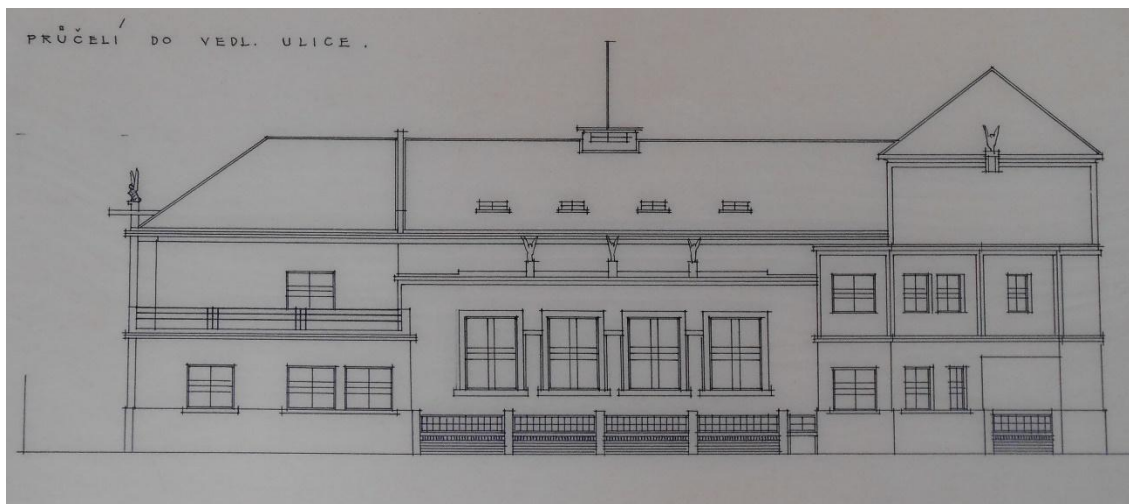
https://www.google.cz/search?q=sokolovna+hranice&source=lnms&tbn=i sch&sa=X&ved=0ahUKEwjyL609-vZAhVH46QKHVqGDc4Q_AUICygC&biw=1366&bih=588#imgrc=0Tol f0x44mNbXM:

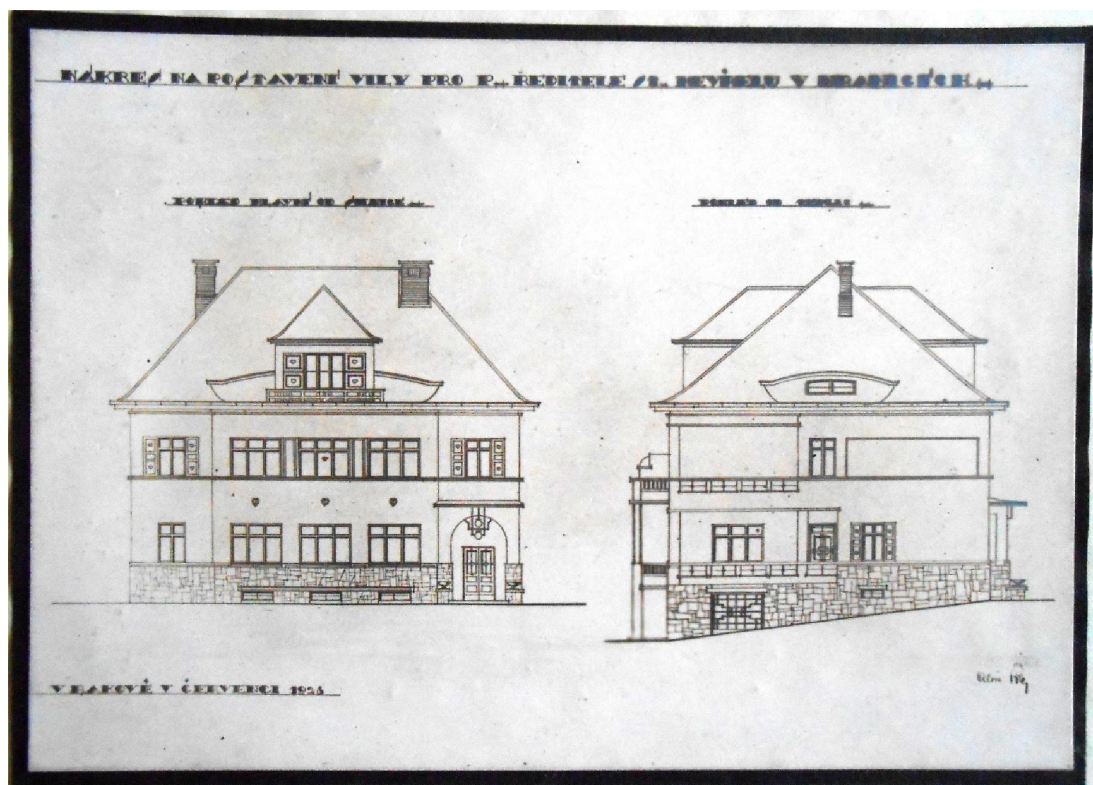
34. Hulín, návrh na sokolovnu, půdorys přízemí, 1928; Foto: archiv MUO

35. Hulín, návrh na sokolovnu, průčelí do hlavní ulice, 1928; Foto: archiv MUO

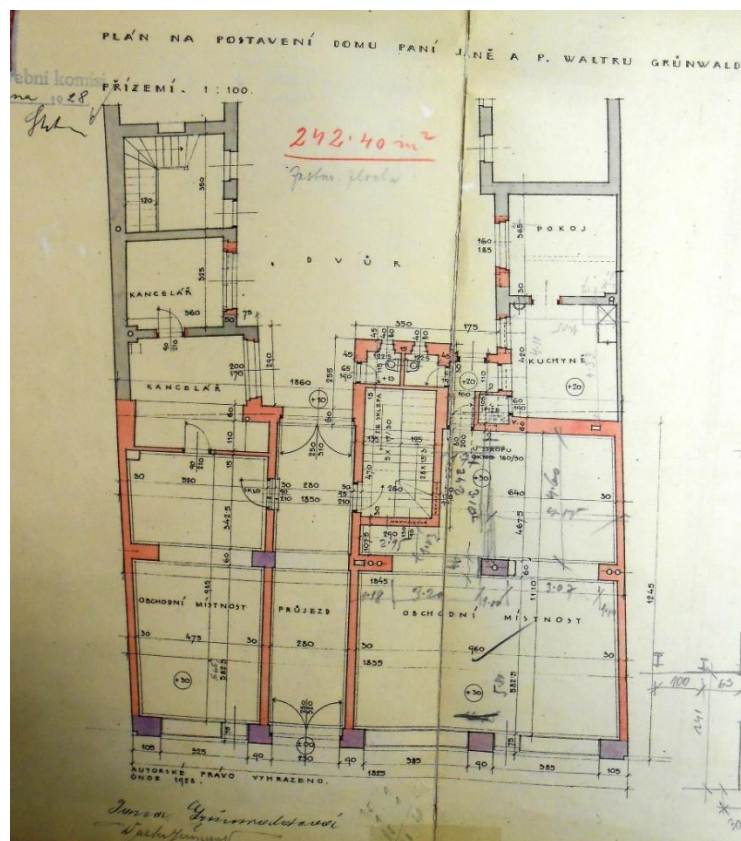
36. Hulín, návrh na sokolovnu, průčelí do vedlejší ulice, 1928; Foto: archiv MUO

37. Hranice, návrh domu pro Stanislava Nevřelu, 1928; Foto: archiv MUO

38. Kojetín, návrh na rekonstrukci domu s obchody v parteru pana Weisensteina, 1928; Foto: archiv MUO

39. Přerov, dům s obchodní pasáží v parteru manželů Grünwaldových, půdorys přízemí, 1928; Foto: archiv MMP OMS

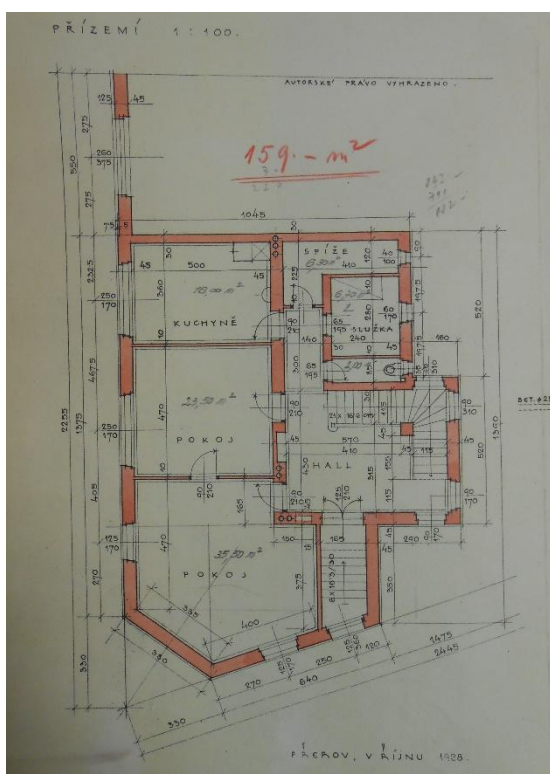
40. Přerov, dům s obchodní pasáží v parteru manželů Grünwaldových, pohled, 1928; Foto: archiv MMP OMS

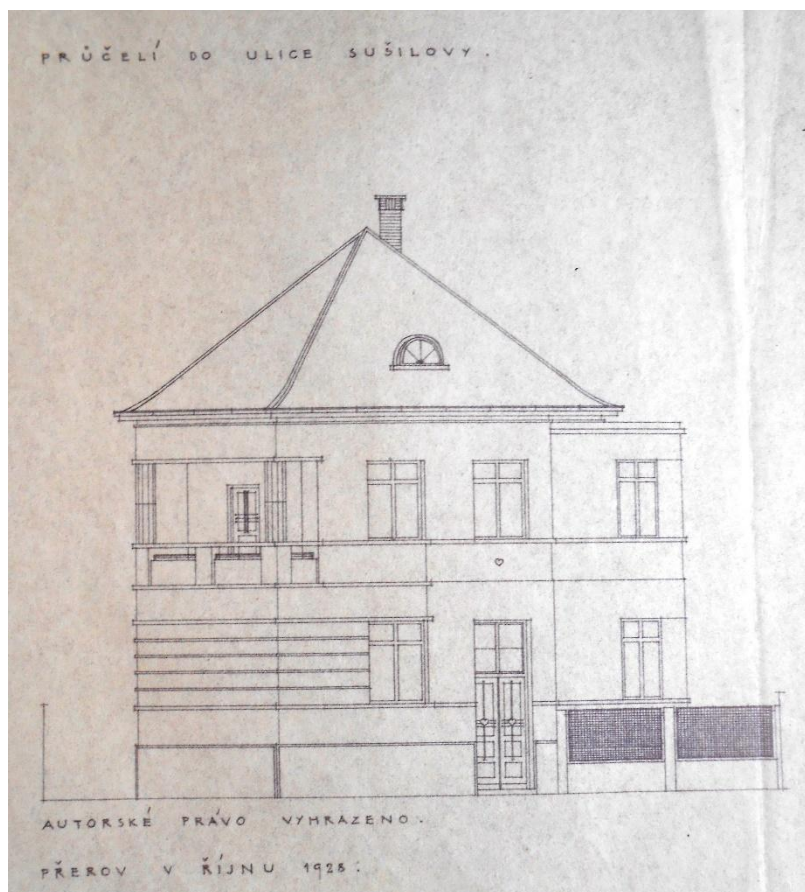
41. Přerov, dům s obchodní pasáží v parteru manželů Grünwaldových, dobová fotografie po 1928; Foto: archiv MUO

42. Přerov, dům s obchodní pasáží v parteru manželů Grünwaldových, stav z roku 2013; fotografie autorky

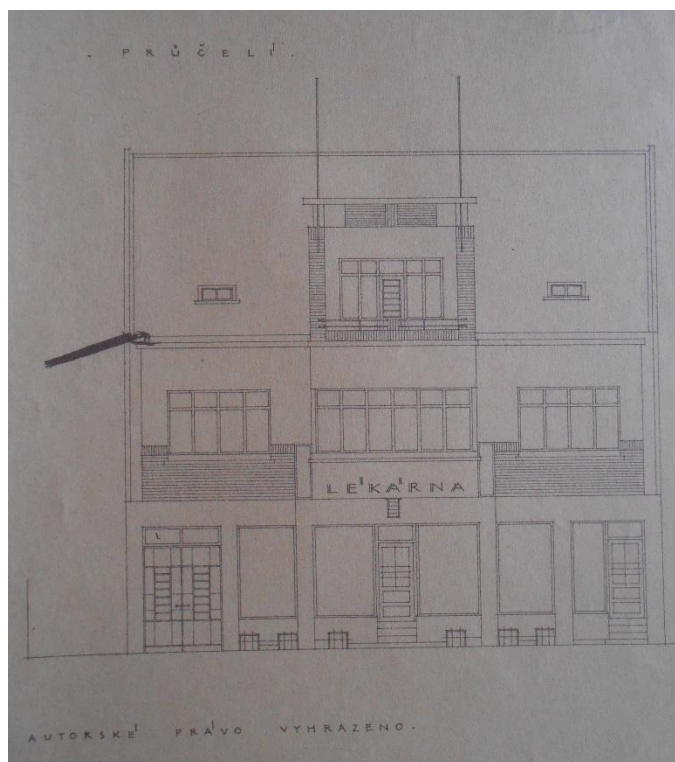
43. Přerov, dům paní Marie Hudouskové, půdorys přízemí, 1928; Foto: archiv MMP OMS

44. Přerov, dům paní Marie Hudouskové, pohled na průčelí do Sušilovy ulice, říjen 1928; Foto: archiv MMP OMS

45. Přerov, dům paní Marie Hudouskové, dobová fotografie, po 1930; Foto: archiv MUO

46. Němčice nad Hanou, dům s lékárnou pana Norberta Chleboráda, pohled – uliční průčelí, 1929; Foto: archiv MUO

47. Němčice nad Hanou, dům s lékárnou pana Norberta Chleboráda, dobová fotografie, po 1929; Foto: archiv MUO

48. Němčice nad Hanou, dům s lékárnou pana Norberta Chleboráda, současný stav 2018; fotografie autorky

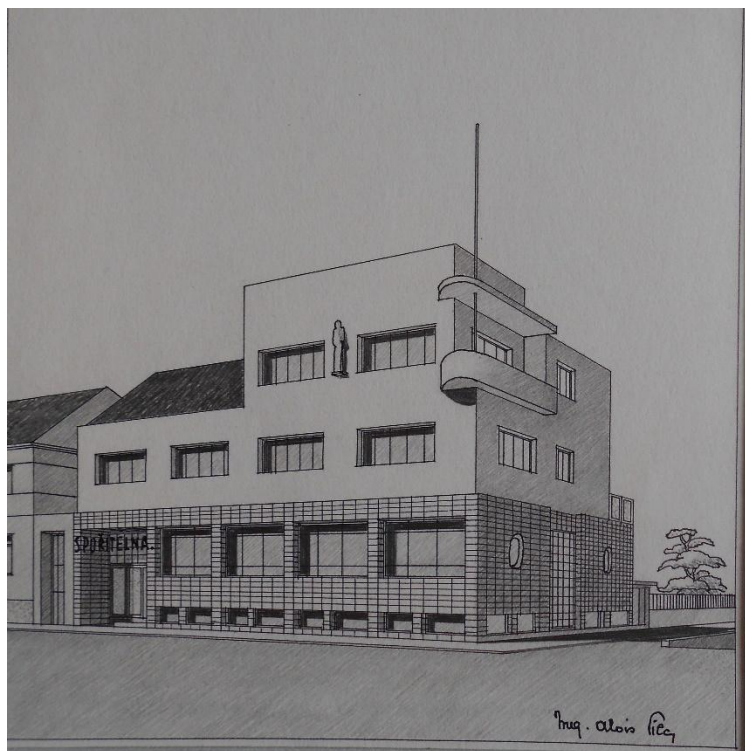
49. Kojetín, městská spořitelna, uliční pohled, srpen 1929; Foto: archiv MUO

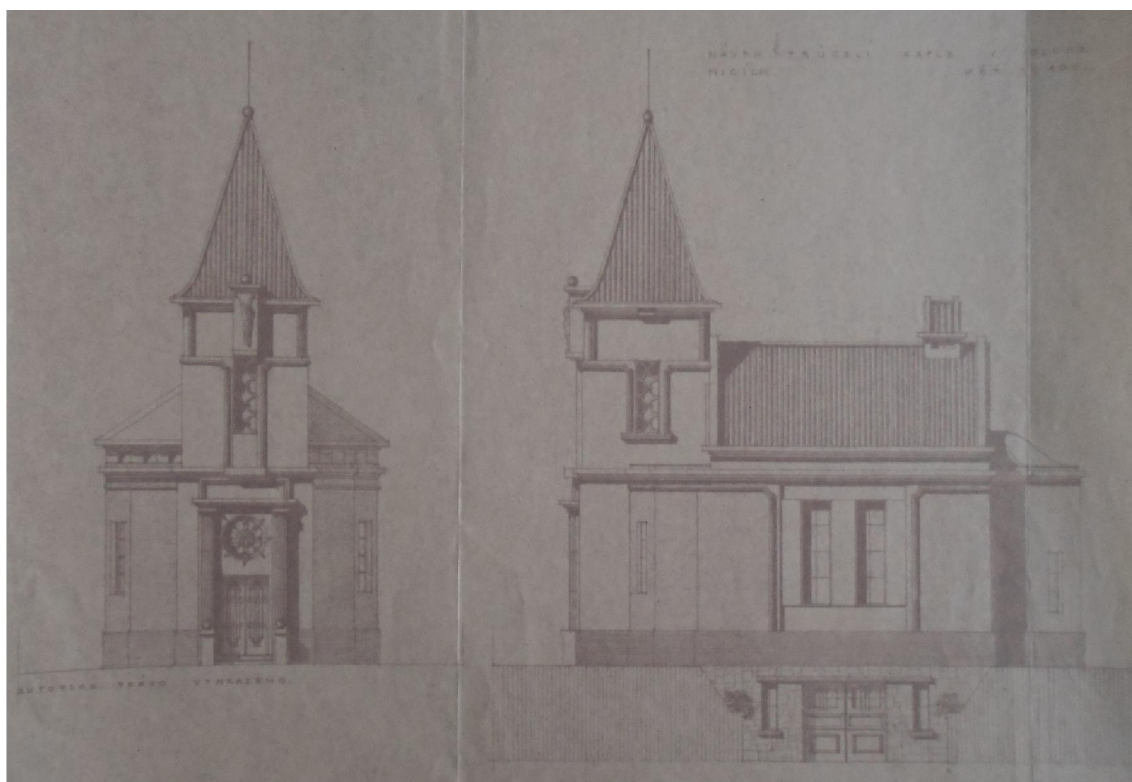
50. Kojetín, městská spořitelna, dobová fotografie, po 1930; Foto: archiv MUO

51. Kojetín, městská spořitelna, současný stav 2018; fotografie autorky

52. Kojetín, městská spořitelna, alternativní návrh, 1929; Foto: archiv MUO

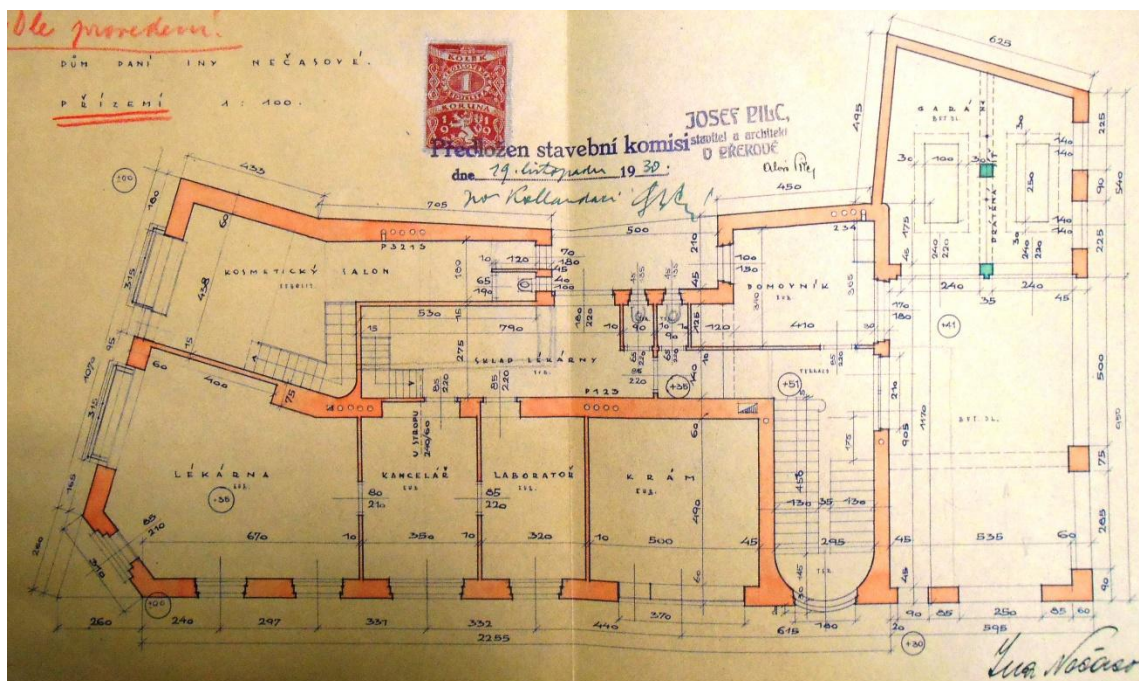
53. Dluhonice, návrh na přestavbu průčelí, pol. 20.let; Foto: archiv MUO

54. Dluhonice, současná podoba kostela 2013 – 2018; fotografie autorky

55. Návrh na budovu školy, konec 20.let; Foto: archiv MUO

56. Přerov, nájemní dům paní Iny Nečasové, půdorys přízemí, 1930; Foto: archiv MMP OMS

57. Přerov, nájemní dům paní Iny Nečasové, dobová fotografie, po 1930; Foto: archiv MUO

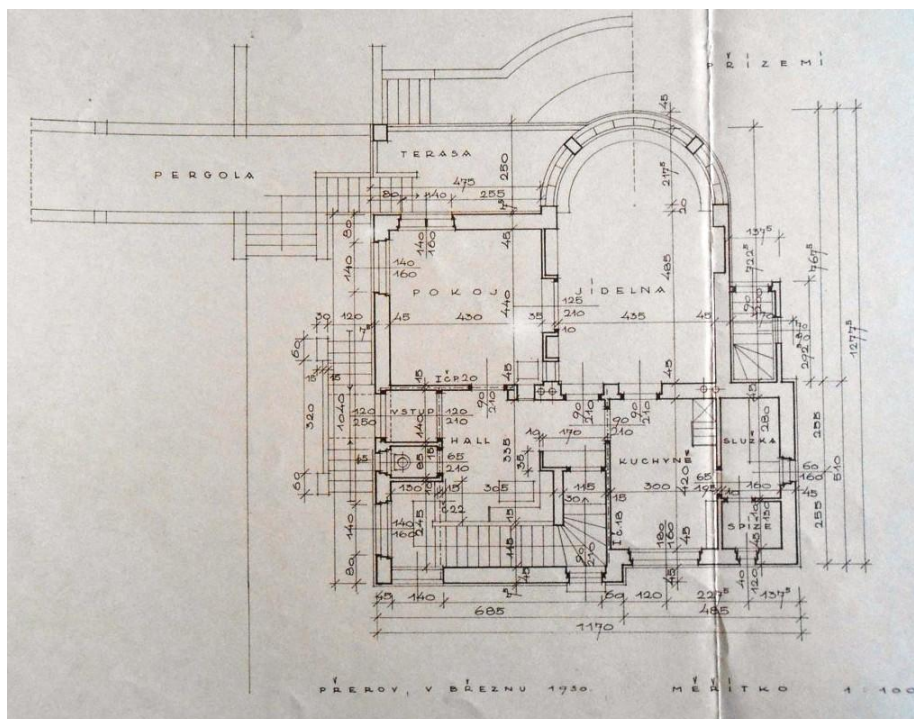
58. Přerov, nájemní dům paní Iny Nečasové, současný stav 2013 – 2018;
fotografie autorky

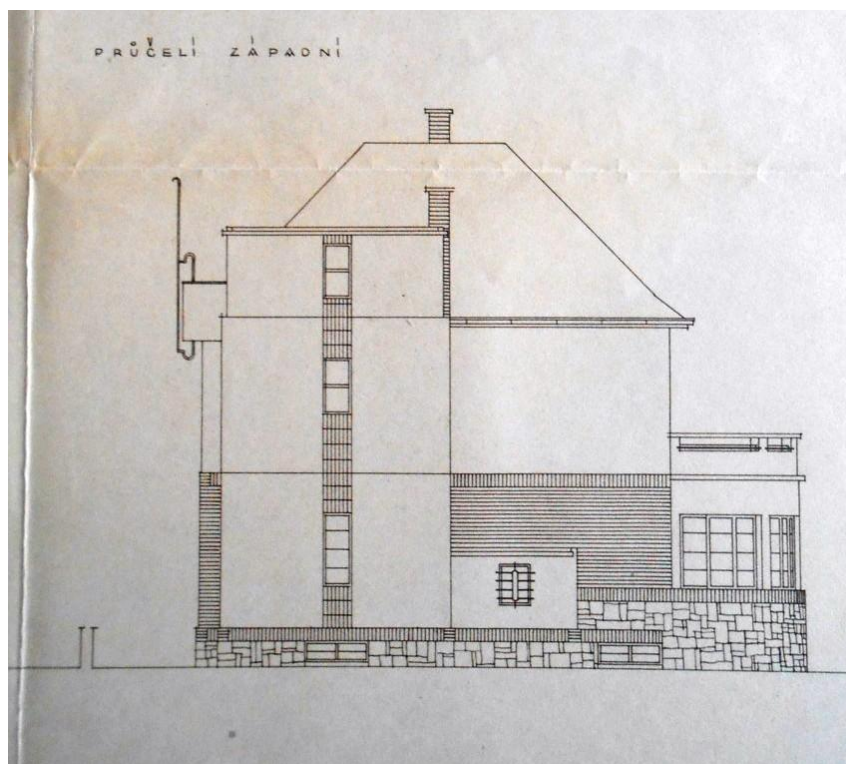
59. Přerov, nájemní dům paní Iny Nečasové, současný stav 2013 – 2018;
fotografie autorky

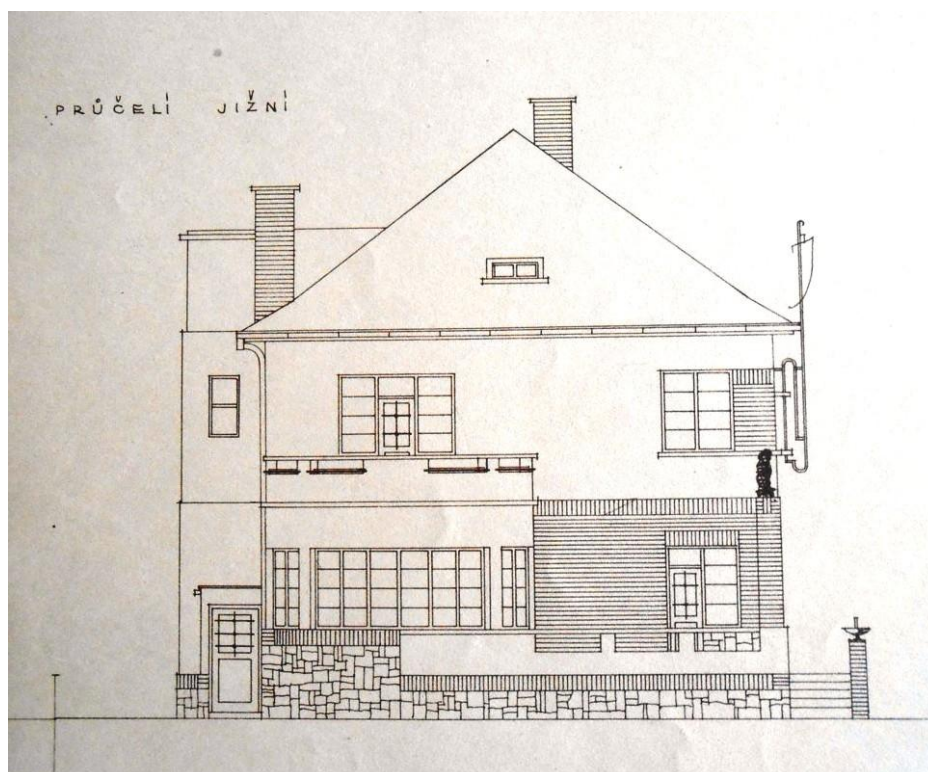
60. Přerov, nájemní dům paní Iny Nečasové, současný stav 2013 – 2018; fotografie autorky

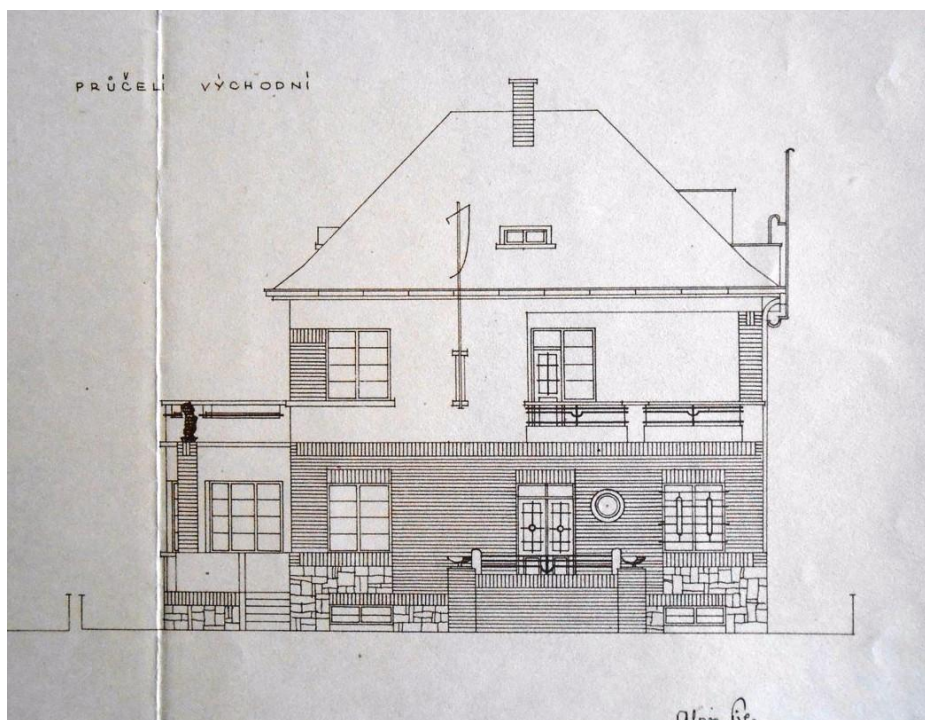
61. Předmostí u Přerova, rodinný dům Josefa Knejzlíka (ul. Tylova 20), půdorys přízemí, březen 1930; Foto: archiv MUO

62. Předmostí u Přerova, rodinný dům Josefa Knejzlíka (ul. Tylova 20), západní průčelí, 1930; Foto: archiv MUO

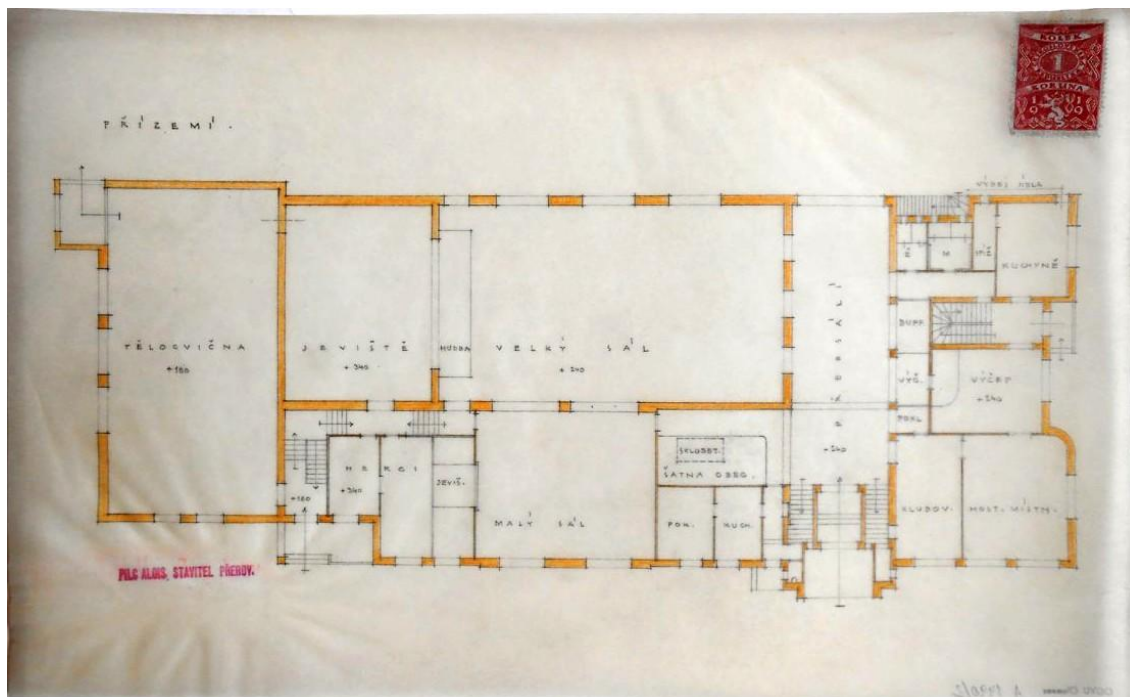
63. Předmostí u Přerova, rodinný dům Josefa Knejzlíka (ul. Tylova 20), jižní průčelí, 1930; Foto: archiv MUO

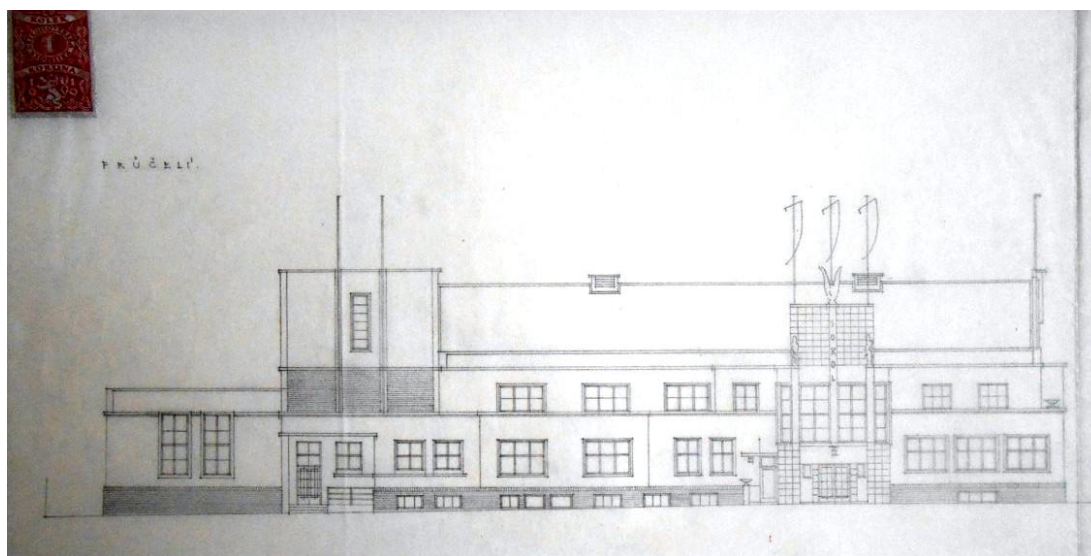
64. Předmostí u Přerova, rodinný dům Josefa Knejzlíka (ul. Tylova 20), východní průčelí, 1930; Foto: archiv MUO

65. Předmostí u Přerova, rodinný dům Josefa Knejzlíka (ul. Tylova 20), současný stav 2013 – 2018; fotografie autorky

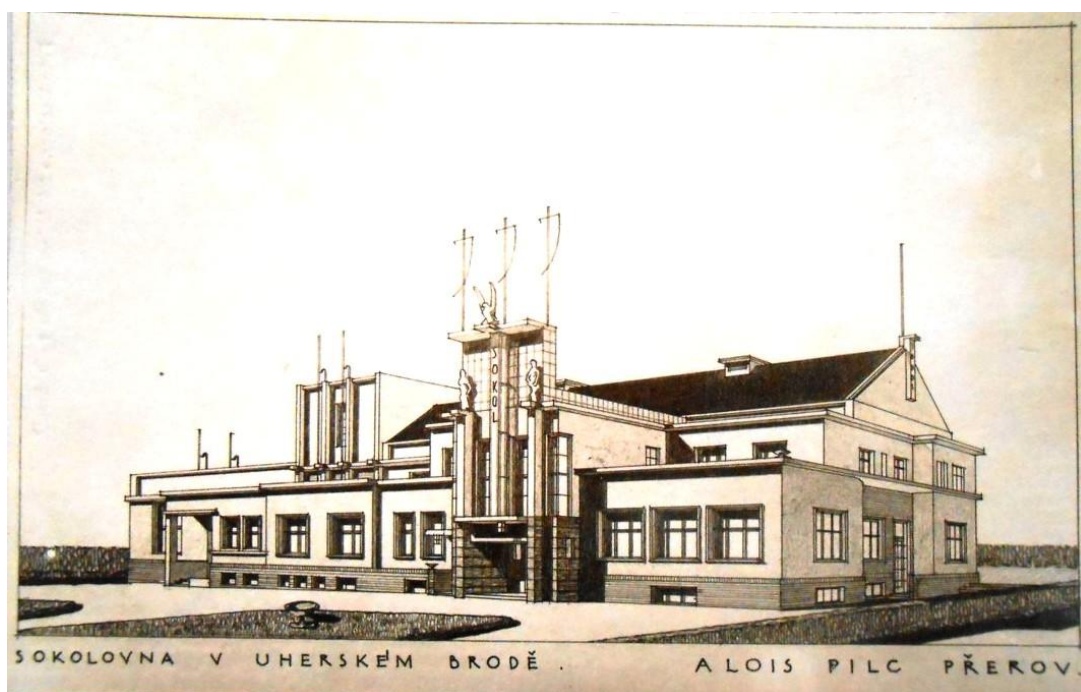
66. Uherský Brod, sokolovna, půdorys přízemí, 1930; Foto: archiv MUO

67. Uherský Brod, sokolovna, návrh uličního průčelí, 1930; Foto: archiv MUO

68. Uherský Brod, sokolovna, dvorní průčelí, 1930; Foto: archiv MUO

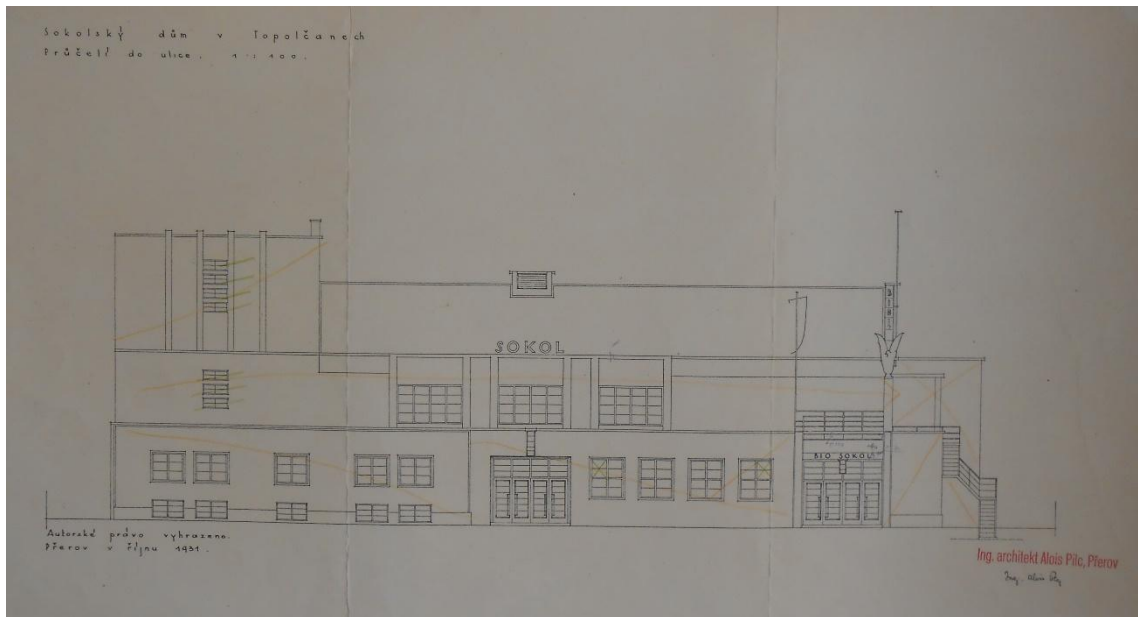
69. Uherský Brod, sokolovna, pohled, 1930; Foto: archiv MUO

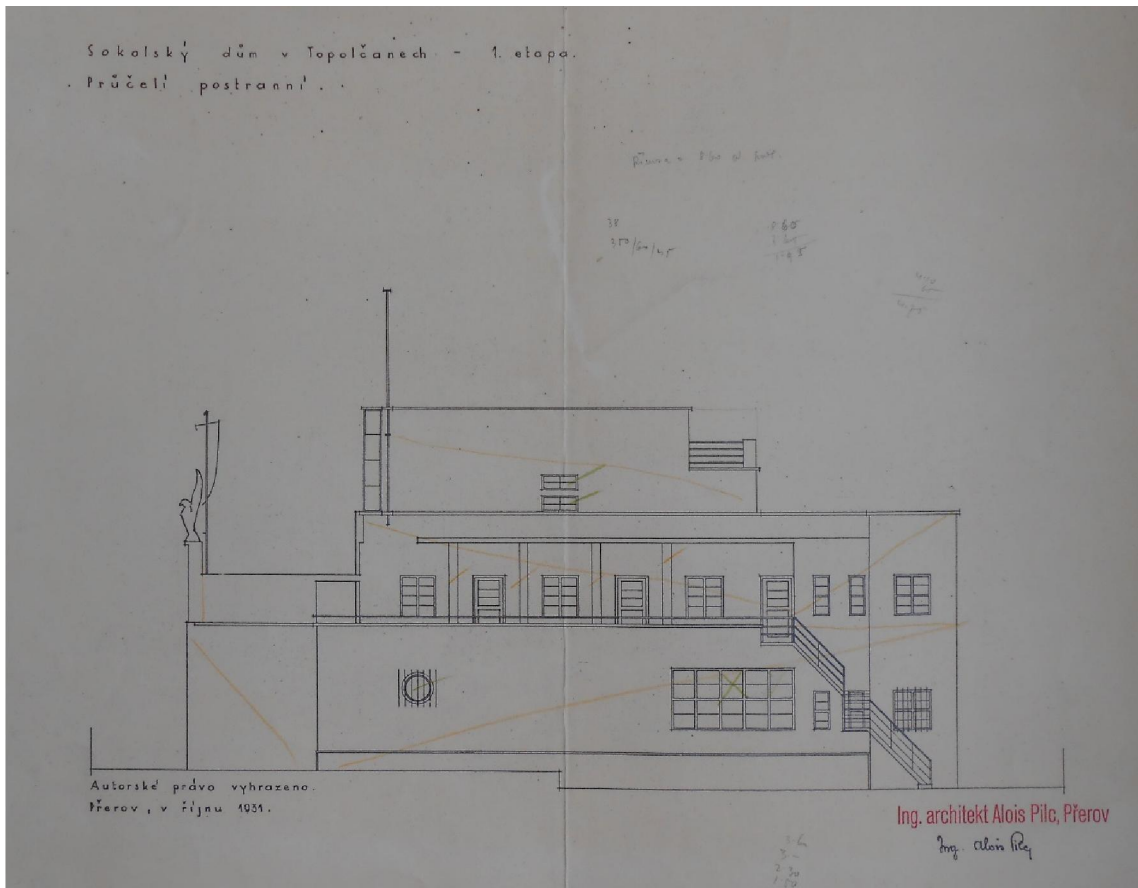
70. Uherský Brod, sokolovna, dobová fotografie, po 1931; Foto: archiv MUO

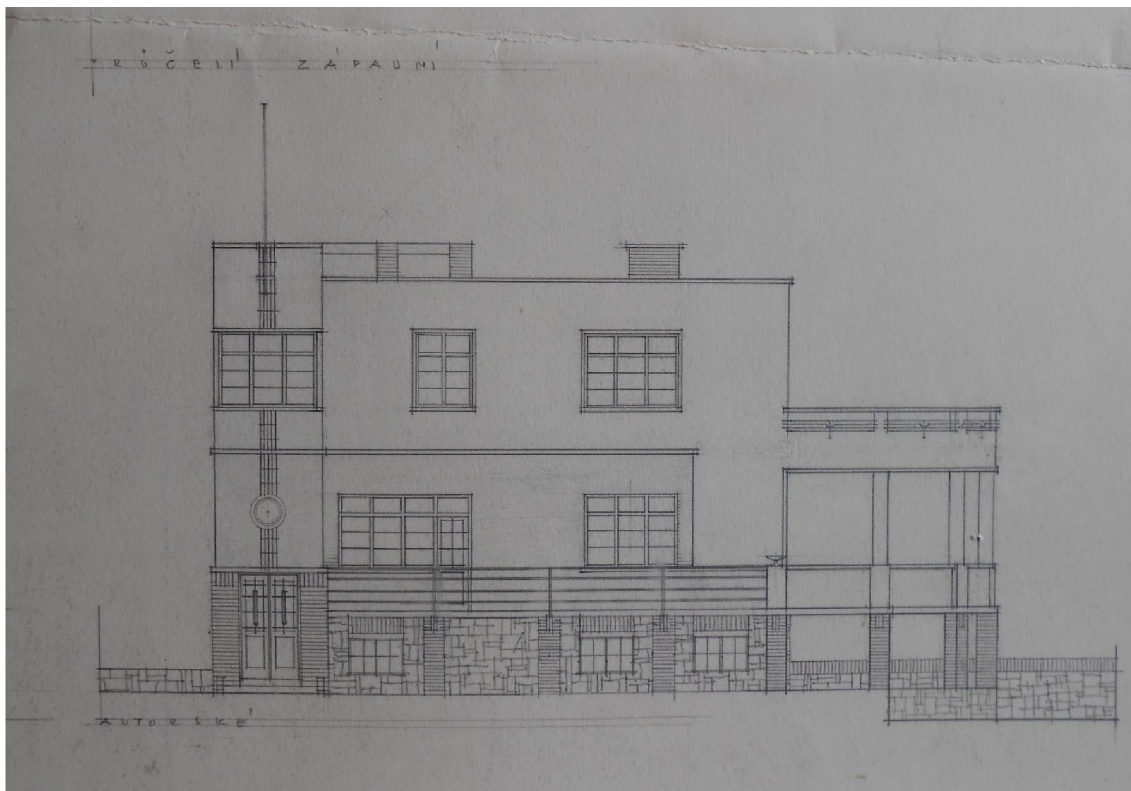
71. Uherský Brod, sokolovna, současný stav; Foto: vyhledáno 10.3.2018
<https://www.cojevbrode.cz/stravovani/restaurace-sokolovna>

72. Topolčany, sokolovna, uliční průčelí, říjen 1931; Foto: archiv MUO

73. Topolčany, sokolovna, postranní průčelí, říjen 1931; Foto: archiv MUO

74. Šišma, rodinný dům paní Františky Vaškové, první varianta 1931; Foto: archiv MUO

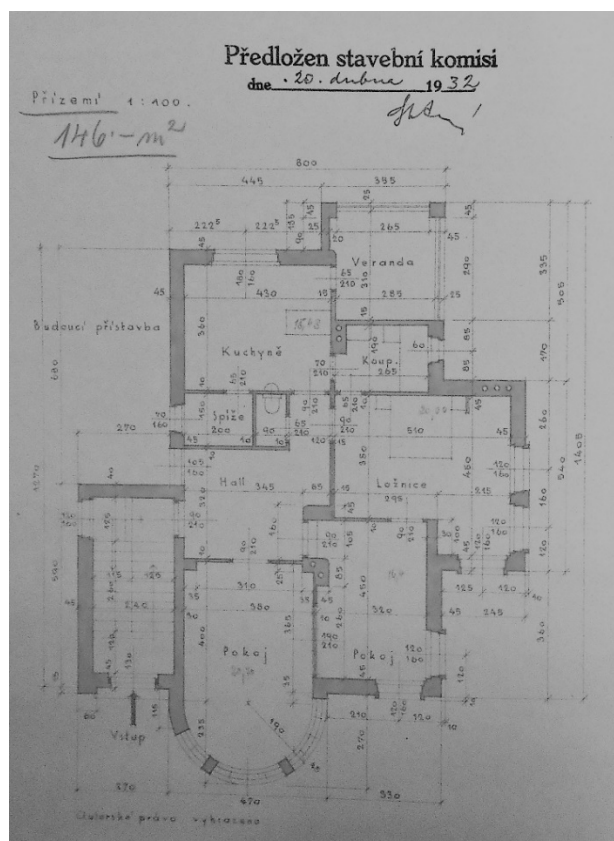
75. Šišma, rodinný dům paní Františky Vaškové, dobová fotografie, 1943; Foto: archiv MUO

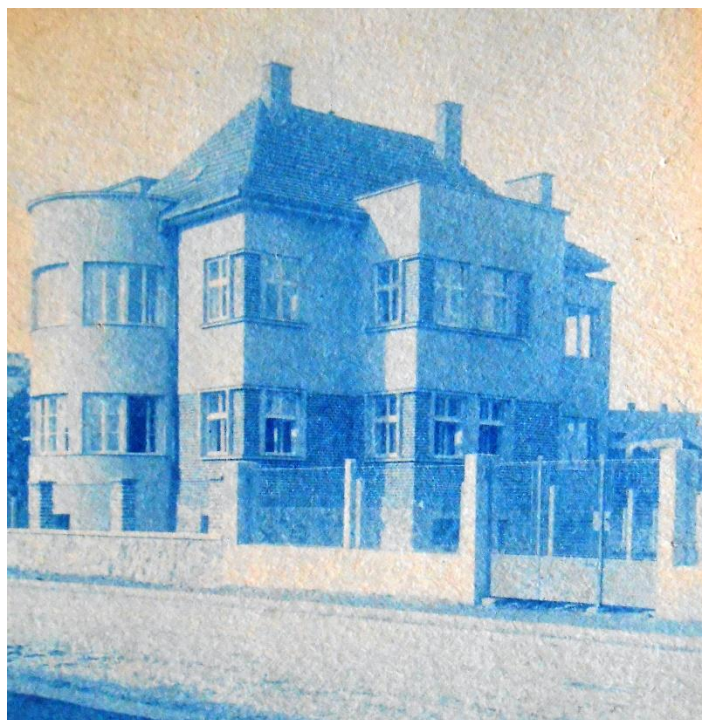
76. Šišma, rodinný dům paní Františky Vaškové, dobová fotografie interiéru přízemí, po 1932; Foto: archiv MUO

77. Šišma, rodinný dům paní Františky Vaškové, dobová fotografie interiéru, po 1932; Foto: archiv MUO

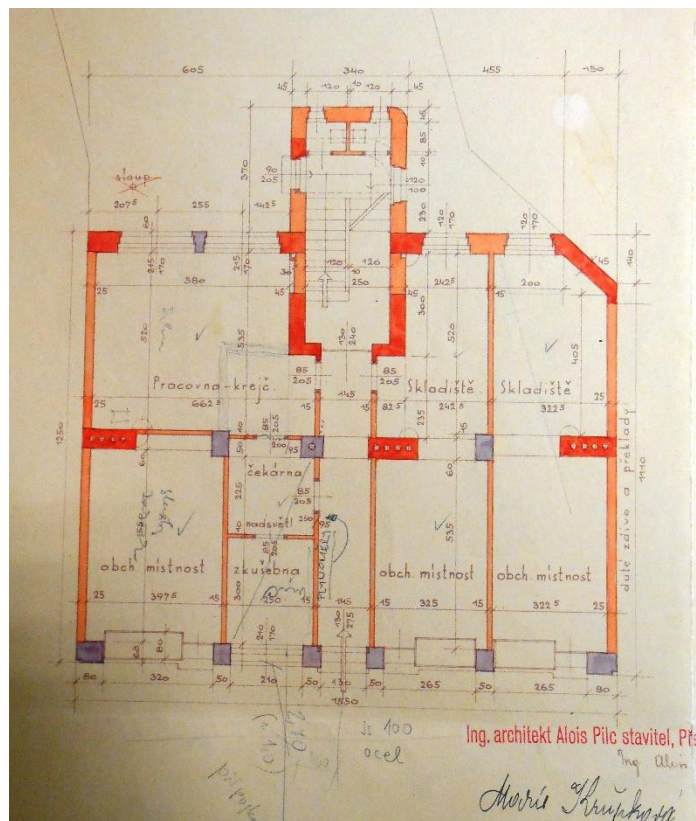
78. Přerov, rodinný dům Anny a Kamily Kryštofových, půdorys přízemí, 20.4.1932; Foto: archiv MMP OMS

79. Přerov, rodinný dům Anny a Kamily Kryštofových, dobová fotografie, po 1932; Foto: archiv MUO

80. Prerov, rodinný dům Anny a Kamily Kryštofových, současný stav, 2018;
fotografie autorky

81. Prerov, dům Marie Křupkové a Hermíny Smékalové, půdorys přízemí,
1932; Foto: archiv MMP OMS

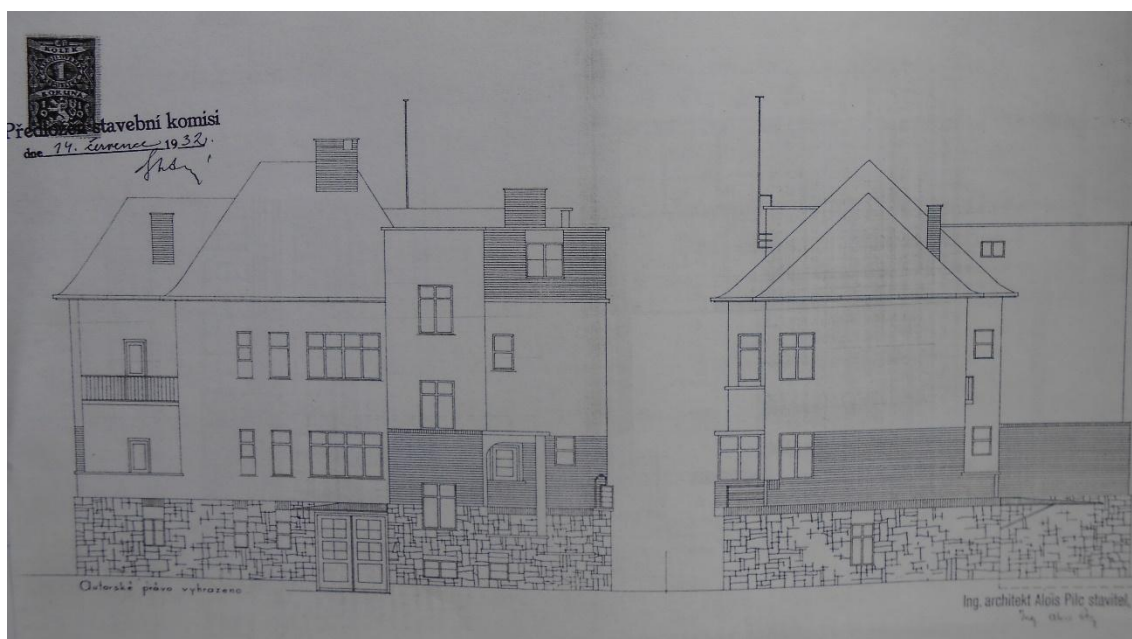
82. Přerov, dům Marie Křupkové a Hermíny Smékalové, uliční průčelí, 1932;
Foto: archiv MMP OMS

83. Přerov, dům Marie Křupkové a Hermíny Smékalové, dvorní průčelí, 1932;
Foto: archiv MMP OMS

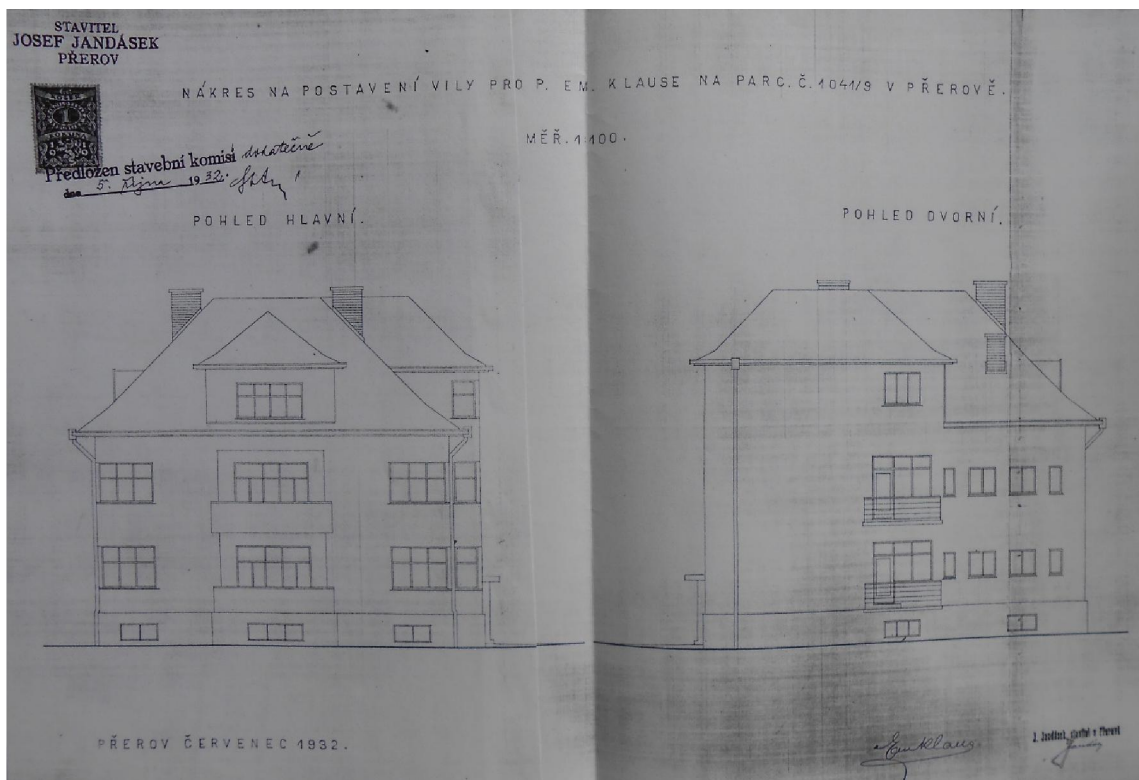
84. Přerov, dům Marie Křupkové a Hermíny Smékalové, současný stav 2013 – 2018; fotografie autorky

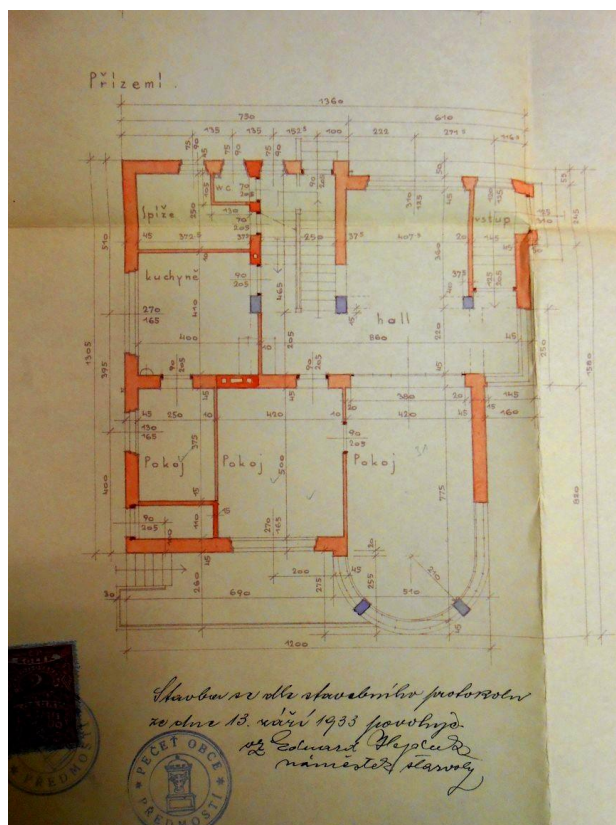
85. Přerov, návrh domu pro Emanuela Klause, 1932; Foto: archiv MMP OMS

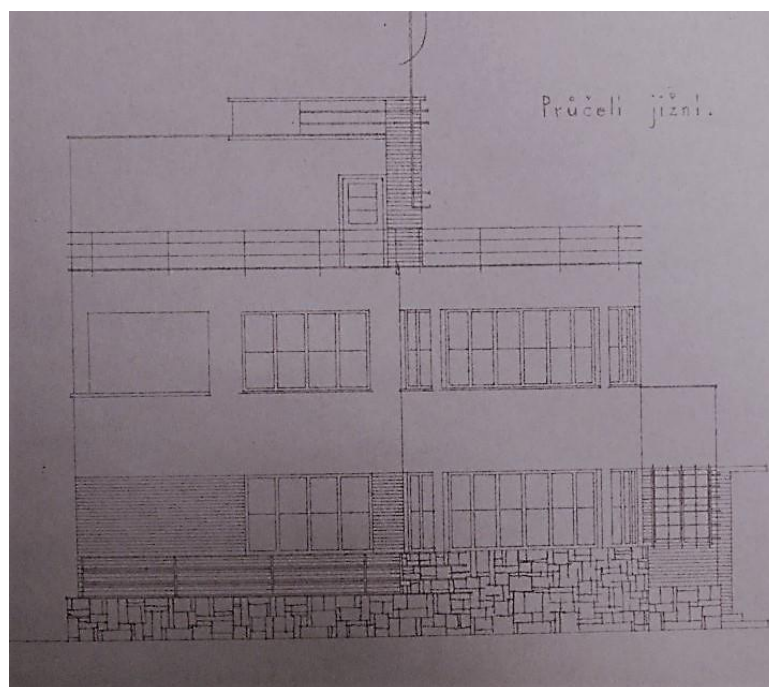
86. Přerov, návrh domu pro Emanuela Klause, 1932; Foto: archiv MMP OMS

87. Přerov, realizovaný projekt Josefa Jandáska na dům Emanuela Klause, 1932; Foto: archiv MMP OMS

88. Předmostí u Přerova, rodinný dům Josefa Knejzlíka (ul. U pošty), půdorys přízemí, 1933; Foto: archiv MMP OMS

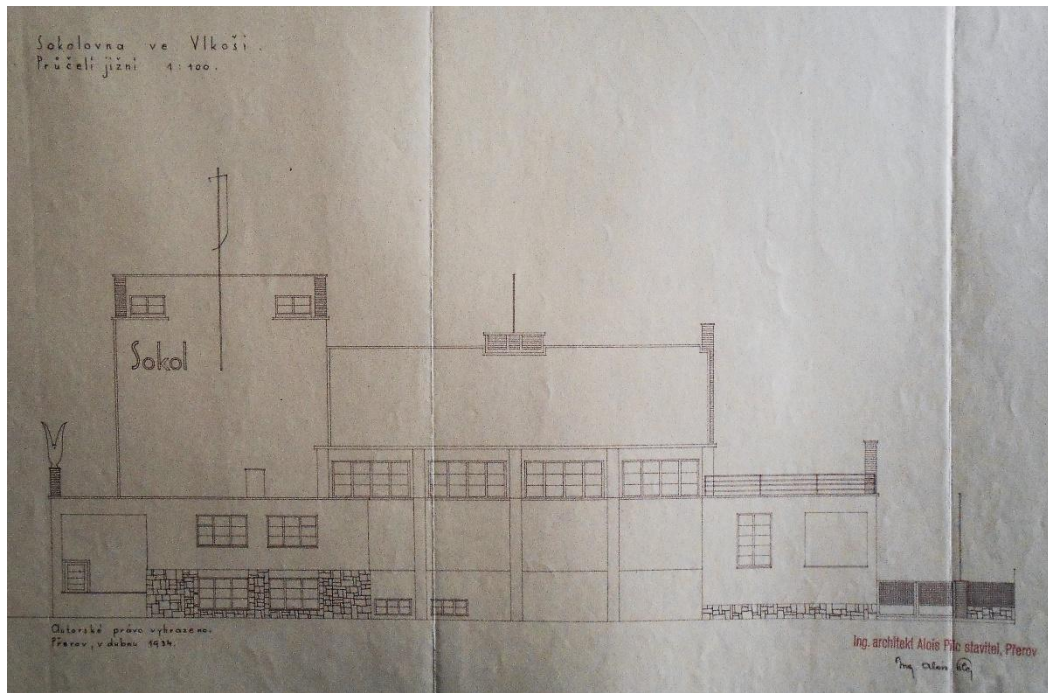
89. Předmostí u Přerova, rodinný dům Josefa Knejzlíka (ul. U pošty), dvorní jižní průčelí, 1933; Foto: archiv MMP OMS

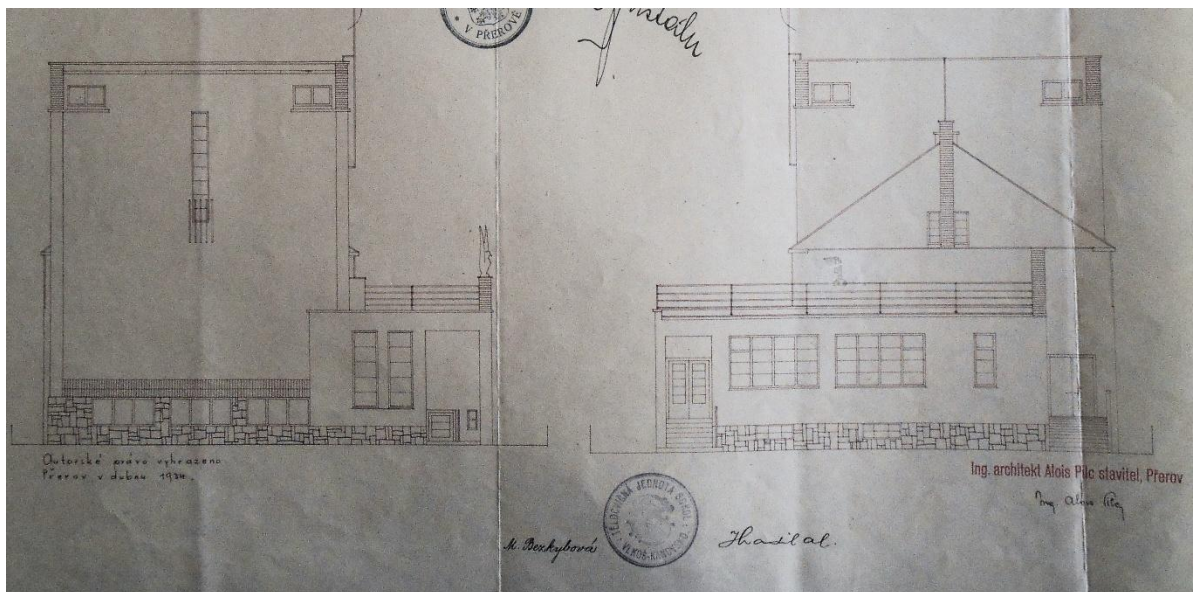
90. Předměstí u Přerova, rodinný dům Josefa Knejzlíka (ul. U pošty), dobová fotografie, po 1933; Foto: archiv MUO

91. Předměstí u Přerova, rodinný dům Josefa Knejzlíka (ul. U pošty), současný stav 2013 – 2018; fotografie autorky

92. Vlkoš, sokolovna, jižní průčelí, 1934; Foto: archiv MUO

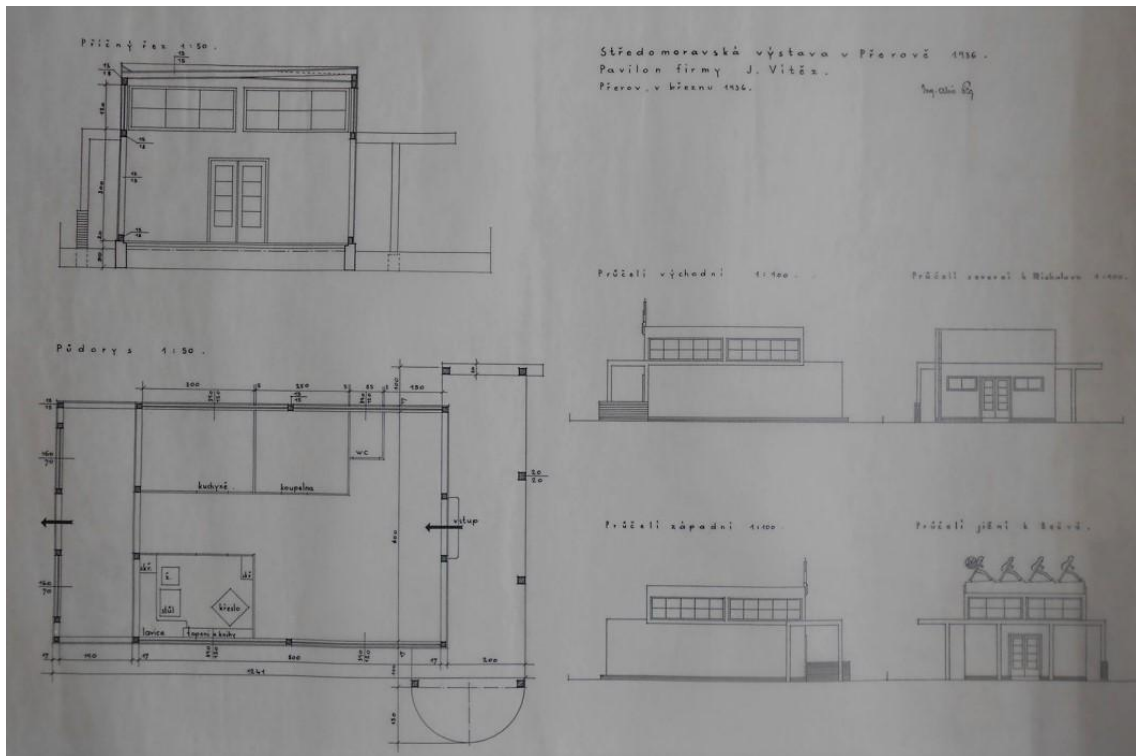
93. Vlkoš, sokolovna, západní a východní průčelí, 1934; Foto: archiv MUO

94. Vlkoš, sokolovna, současný stav 2018; fotografie autorky

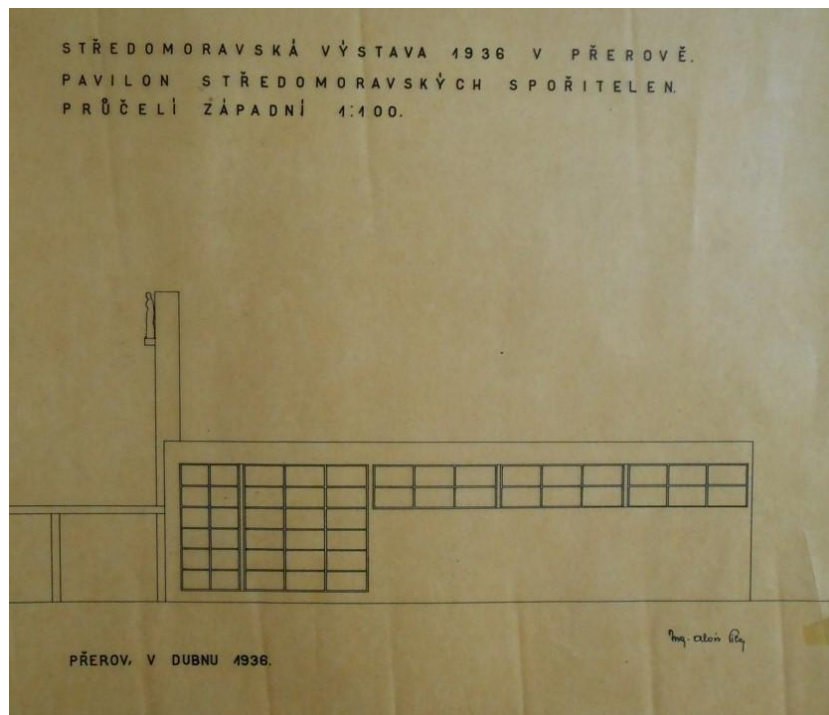
95. Návrh na měšťanskou školu, pol. 30.let; Foto: archiv MUO

96. Přešov, Středomoravská výstava, pavilon firmy J. Vítěz, půdorys, řez, pohledy, 1936; Foto: archiv MUO

97. Přešov, Středomoravská výstava, pavilon Středomoravské spořitelny, průčelí, 1930; Foto: archiv MUO

98. Přerov, Středomoravská výstava, pavilon Středomoravských spořitel, západní průčelí, duben 1936; Foto: archiv MUO

99. Přerov, Středomoravská výstava, dobová fotografie, 1936; Foto: archiv Muzea Komenského Přerov

100. Přerov, Středomoravská výstava, dobová fotografie, 1936; Foto: archiv Muzea Komenského Přerov

101. Přerov, Středomoravská výstava, dobová fotografie, 1936; Foto: archiv Muzea Komenského Přerov

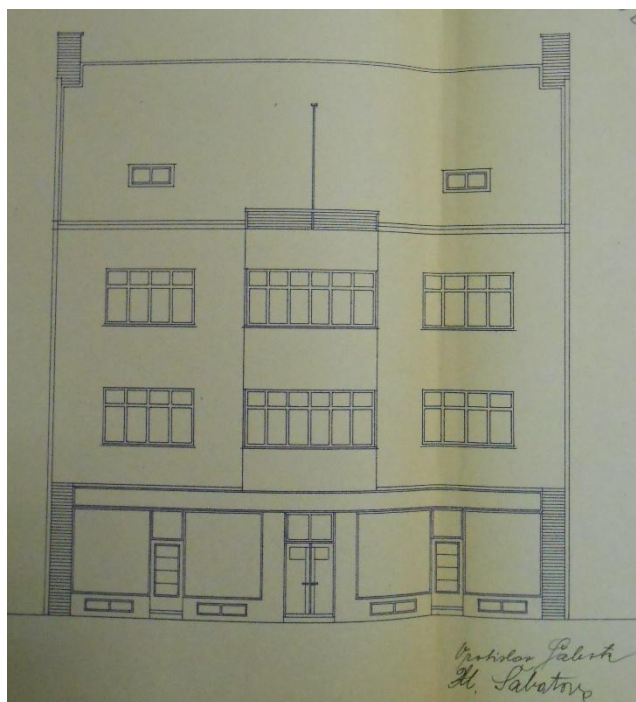
102. Přerov, Středomoravská výstava, dobová fotografie, 1936; Foto: archiv Muzea Komenského Přerov

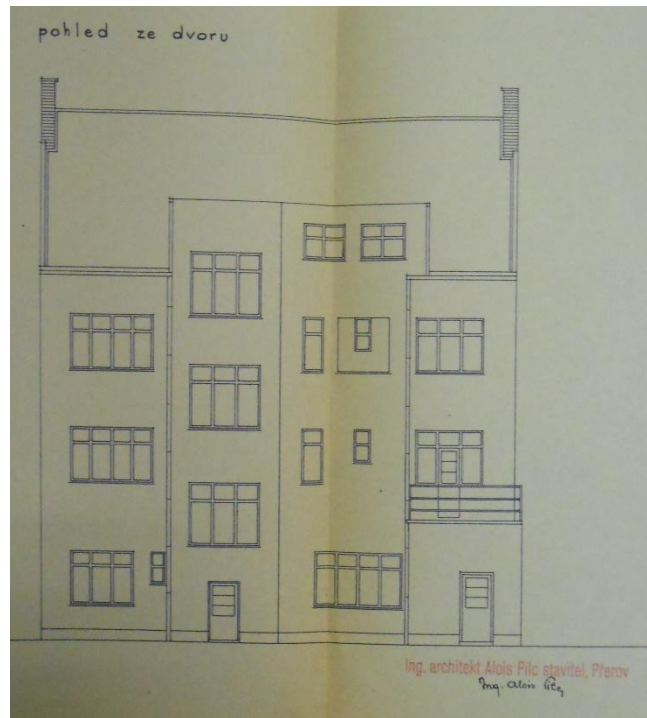
103. Přerov, Středomoravská výstava, dobová fotografie, 1936; Foto: archiv Muzea Komenského Přerov

104. Přerov, Středomoravská výstava, dobová fotografie, 1936; Foto: archiv Muzea Komenského Přerov

105. Přerov, dva domy s výkladci v parteru, uliční průčelí, 1936; Foto: archiv MMP OMS

106. Přerov, dva domy s výkladci v parteru, pohled ze dvora, 1936; Foto: archiv MMP OMS

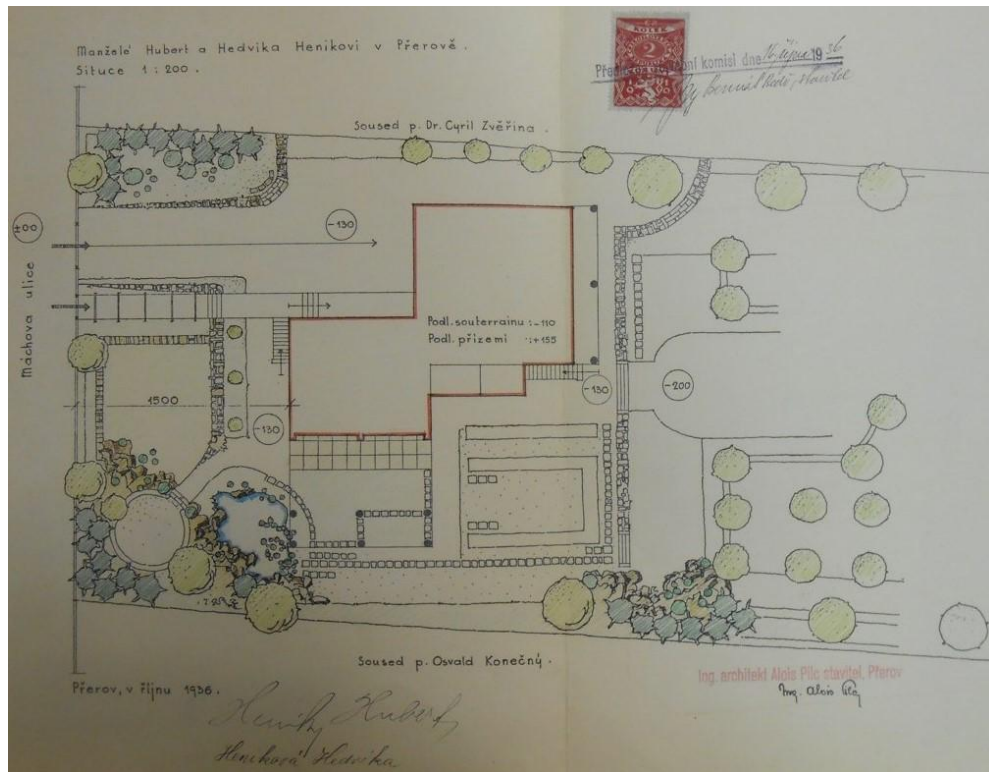
107. Přerov, dva domy s výkladci v parteru, uliční pohled, 1936; Foto: archiv MUO

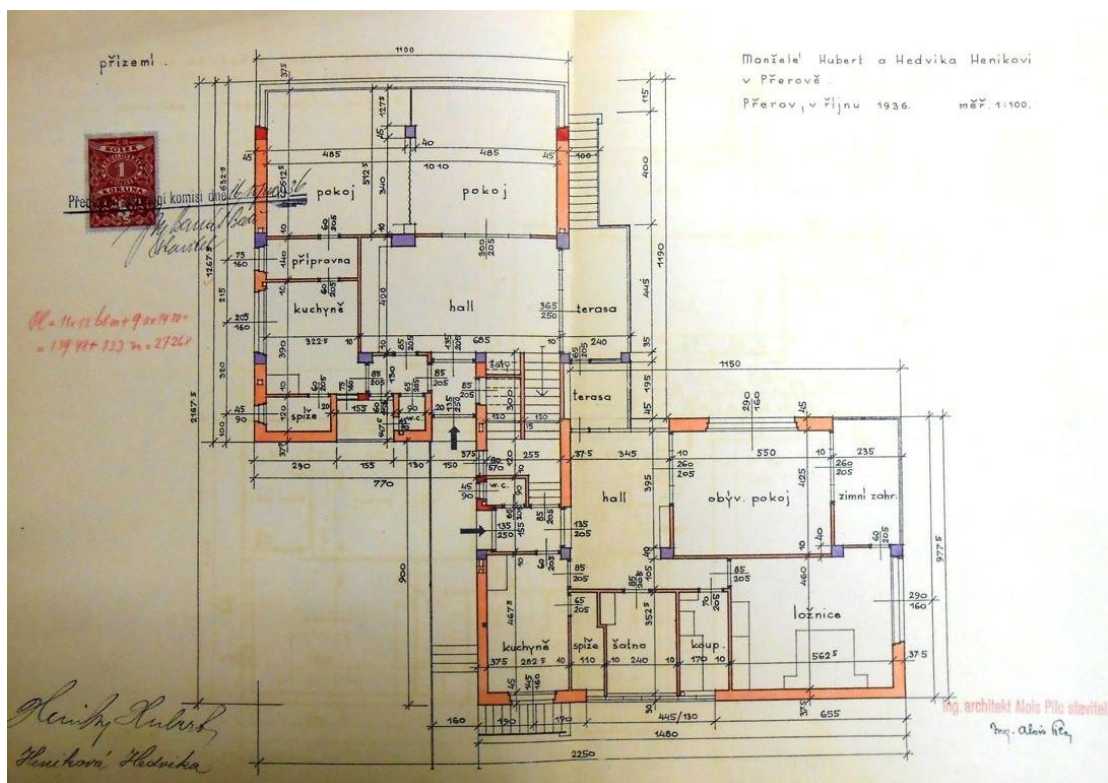
108. Přerov, dva domy s výkladci v parteru, dobová fotografie, po 1936; Foto: archiv MUO

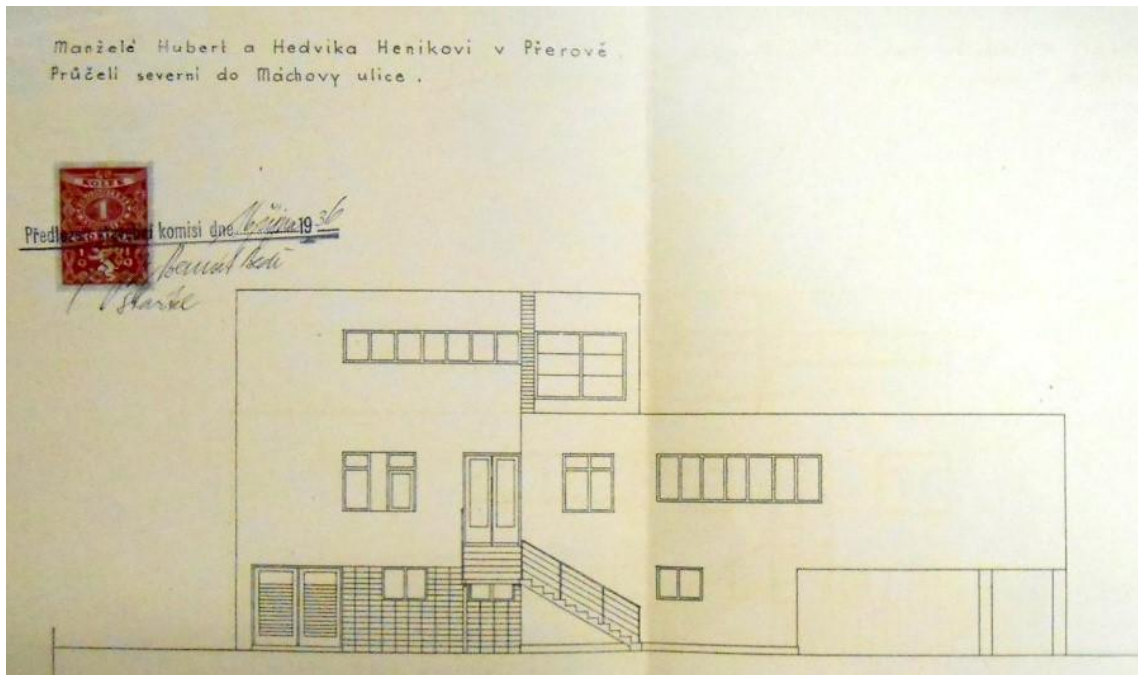
109. Přerov, dva domy s výkladci v parteru, současný stav 2013 – 2018; fotografie autorky

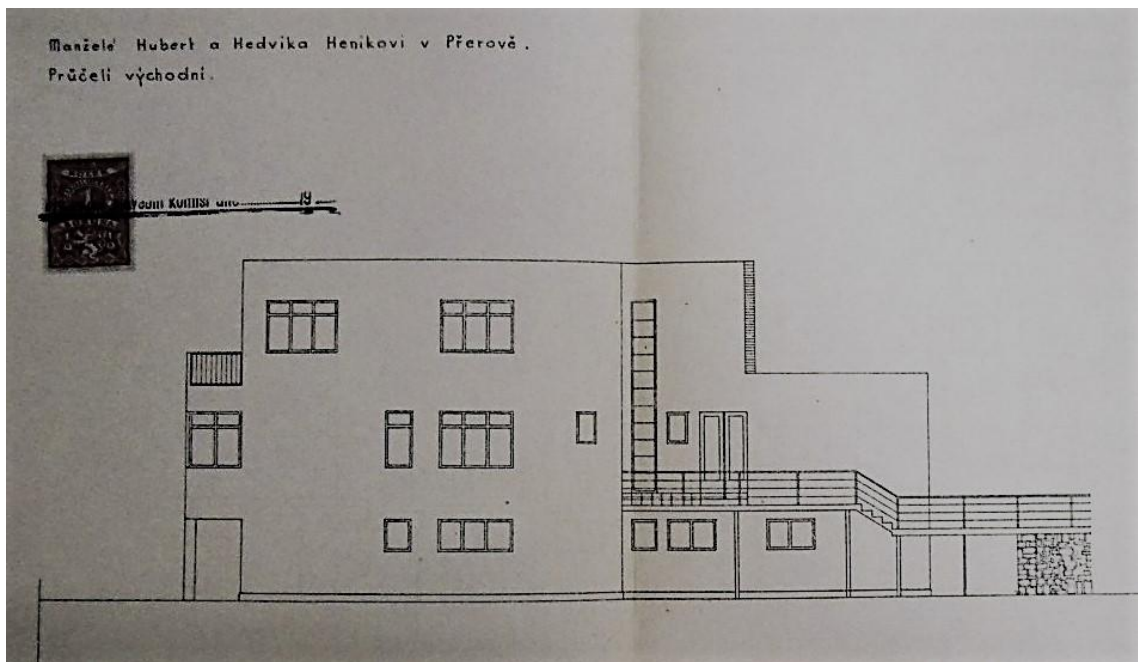
110. Přerov, vila manželů Henikových, půdorysné řešení celého pozemku, říjen 1936; Foto: archiv MMP OMS

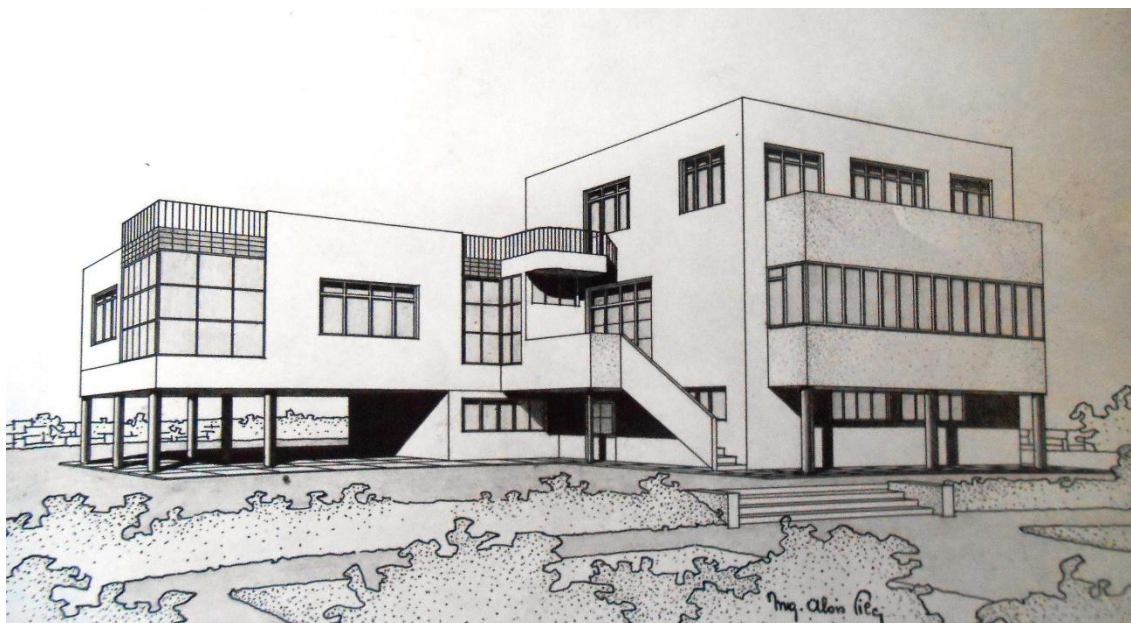
111. Přerov, vila manželů Henikových, půdorys přízemí, říjen 1936; Foto: archiv MMP OMS

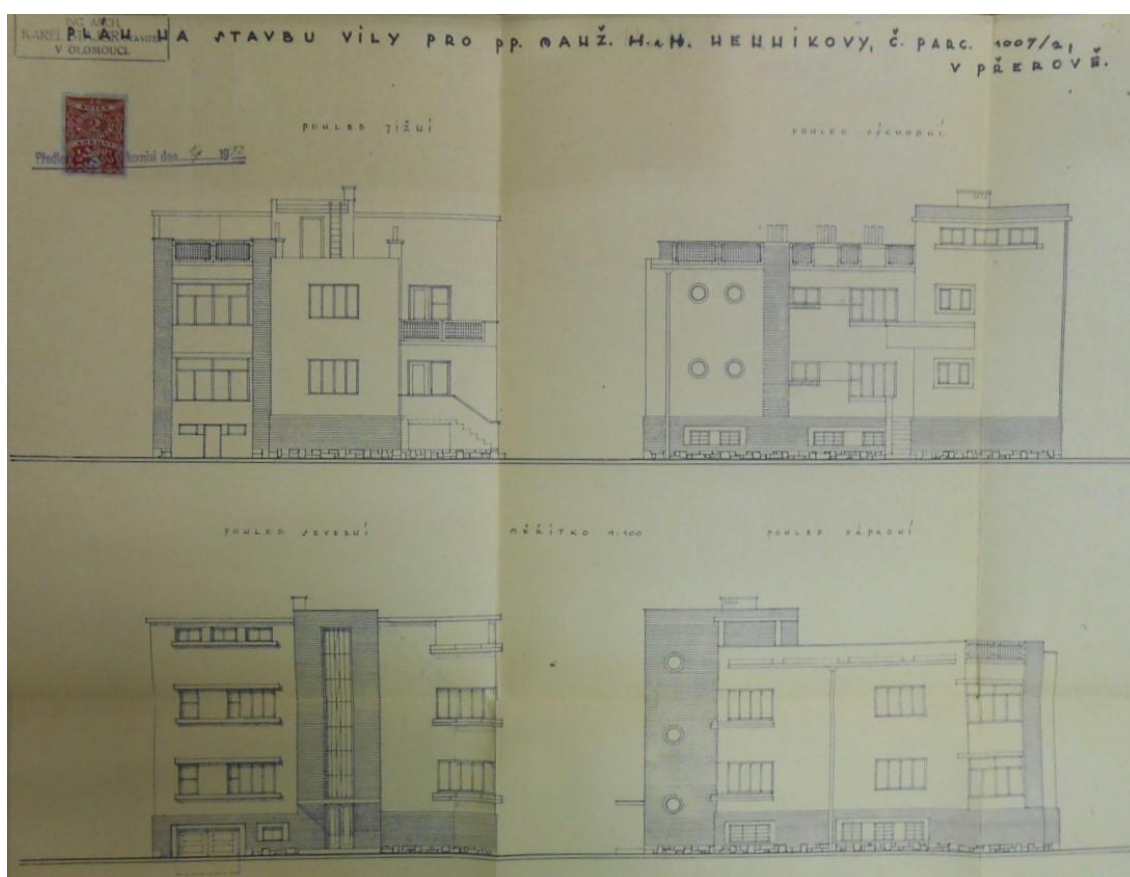
112. Přerov, vila manželů Henikových, pohled z ulice, 1936; Foto: archiv MMP OMS

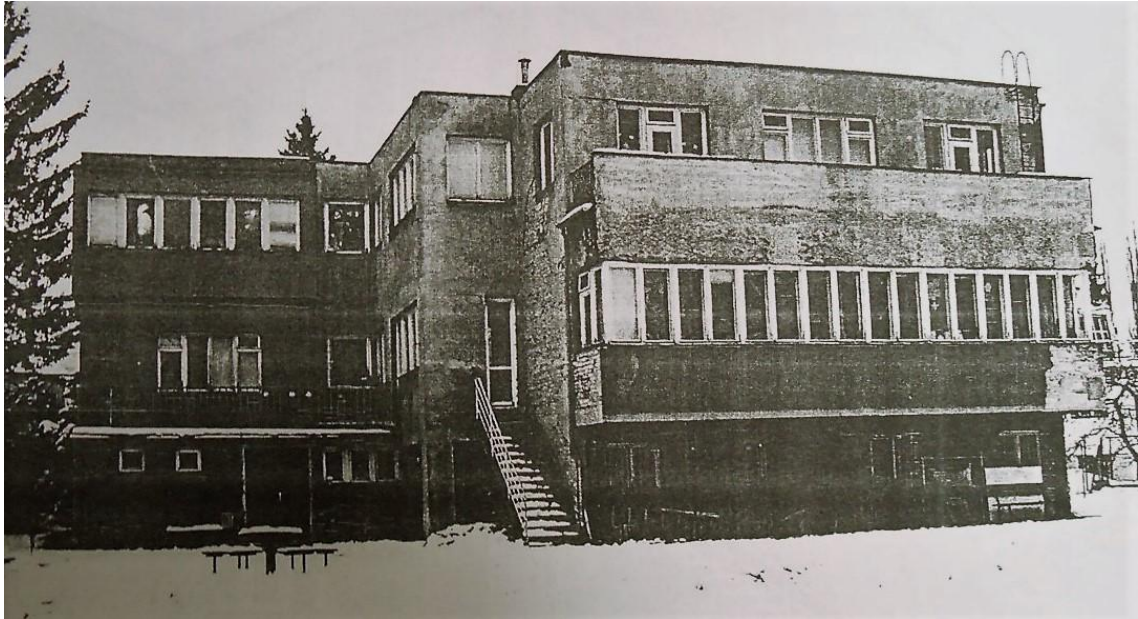
113. Přerov, vila manželů Henikových, východní průčelí, 1936; Foto: archiv MMP OMS

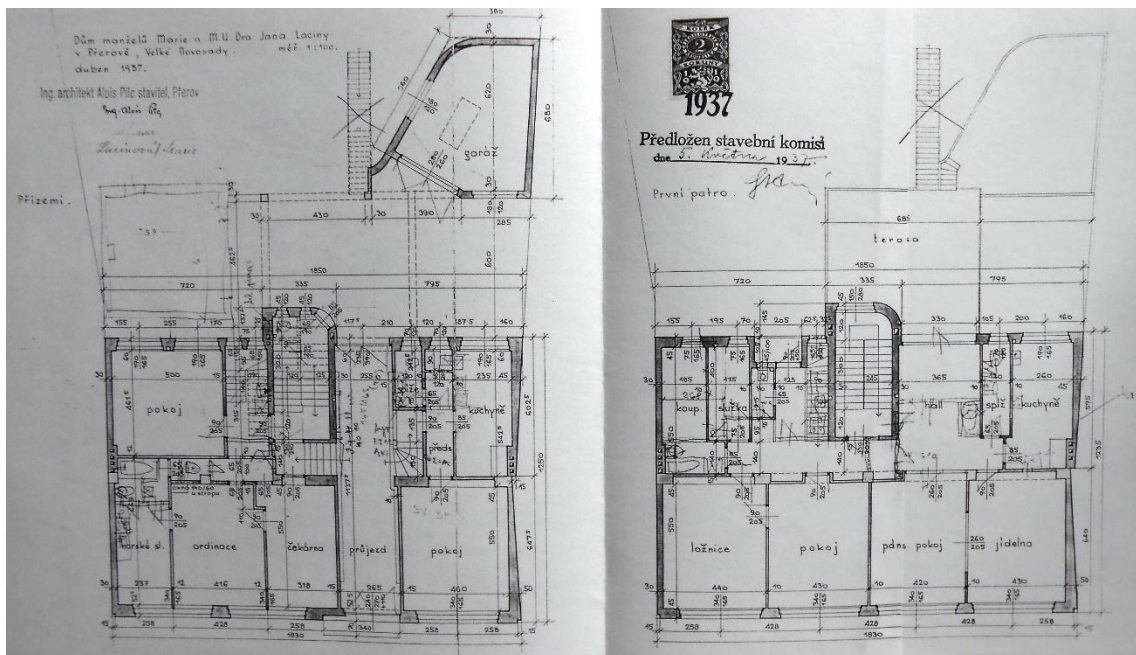
114. Přerov, vila manželů Henikových, pohled ze zahrady, 1936; Foto: archiv MUO

115. Přerov, Karel Štajgr, návrh vily pro manžele Henikovy, pohledy, 1932; Foto: archiv MMP OMS

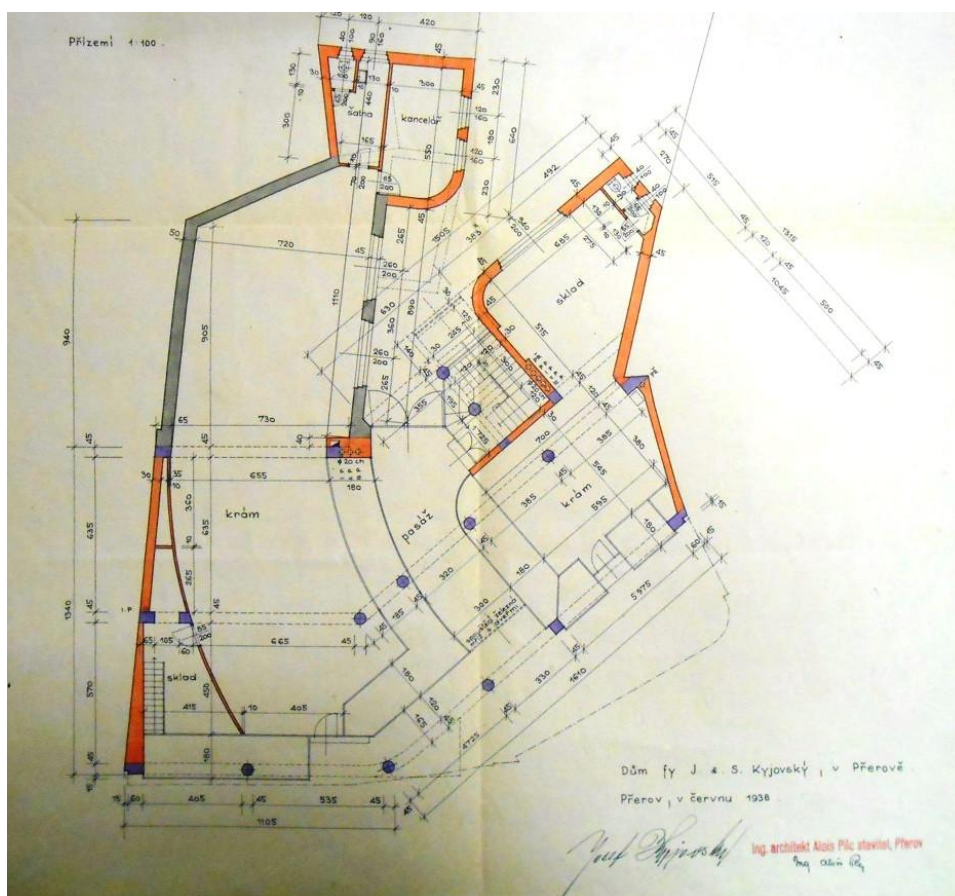
116. Prerov, vila manželů Henikových, současný stav, zde kolem 2000; Foto: archiv MMP OMS

117. Prerov, dům manželů Lacinových, půdorys přízemí a prvního patra, 1937; Foto: archiv MMP OMS

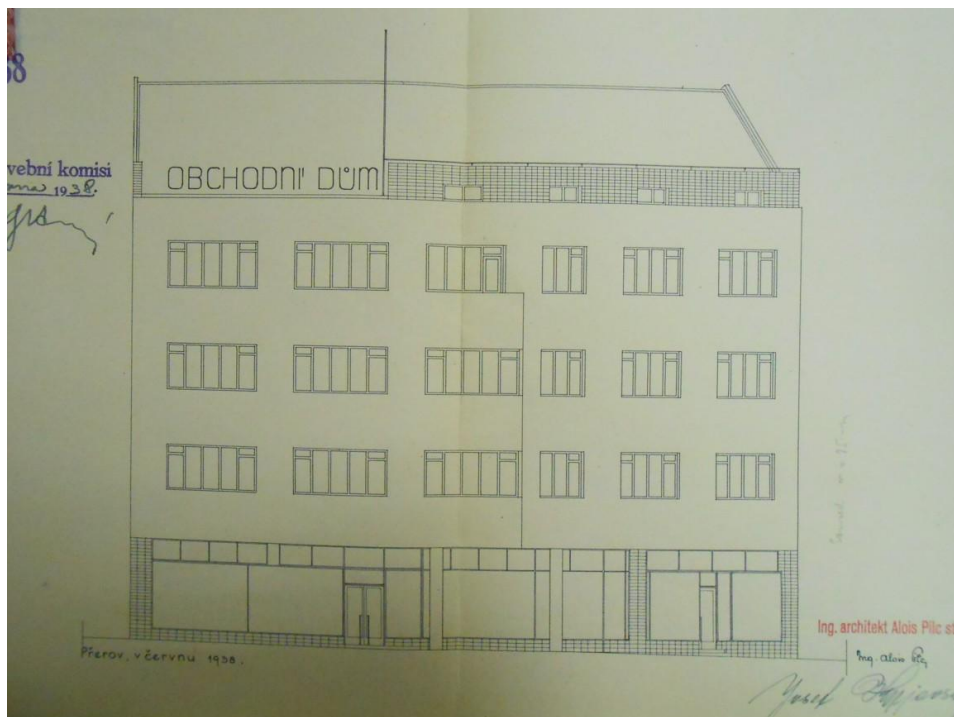
118. Přerov, dům manželů Lacinových, současný stav 2018; fotografie autorky

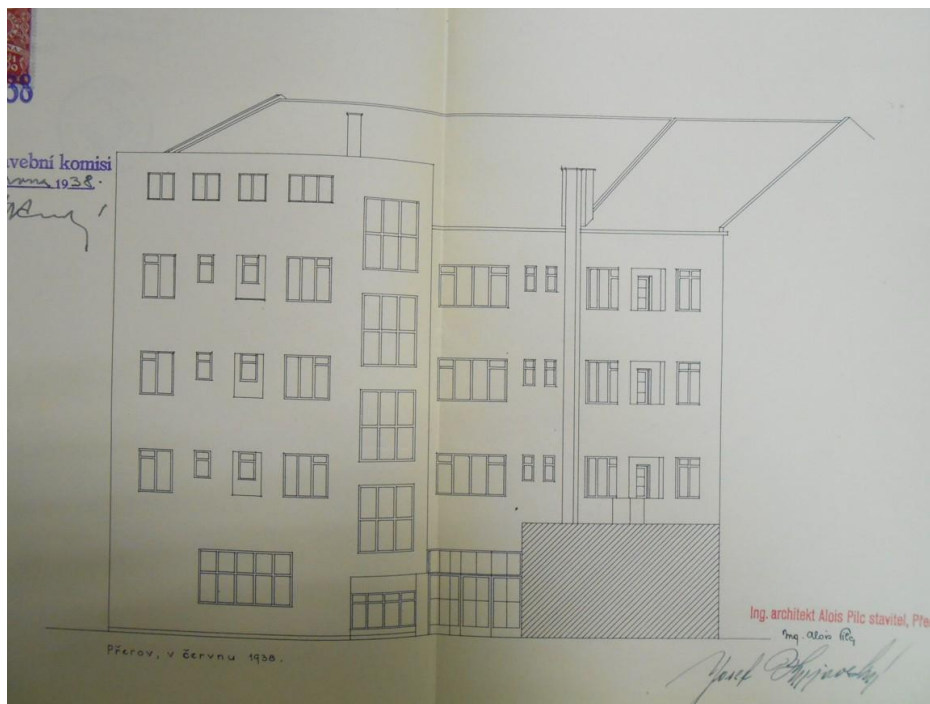
119. Přerov, obchodní dům J&S Kyjovský, půdorys přízemí, 1938; Foto: archiv MMP OMS

120. Písek, obchodní dům J&S Kyjovský, uliční pohled, 1938; Foto: archiv MUO

121. Písek, obchodní dům J&S Kyjovský, průčelí do ulice, 1938; Foto: archiv MMP OMS

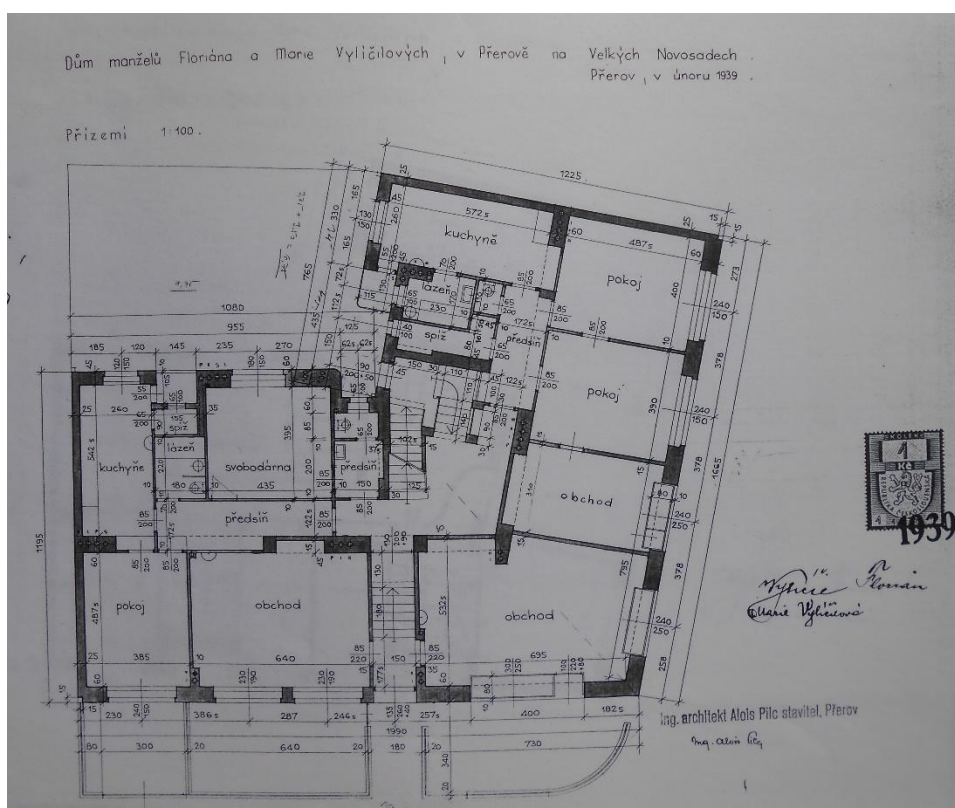
122. Písek, obchodní dům J&S Kyjovský, dvorní průčelí, 1938; Foto: archiv MMP OMS

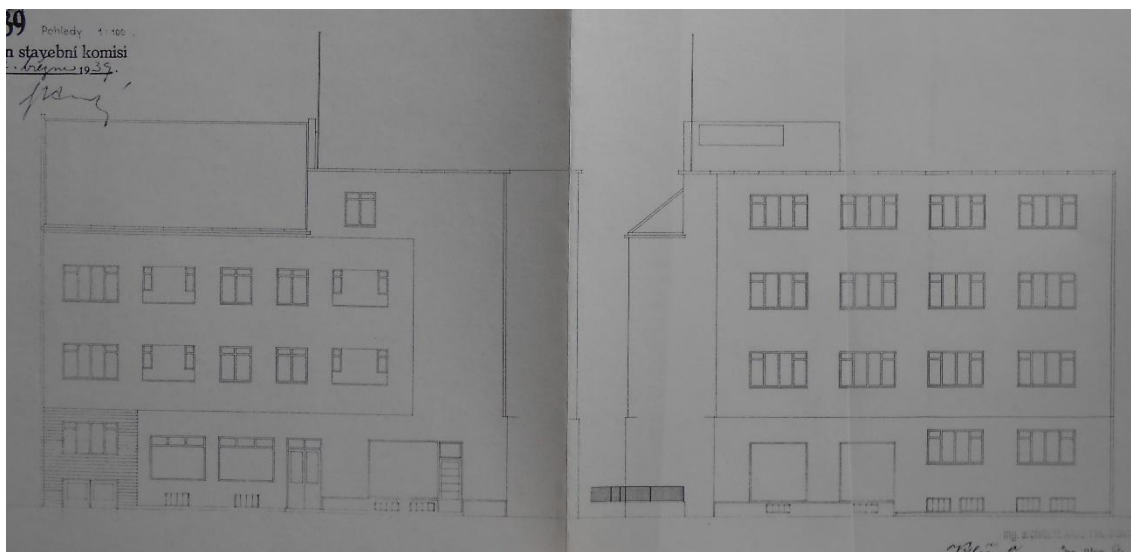
123. Písek, obchodní dům J&S Kyjovský, současný stav 2013 – 2018; fotografie autorky

124. Přerov, obchodní dům J&S Kyjovský, současný stav 2013 – 2018;
fotografie autorky

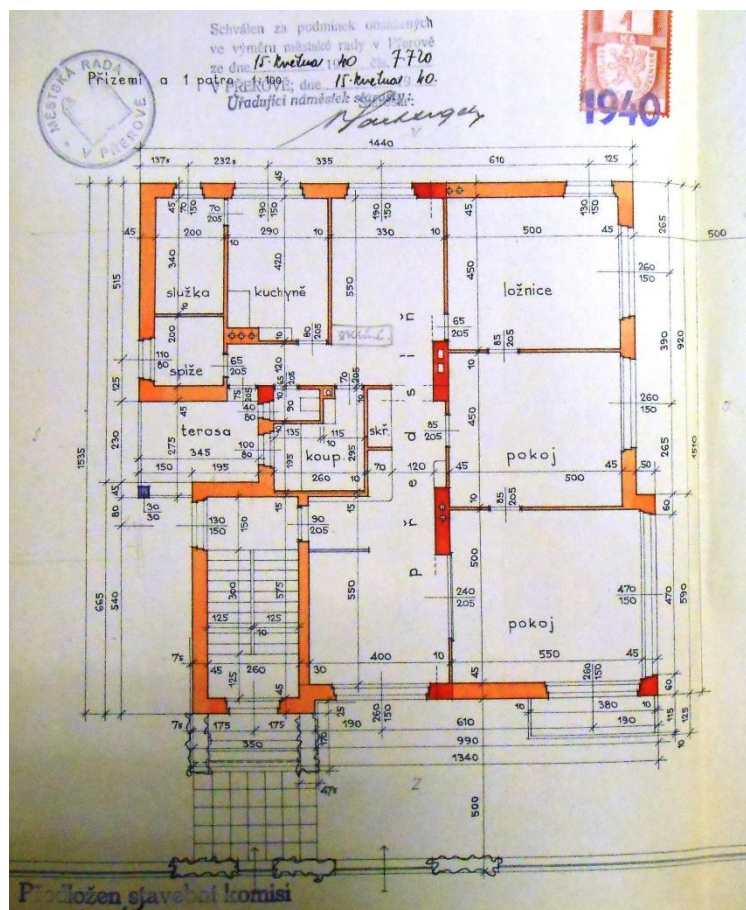
125. Přerov, nájemní dům manželů Vylíčilových, půdorys přízemí, 1939;
Foto: archiv MMP OMS

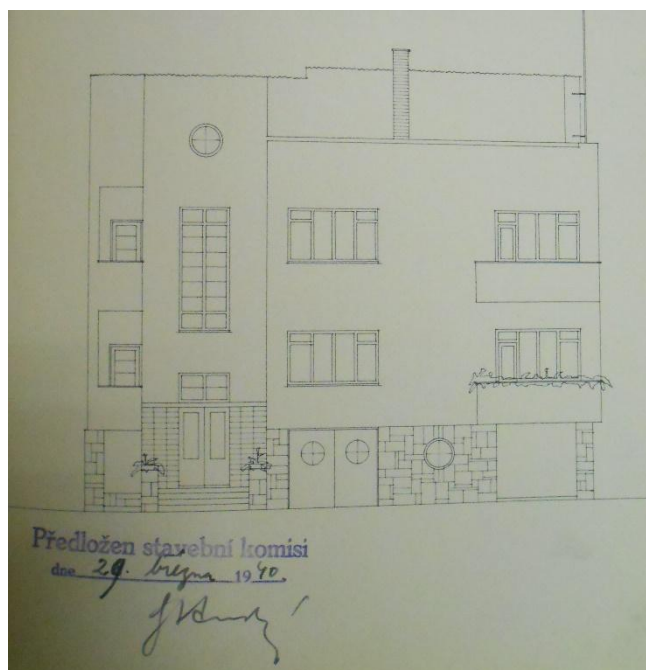
126. Přerov, nájemní dům manželů Vylíčilových, uliční průčelí, 1939; Foto: archiv MMP OMS

127. Přerov, nájemní dům manželů Vylíčilových, současný stav 2018; fotografie autorky

128. Přerov, vila pro potomky Stanislava Feita, půdorys přízemí, 1940; Foto: archiv MMP OMS

129. Přerov, vila pro potomky Stanislava Feita, uliční průčelí, 1940; Foto: archiv MMP OMS

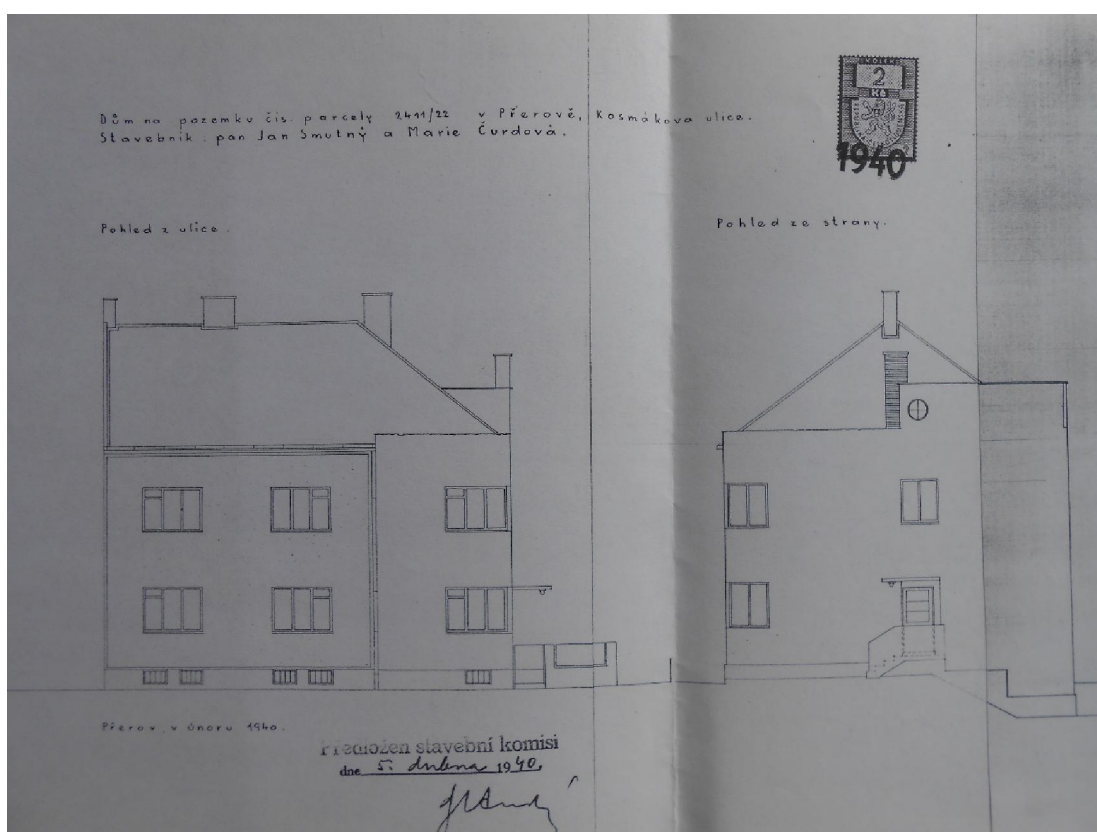
130. Přerov, vila pro potomky Stanislava Feita, pohled z ulice, 1940; Foto: archiv MUO

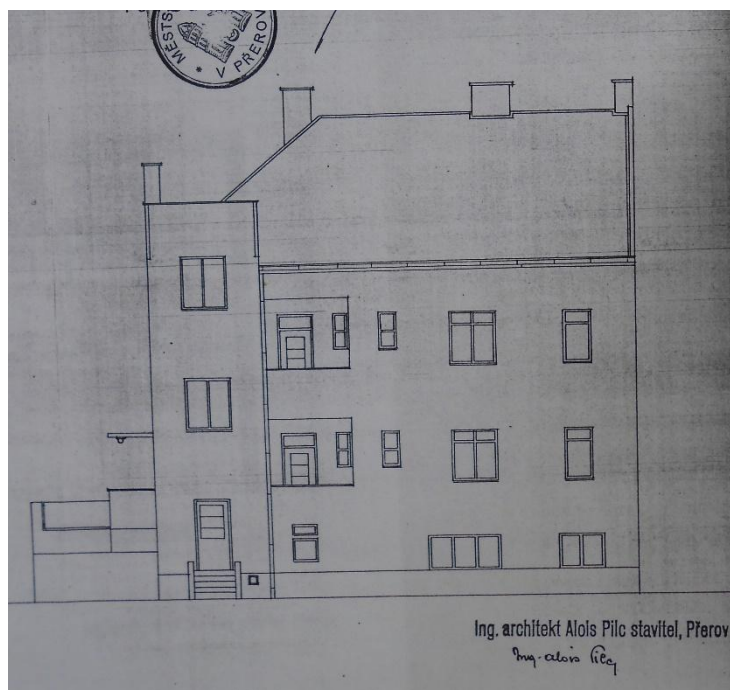
131. Přerov, vila pro potomky Stanislava Feita, současný stav 2013 – 2018; fotografie autorky

132. Přerov, vila pro potomky Stanislava Feita, současný stav, pohled ze dvora, 2013 – 2018; fotografie autorky

133. Přerov, dům pana Smutného a paní Čurdové, pohled z ulice a ze strany, 1940; Foto: archiv MMP OMS

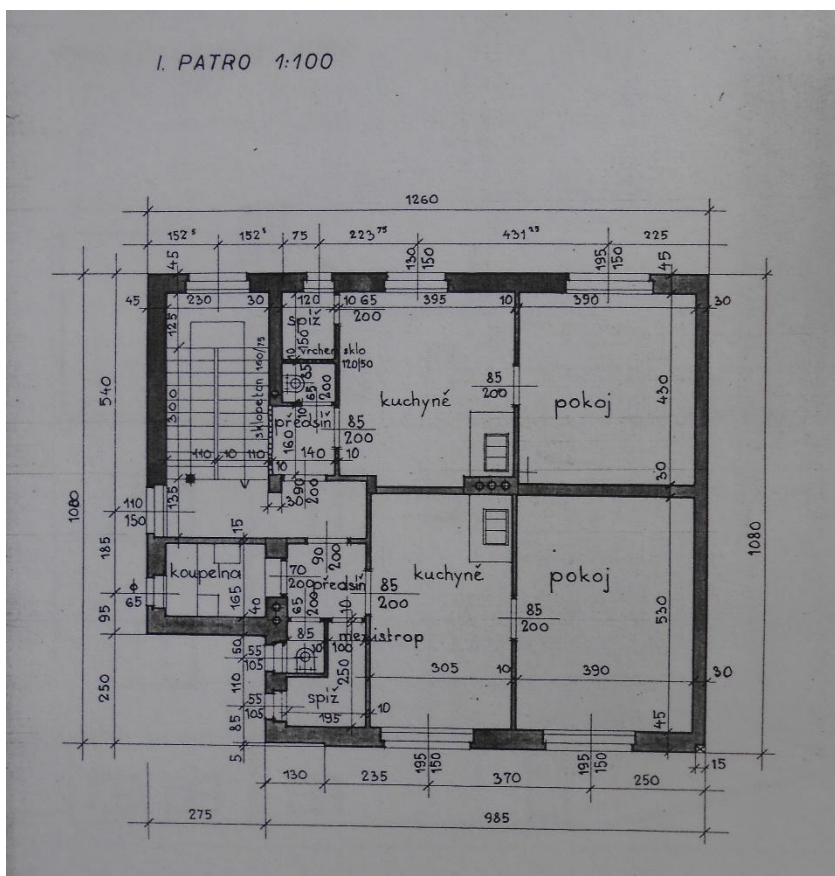
134. Přerov, dům pana Smutného a paní Čurdové, pohled ze dvora, 1940;
Foto: archiv MMP OMS

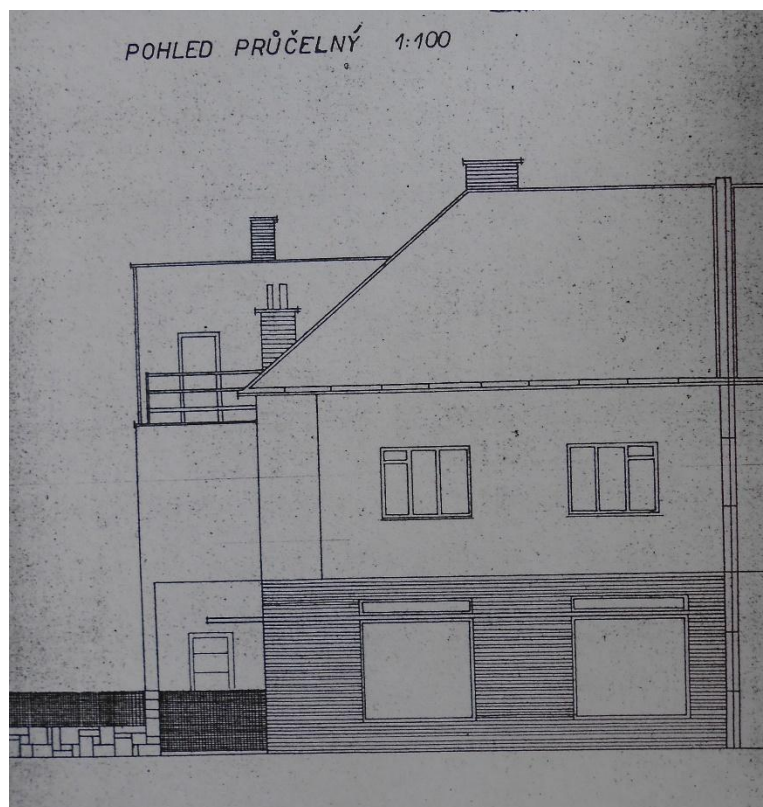
135. Přerov, dům pana Smutného a paní Čurdové, současný stav 2018;
fotografie autorky

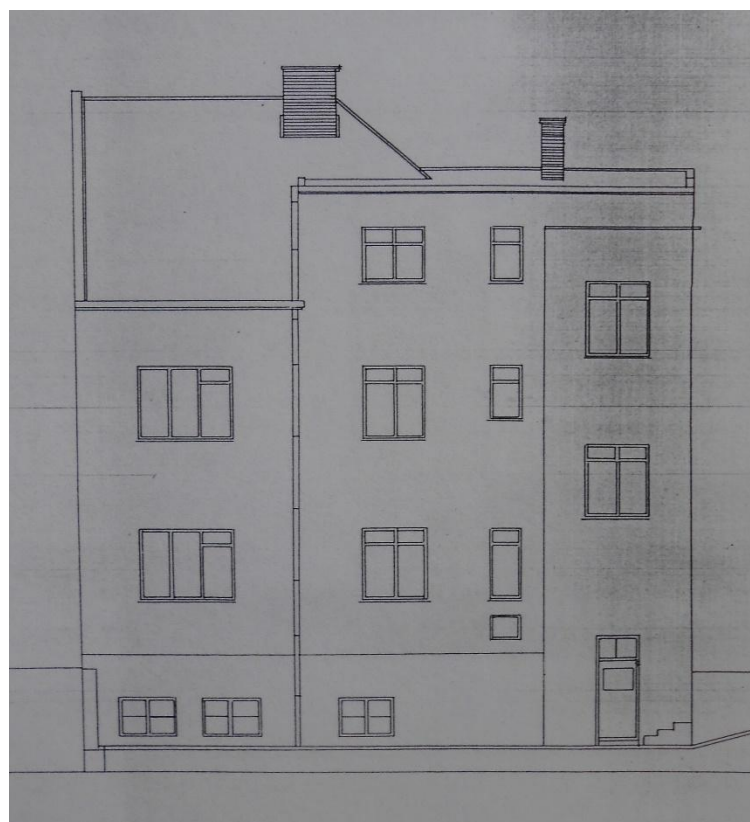
136. Přerov, dům pana Smutného a paní Čurdové, současný stav 2018; fotografie autorky

137. Přerov, nájemní dům s obchodem v parteru, půdorys 1.patra, 1940; Foto: archiv MMP OMS

138. Přerov, nájemní dům s obchodem v parteru, pohled z ulice, 1940; Foto: archiv MMP OMS

139. Přerov, nájemní dům s obchodem v parteru, pohled ze dvora, 1940; Foto: archiv MMP OMS

140. Přerov, nájemní dům s obchodem v parteru, současný stav 2018;
fotografie autorky